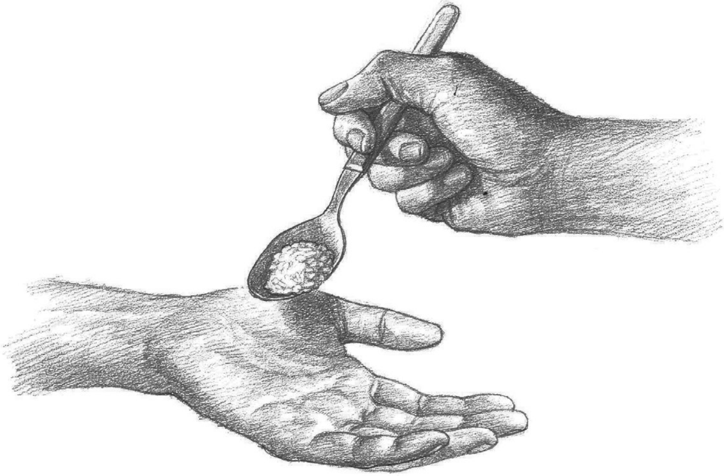
พุทธวจน

หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

ทาน การให้

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าว่าสัตว์ทั้งหลายพึงรู้ผลแห่งการจำแนกทาน เหมือนอย่างเรารู้ไซร้ หากสัตว์เหล่านั้น ยังไม่ได้ให้ทานเสียก่อนก็จะไม่พึงบริโภค อนึ่ง มลทินคือความตระหนี่จะไม่พึงครอบงำจิตของสัตว์เหล่านั้น

แม้คำข้าวคือก้อนข้าวของสัตว์เหล่านั้น
จะพึงเหลืออยู่คำสุดท้ายก็ตาม
ถ้าปฏิคาหกของพวกเขายังมีอยู่
หากสัตว์เหล่านั้นยังไม่ได้แบ่งคำข้าวคำสุดท้ายแม้นั้น
ก็จะไม่บริโภค.

ภิกษุทั้งหลาย ! แต่เพราะสัตว์ทั้งหลายไม่รู้ผลแห่งการจำแนกทาน เหมือนอย่างเรารู้ ฉะนั้นสัตว์เหล่านั้นจึงไม่ได้ให้ทานก่อนบริโภค อนึ่ง มลทินคือความตระหนี่ จึงยังครอบงำจิตของสัตว์เหล่านั้น.

–บาลี ขุ. ขุ. ๒๕/๒๔๓/๒๐๔.

พุทธวจน-หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

ฉบับ

๑๓

ทาน (การให้)

พุทธวจนสถาบัน

ร่วมกันมุ่งมั่นศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่คำของตถาคต

พุทธวจน

ฉบับ ๑๓ **ทาน** (การให้)

เปิดธรรมที่ถูกปิด
สืบค้นและรวบรวมโดย
พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล (วัดนาป่าพง)

ข้อมูลธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชน
เป็นธรรมทาน

พุทธวจนภิกขุคึกฤทธิ์มูลนิธิ
โทร. ๐๙ ๒๕๒๖ ๑๒๓๖

ตัวแทนคณะศิษย์วัดนาป่าพง
คุณสหัทญา คุ้มชนะ โทร. ๐๙ ๒๕๒๖ ๑๒๓๖

มูลนิธิพุทธโฆษณ์
โทร. ๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๙๔

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๕

จัดทำโดย
มูลนิธิพุทธโฆษณ์

คำอนุโมทนา

ขออนุโมทนากับคณะงานธัมมะ ผู้จัดทำหนังสือพุทธวจน ฉบับ ทาน (การให้) ที่มีความตั้งใจและมีเจตนาอันเป็นกุศลในการเผยแผ่คำสอนของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะที่ออกจากพระโอษฐ์ของพระองค์เอง ที่ท่านตรัสในแง่มุมของทาน เพื่อที่เราจะได้เข้าใจผลและอานิสงส์ของทานแบบต่าง ๆ เพราะโดยปกติทั่วไป คนส่วนใหญ่ก็นิยมการให้ทานอยู่เนืองนิตย์ ทานจึงเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวของเรามาก แต่หลายคนก็ยังไม่ทราบว่า การให้ทานที่มีผลมากจะต้องประกอบด้วยเหตุอะไรบ้าง และเราก็ไม่เคยทราบมาก่อนว่า จะต้องวางจิตอย่างไรเวลาให้ทาน เพื่อจะได้อานิสงส์สูงสุด คือ **ความไม่ตาย** จากการให้ทานนั้น

ด้วยเหตุที่ได้กระทำมาแล้วนี้ ขอจงเป็นเหตุปัจจัยให้ผู้มีส่วนร่วมในการทำหนังสือ และผู้ที่ได้อ่าน ได้ศึกษาได้นำไปปฏิบัติ พึงสำเร็จสมหวัง พบความเจริญรุ่งเรืองของชีวิตได้จริงในทางโลก และได้ดวงตาเห็นธรรม สำเร็จผลยังนิพพาน สมดังความปรารถนาที่ได้สร้างมาอย่างดีแล้วด้วยเทอญ

ขออนุโมทนา

ภิกขุคึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล

อักษรย่อ

เพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่ยังไม่เข้าใจเรื่องอักษรย่อ ที่ใช้หมายแทนชื่อคัมภีร์ ซึ่งมีอยู่โดยมาก

มหาวิ. วิ.	มหาวิภังค์	วินัยปิฎก.
ภิกฺขุนี. วิ.	ภิกขุนีวิภังค์	วินัยปิฎก.
มหา. วิ.	มหาวรรค	วินัยปิฎก.
จุลฺล. วิ.	จุลวรรค	วินัยปิฎก.
ปริวาร. วิ.	ปริวารวรรค	วินัยปิฎก.
สี. ที.	สีลขันธวรรค	ทีฆนิกาย.
มหา. ที.	มหาวรรค	ทีฆนิกาย.
ปา. ที.	ปาฏิกวรรค	ทีฆนิกาย.
มู. ม.	มูลปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
ม. ม.	มัชฌิมปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
อุปริ. ม.	อุปริปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
สคาถ. สํ.	สคาถวรรค	สังยุตตนิกาย.
นิทาน. สํ.	นิทานวรรค	สังยุตตนิกาย.
ขนฺธ. สํ.	ขันธวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
สฬา. สํ.	สฬายตนวรรค	สังยุตตนิกาย.
มหาวาร. สํ.	มหาวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
เอก. อํ.	เอกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทุก. อํ.	ทุกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ติก. อํ.	ติกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
จตุกฺก. อํ.	จตุกกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.

ปญฺจก. อํ.	ปัญจกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ฉกฺก. อํ.	ฉักกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
สตฺตก. อํ.	สัตตกนิบาต	อังคุตตรนิกาย
อฏฺฐก. อํ.	อัฏฐกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
นวก. อํ.	นวกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทสก. อํ.	ทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
เอกาทสก. อํ.	เอกาทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ขุ. ขุ.	ขุททกปาฐะ	ขุททกนิกาย.
ธ. ขุ.	ธรรมบท	ขุททกนิกาย.
อุ. ขุ.	อุทาน	ขุททกนิกาย.
อิติวุ. ขุ.	อิติวุตตกะ	ขุททกนิกาย.
สุตฺต. ขุ.	สุตตนิบาต	ขุททกนิกาย.
วิมาน. ขุ.	วิมานวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เปต. ขุ.	เปตวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เถร. ขุ.	เถรคาถา	ขุททกนิกาย.
เถรี. ขุ.	เถรีคาถา	ขุททกนิกาย.
ชา. ขุ.	ชาดก	ขุททกนิกาย.
มหานิ. ขุ.	มหานิทเทส	ขุททกนิกาย.
จูฬนิ. ขุ.	จูฬนิทเทส	ขุททกนิกาย.
ปฏิสมฺ. ขุ.	ปฏิสัมภิทามรรค	ขุททกนิกาย.
อปท. ขุ.	อปทาน	ขุททกนิกาย.
พุทฺธว. ขุ.	พุทธวงส์	ขุททกนิกาย.
จริยา. ขุ.	จริยาปิฎก	ขุททกนิกาย

ตัวอย่าง : ๑๔/๑๗๑/๒๔๕ ให้อ่านว่า
ไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ เล่ม ๑๔ หน้า ๑๗๑ ข้อที่ ๒๔๕

คำนำ

บุคคลบางคนในโลกนี้ ให้ทานโดยมีความหวังผล ให้ทานโดยมีจิตผูกพันในผล ให้ทานโดยมุ่งการสั่งสม (บุญ) ให้ทานโดยคิดว่า "เราตายไปจักได้เสวยผลของทานนี้" เขาให้ทานนั้นแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่าจาตุมหาราชิกา เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว ยังเป็นผู้กลับมา คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้...

ปุถุชนผู้ได้สดับและได้ศึกษาในธรรมวินัยที่ตถาคตได้บัญญัติไว้จึงจะทราบว่า การวางจิตเมื่อให้ทาน ดังที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้ทานเช่นนั้น ที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้ว มีผลมาก แต่ไม่มีอานิสงส์มาก

ปุถุชนผู้ได้สดับ จึงจะทราบว่า ศีลห้าเป็นมหาทาน

ปุถุชนผู้ได้สดับ พึงให้ทานในเขตที่ให้แล้วมีผลมาก คือ ในพระอริยบุคคลทั้งหลายตามกาลอันควร อันเป็นการบำรุงตถาคตหรือสาวกของตถาคต (ปาริจริยานุตตริยะ)

พุทธวจน ฉบับ "ทาน (การให้)" ได้รวบรวมไว้ซึ่งสิ่งอันตถาคตได้ภาษิตไว้ ได้กล่าวไว้ ว่าตถาคตได้ภาษิตไว้ได้กล่าวไว้ และรวบรวมสิ่งอันตถาคตได้บัญญัติไว้ ว่าตถาคตได้บัญญัติไว้ อันเนื่องด้วยเหตุมีประมาณต่าง ๆ แห่ง

"ทาน (การให้)" อย่างละเอียดครบถ้วน เช่น ความหมายของทาน องค์ประกอบของการให้ทานแล้วมีผลมาก ผลและอานิสงส์ของทานแบบต่าง ๆ

เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้ที่ได้เข้ามาศึกษา จะได้ทราบถึงสัจจะความจริงและประพฤติปฏิบัติตาม อันจะเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้ทานเช่นนั้น มีผลมาก มีอานิสงส์มาก เช่น การให้ทานเป็นเครื่องปรุงแต่งจิต คือ ตั้งจิตละความตระหนี่อันเป็นมลทิน จะได้เป็นผู้ไม่ต้องกลับมา คือ ไม่มาสู่ความเป็นอย่างนี้

สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้สมบูรณ์ด้วยทัสสนะ มีปัญญา เป็นบัณฑิต พึงมีสิ่งที่ประเสริฐกว่าทาน เป็นประโยชน์ เป็นอานิสงส์ที่มุ่งหมาย

ที่สุดของทาน คือ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะอันประเสริฐยิ่ง คือ ความสละคืนอุปธิทั้งปวง เพื่อถึงความเป็นอีกไม่ได้ มีความไม่เกิดต่อไป เป็นธรรมดานั้นคือ นิพพาน.

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง

สารบัญ

หมายเหตุผู้รวบรวม

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ บางส่วนได้ปรับสำนวนต่างจากฉบับหลวง โดยเทียบเคียงจากทุกสำนัก (ฉบับสยามรัฐ, ฉบับหลวง, ฉบับมหามงกุฏฯ, ฉบับมหาจุฬาฯ, ฉบับเฉลิมพระเกียรติ, ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์แห่งประเทศอังกฤษ) เพื่อให้สอดรับกับบาลีและความเชื่อมโยงของพุทธวจนให้มากที่สุด

ความหมายของทาน

ทาน (การให้) เป็นอย่างไร ๐๑

–บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๓๗๖/๕๗๙.

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ย่อมเป็นผู้ให้ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟแก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติ-โลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีโภคทรัพย์มาก.

จาคะ (การบริจาค) เป็นอย่างไร ๐๒

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๘๕/๖๑.

คหบดี ! ก็**จาคสัมปทา** (ความถึงพร้อมด้วยการบริจาค) เป็นอย่างไร

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ มีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีการบริจาคอันปล่อยอยู่เป็นประจำ มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ เป็นผู้ควรแก่การขอ ยินดีในการให้และการแบ่งปัน นี้เรียกว่า จาคสัมปทา.

ทำไมจึงให้ทาน

ผลแห่งทานในปัจจุบันและสัมปรายะ | ๐๓

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๔๑/๓๔.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! พระผู้มีพระภาคทรงสามารถบัญญัติผลแห่งทานที่จะพึงเห็นได้ในปัจจุบันหรือหนอ.

สามารถ สีหะ !

สีหะ ! ทายกผู้เป็นทานบดี ย่อมเป็นที่รักที่ชอบใจของชนเป็นอันมาก แม้ข้อนี้เป็นผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง.

อีกประการหนึ่ง สัปบุรุษผู้สงบย่อมคบหาทายกผู้เป็นทานบดี แม้ข้อนี้ก็เป็นผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง.

อีกประการหนึ่ง กิตติศัพท์อันงามของทายกผู้เป็นทานบดีย่อมขจร แม้ข้อนี้ก็เป็นผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง.

อีกประการหนึ่ง ทายกผู้เป็นทานบดี จะเข้าไปสู่ที่ประชุมใด ๆ คือที่ประชุมกษัตริย์ พราหมณ์ คหบดี สมณะ ก็ย่อมเป็นผู้องอาจไม่เก้อเขินเข้าไป แม้ข้อนี้ก็เป็นผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง.

อีกประการหนึ่ง ทายกผู้เป็นทานบดี เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ แม้ข้อนี้ก็เป็นผลแห่งทานที่จะพึงได้ในสัมปรายะ.

อานิสงส์แห่งการให้ทาน ๐๔

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๔๓/๓๕

ภิกษุทั้งหลาย ! อานิสงส์แห่งการให้ทาน ๕ ประการนี้มีอยู่ ๕ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่ชอบใจของชนเป็นอันมาก

(๒) สัปบุรุษผู้สงบย่อมคบหาผู้ให้ทาน

(๓) กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมขจรทั่วไป

(๔) ผู้ให้ทานย่อมไม่เหินห่างจากธรรมของคฤหัสถ์

(๕) ผู้ให้ทานเมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้แล อานิสงส์แห่งการให้ทาน ๕ ประการ.

ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักของชนเป็นอันมาก ชื่อว่าดำเนินตามธรรมของสัปบุรุษ สัปบุรุษผู้สงบ ผู้สำรวมอินทรีย์ ประกอบพรหมจรรย์ ย่อมคบหาผู้ให้ทานทุกเมื่อ สัปบุรุษเหล่านั้นย่อมแสดงธรรมเป็นที่บรรเทาทุกข์ทั้งปวงแก่เขา เขาได้ทราบชัดแล้ว ย่อมเป็นผู้หาอาสวะมิได้ ปรินิพพานในโลกนี้.

ผู้ให้โภชนะ ชื่อว่า ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณ ๐๕

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๘๔/๕๙., –บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๔๔/๓๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! ผู้ให้โภชนะ ชื่อว่าย่อมให้ฐานะ ๔ อย่างแก่ปฏิคาหก ๔ อย่างเป็นอย่างไร คือ ให้อายุ ให้วรรณะ ให้สุขะ ให้พละ ครั้นให้อายุแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งอายุอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้วรรณะแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งวรรณะอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้สุขแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งสุขอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้พละแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งพละอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์.

ภิกษุทั้งหลาย ! ผู้ให้โภชนะ ชื่อว่าย่อมให้ฐานะ ๔ อย่างนี้แลแก่ปฏิคาหก.

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

ผู้ใดย่อมให้โภชนะโดยเคารพ ตามกาลอันควร แก่ท่านผู้สำรวม บริโภคโภชนะที่ผู้อื่นให้เป็นอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าให้ฐานะทั้ง ๔ อย่าง คือ อายุ วรรณะ สุขะ และพละ

ผู้มีปกติให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ จะเกิดในที่ใด ๆ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มียศในที่นั้น ๆ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ผู้ให้โภชนะ ชื่อว่าให้ฐานะ ๕ อย่างแก่ปฏิคาหก ๕ อย่างเป็นอย่างไร คือ ให้อายุ ให้วรรณะ ให้สุข ให้กำลัง ให้ปฏิภาณ ครั้นให้อายุแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งอายุอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้วรรณะแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งวรรณะอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้สุขแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งสุขอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้กำลังแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งกำลังอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้ปฏิภาณแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งปฏิภาณอันเป็นเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์.

ภิกษุทั้งหลาย ! ผู้ให้โภชนะ ชื่อว่าย่อมให้ฐานะ ๕ อย่างนี้แลแก่ปฏิคาหก.

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

ผู้มีปัญญา ให้อายุย่อมได้อายุ ให้กำลังย่อมได้กำลัง ให้วรรณะย่อมได้วรรณะ ให้ปฏิภาณย่อมได้ปฏิภาณ ให้สุขย่อมได้สุข ครั้นให้อายุ กำลัง วรรณะ สุข และปฏิภาณแล้ว จะเกิดในที่ใด ๆ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มียศในที่นั้น ๆ .

ผู้ให้ข้าวยาคู ก็ชื่อว่า ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณ ๐๖

–บาลี มหา. วิ. ๕/๗๖/๖๑.

พราหมณ์ ! ข้าวยาคูมีคุณ ๑๐ อย่าง ๑๐ อย่าง เป็นอย่างไร คือ ผู้ให้ข้าวยาคู ชื่อว่าให้อายุ ให้วรรณะ ให้สุข ให้กำลัง ให้ปฏิภาณ ข้าวยาคูที่ดื่มแล้วกำจัดความหิว บรรเทาความระหาย ทำลมให้เดินคล่อง ล้างลำไส้ ย่อยอาหารที่เหลืออยู่.

พราหมณ์ ! เหล่านี้แล คือคุณของข้าวยาคู ๑๐ อย่าง.

จากนั้นพระผู้มีพระภาคได้ตรัสคำอนุโมทนา ดังนี้

ทายกใดถวายข้าวยาคูโดยเคารพตามกาลแก่ปฏิคาหกผู้สำรวมแล้ว ผู้บริโภคโภชนะอันผู้อื่นถวาย ทายกนั้นชื่อว่าตามเพิ่มให้ซึ่งสถานะ ๑๐ อย่างแก่ปฏิคาหกนั้น

คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณ ย่อมเกิดแก่ปฏิคาหกนั้น แต่นั้นข้าวยาคูย่อมกำจัดความหิว ความระหาย ทำลมให้เดินคล่อง ล้างลำไส้ และย่อยอาหาร ข้าวยาคูนั้นพระสุคตตรัสสรรเสริญว่าเป็นเภสัช

เพราะเหตุนั้นแล มนุษย์ชนที่ต้องการสุขเป็นนิจ ปรารถนาสุขที่เลิศ หรืออยากได้ความงามอันเพริศพริ้งในมนุษย์ จึงควรแท้เพื่อถวายข้าวยาคู.

ผู้ให้ของที่พอใจย่อมได้ของที่พอใจ ๐๗

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๕๓/๔๔.

... ผู้ให้ของที่พอใจ ย่อมได้ของที่พอใจ ผู้ใดย่อมให้เครื่องนุ่งห่ม ที่นอน ข้าว น้ำ และปัจจัยมีประการต่าง ๆ ด้วยความพอใจ ในท่านผู้ประพฤติตรง สิ่งของที่ให้ไปแล้วนั้นย่อมเป็นของที่บริจาคแล้ว สละแล้วไม่คิดเอาคืน ผู้นั้นเป็นสัปบุรุษ ทราบชัดว่าพระอรหันต์เปรียบด้วยนาบุญ บริจาคสิ่งที่บริจาคได้ยากแล้ว ชื่อว่าให้ของที่พอใจ ย่อมได้ของที่พอใจ ดังนี้.

... ผู้ให้ของที่พอใจ ย่อมได้ของที่พอใจ ผู้ให้ของที่เลิศย่อมได้ของที่เลิศ ผู้ให้ของที่ดีย่อมได้ของที่ดี และผู้ให้ของที่ประเสริฐ ย่อมเข้าถึงสถานที่ประเสริฐ นรชนใดให้ของที่เลิศ ให้ของที่ดี และให้ของที่ประเสริฐ นรชนนั้นจะบังเกิด ณ ที่ใด ๆ ย่อมมีอายุยืน มียศ ดังนี้.

การให้ทานเป็นเหตุให้เกิดทรัพย์ ๐๘

–บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๓๗๖/๕๗๙., –บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๒๗๘/๑๙๗.

มัลลิกา ! มาตุคามบางคนในโลกนี้ ไม่เป็นผู้มักโกรธ ไม่มากไปด้วยความคับแค้นใจ ถูกว่าแม้มากก็ไม่ขัดเคือง ไม่ฉุนเฉียว ไม่กระฟัดกระเฟียด ไม่กระด้างกระเดื่อง ไม่แสดงความโกรธ ความขัดเคืองและความไม่พอใจให้ปรากฏ และเป็นผู้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์ ถ้ามาตุคามนั้นจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดในที่ใด ๆ ย่อมเป็นผู้มีรูปงาม น่าดู น่าชม ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก ทั้งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากและสูงศักดิ์.

มาณพ ! **ปฏิปทาที่เป็นไปเพื่อความมีโภคทรัพย์มากนี้ คือ การให้ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์.**

ความต่างกันระหว่างผู้ให้และผู้ไม่ให้ | ๐๙

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๓๔/๓๑.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ขอประทานพระวโรกาส สาวกของพระผู้มีพระภาค ๒ คน มีศรัทธา มีศีล มีปัญญาเท่า ๆ กัน คนหนึ่งเป็นผู้ให้ คนหนึ่งเป็นผู้ไม่ให้ คนทั้งสองนั้น เมื่อตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ แต่คนทั้งสองนั้น ทั้งที่เป็นเทวดาเหมือนกัน จักมีความพิเศษแตกต่างกันหรือ.

สุมนา ! คนทั้งสองนั้นจักมีความพิเศษแตกต่างกัน คือ **ผู้ให้ที่เป็นเทวดา ย่อมข่มเทวดาผู้ไม่ให้ด้วยเหตุ ๕ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ และอธิปไตยที่เป็นทิพย์.**

สุมนา ! **ผู้ให้ที่เป็นเทวดา ย่อมข่มเทวดาผู้ไม่ให้ด้วยเหตุ ๕ ประการนี้.**

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ถ้าเทวดาทั้งสองนั้นจุติจากเทวโลกนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นมนุษย์ แต่คนทั้งสองนั้น ทั้งที่เป็นมนุษย์เหมือนกัน พึงมีความพิเศษแตกต่างกันหรือ.

สุมนา ! คนทั้งสองนั้นพึงมีความพิเศษแตกต่างกัน คือ **ผู้ให้ที่เป็นมนุษย์ ย่อมข่มมนุษย์ผู้ไม่ให้ด้วยเหตุ ๕ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ และอธิปไตยที่เป็นของมนุษย์.**

สุมนา ! **ผู้ให้ที่เป็นมนุษย์ ย่อมข่มมนุษย์ผู้ไม่ให้ด้วยเหตุ ๕ ประการนี้.**

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ถ้าคนทั้งสองนั้นออกบวช แต่คนทั้งสองนั้น ทั้งที่เป็นบรรพชิตเหมือนกัน พึงมีความพิเศษแตกต่างกันหรือ.

สุมนา ! คนทั้งสองนั้นพึงมีความพิเศษแตกต่างกัน คือ ผู้ให้ที่เป็นบรรพชิต ย่อมข่มบรรพชิตผู้ไม่ให้ด้วยเหตุ ๕ ประการ คือ

(๑) เธอใช้สอยจีวร ส่วนมากเพราะถูกเขาอ้อนวอน ที่ไม่ถูกใครอ้อนวอนให้ใช้สอยนั้นเป็นส่วนน้อย

(๒) เธอฉันบิณฑบาต ส่วนมากเพราะถูกเขาอ้อนวอน ที่ไม่ถูกใครอ้อนวอนให้ฉันนั้นเป็นส่วนน้อย

(๓) เธอใช้สอยเสนาสนะ ส่วนมากเพราะถูกเขาอ้อนวอน ที่ไม่ถูกใครอ้อนวอนให้ใช้สอยนั้นเป็นส่วนน้อย

(๔) เธอบริโภคยากับเครื่องใช้ในการรักษาโรค ส่วนมากเพราะถูกเขาอ้อนวอน ที่ไม่ถูกใครอ้อนวอนให้บริโภคนั้นเป็นส่วนน้อย

(๕) เมื่ออยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์เหล่าใด เพื่อนพรหมจรรย์เหล่านั้นก็ประพฤติต่อเธอด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม เป็นที่พอใจเป็นส่วนมาก ไม่เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย ย่อมนำสิ่งเป็นที่พอใจมาเป็นส่วนมาก ย่อมนำสิ่งไม่เป็นที่พอใจมาเป็นส่วนน้อย

สุมนา ! **ผู้ให้ที่เป็นบรรพชิต ย่อมข่มบรรพชิตผู้ไม่ให้ด้วยเหตุ ๕ ประการนี้.**

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ถ้าคนทั้งสองนั้นบรรลุเป็นพระอรหันต์ แต่คนทั้งสองนั้นทั้งที่ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์เหมือนกัน พึงมีความพิเศษแตกต่างกันหรือ.

สุมนา ! ข้อนี้ เราไม่กล่าวว่า มีความพิเศษแตกต่างกันใด ๆ ในวิมุตติกับวิมุตติ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! น่าอัศจรรย์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ไม่เคยมี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อนี้กำหนดได้ว่า บุคคลควรให้ทาน ควรทำบุญ เพราะบุญเป็นอุปการะแม้แก่เทวดา แม้แก่มนุษย์ แม้แก่บรรพชิต.

อย่างนั้น สุมนา ! อย่างนั้น สุมนา !

บุคคลควรให้ทาน ควรทำบุญ เพราะบุญเป็นอุปการะแม้แก่เทวดา แม้แก่มนุษย์ แม้แก่บรรพชิต.

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

ดวงจันทร์ปราศจากมลทิน เดินไปในอากาศย่อมสว่างกว่าหมู่ดาวทั้งปวงในโลกด้วยรัศมี ฉันใด บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยศีล มีศรัทธา ก็ฉันนั้น ย่อมไพโรจน์กว่าผู้ตระหนี่ทั้งปวงในโลกด้วยจาคะ (การบริจาค)

เมฆที่ลอยไปตาม อากาศ มีสายฟ้าปลาบแปลบ มีช่อตั้งร้อย ตกรดแผ่นดินเต็มที่ดอนและที่ลุ่ม ฉันใด สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้สมบูรณ์ด้วยทัสสนะ เป็นบัณฑิต ก็ฉันนั้น ย่อมข่มผู้ตระหนี่ได้ด้วยฐานะ ๕ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ และเปี่ยมด้วยโภคะ ละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงใจในสวรรค์ ดังนี้.

หากสัตว์ทั้งหลาย รู้ผลแห่งการจำแนกทาน ๑๐

–บาลี ขุ. ขุ. ๒๕/๒๔๓/๒๐๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าว่าสัตว์ทั้งหลายพึงรู้ผลแห่งการจำแนกทานเหมือนอย่างเรารู้ไซร้ หากสัตว์เหล่านั้นยังไม่ได้ให้ทานเสียก่อน ก็จะไม่พึงบริโภค อนึ่ง มลทินคือความตระหนี่จะไม่พึงครอบงำจิตของสัตว์เหล่านั้น แม้คำข้าวคือก้อนข้าวของสัตว์เหล่านั้นจะพึงเหลืออยู่คำสุดท้ายก็ตาม ถ้าปฏิคาหกของพวกเขายังมีอยู่ หากสัตว์เหล่านั้นยังไม่ได้แบ่งคำข้าวคำสุดท้ายแม้นั้น (ให้แก่ปฏิคาหก) ก็จะไม่บริโภค.

ภิกษุทั้งหลาย ! **แต่เพราะสัตว์ทั้งหลายไม่รู้ผลแห่งการจำแนกทานเหมือนอย่างเรารู้ ฉะนั้นสัตว์เหล่านั้นจึงไม่ได้ให้ทานก่อนบริโภค อนึ่ง มลทินคือความตระหนี่จึงยังครอบงำจิตของสัตว์เหล่านั้น.**

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

ถ้าว่าสัตว์ทั้งหลายพึงรู้ผลแห่งการจำแนกทาน เหมือนอย่างที่เรากล่าวไว้แล้ว โดยวิธีที่ผลนั้น เป็นผลใหญ่ไซร้

สัตว์ทั้งหลายพึงกำจัดความตระหนี่ อันเป็นมลทินเสียแล้ว มีใจผ่องใส

พึงให้ทานในเขตที่ให้แล้วมีผลมาก คือ ในพระอริยบุคคลทั้งหลายตามกาลอันควร

อนึ่งทายกเป็นอันมาก ครั้นให้ข้าวเป็นทักขิณา ในทักขิเณยยบุคคลทั้งหลายแล้ว

เมื่อจุติจากความเป็นมนุษย์นี้แล้วย่อมไปสู่สวรรค์

ทายกเหล่านั้นผู้ใคร่กาม ไม่มีความตระหนี่ ไปสู่สวรรค์แล้ว

บันเทิงอยู่ในสวรรค์นั้น เสวยอยู่ซึ่งผลแห่งการจำแนกทาน.

สังคหวัตถุ (ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์) ๑๑

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๔๒/๓๒.

ภิกษุทั้งหลาย !   สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้มีอยู่ ๔ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) ทาน (การให้)

(๒) เปยยวัชชะ (การพูดถ้อยคำอันเป็นที่รัก)

(๓) อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)

(๔) สมานัตตา (ความมีตนเสมอกัน)

ภิกษุทั้งหลาย !   เหล่านี้แล สังคหวัตถุ ๔ ประการ.

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

การให้ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก
ความประพฤติประโยชน์ในโลกนี้
ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร
ธรรมเหล่านั้นแล เป็นเครื่องสงเคราะห์โลก
ประดุจสลักเพลาควบคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ฉะนั้น
ถ้าธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ไม่พึงมีไซร้
มารดาหรือบิดาไม่พึงได้ความนับถือหรือบูชา
เพราะเหตุแห่งบุตร
ก็เพราะเหตุที่บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรม
เครื่องสงเคราะห์เหล่านี้
ฉะนั้นพวกเขาจึงถึงความเป็นใหญ่
และเป็นที่น่าสรรเสริญ.

ธรรมที่บัณฑิตบัญญัติไว้ ๑๒

–บาลี เอก. อํ. ๒๐/๑๙๑/๔๘๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๓ ประการนี้ บัณฑิตได้บัญญัติไว้ สัปบุรุษได้บัญญัติไว้ ๓ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) ทาน

(๒) บรรพชา

(๓) มาตาปิตุอุปัฏฐาน (การบำรุงมารดาบิดา)

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๓ ประการนี้แล บัณฑิตบัญญัติไว้ สัปบุรุษบัญญัติไว้.

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

ทาน การไม่เบียดเบียน ความสำรวม
การฝึกตน การบำรุงมารดาและบิดา
สัปบุรุษบัญญัติไว้ เหตุที่บัณฑิตเสพ
เป็นเหตุของสัปบุรุษ ผู้เป็นคนดี
เป็นพรหมจารีบุคคล
ผู้ที่เป็นอริยะ สมบูรณ์ด้วยทัสสนะ (การเห็นด้วยปัญญา)
ย่อมถึงโลกอันเกษม.

ลักษณะผู้มีศรัทธาเลื่อมใส ๑๓

–บาลี เอก. อํ. ๒๐/๑๙๐/๔๘๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! พึงทราบบุคคลมีศรัทธาเลื่อมใสโดยฐานะ ๓ ประการ ๓ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) เป็นผู้ใคร่ที่จะเห็นท่านผู้มีศีล

(๒) เป็นผู้ใคร่ที่จะฟังธรรม

(๓) มีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีการบริจาคอันปล่อยอยู่เป็นประจำ มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ เป็นผู้ควรแก่การขอ ยินดีในการให้และการแบ่งปัน

ภิกษุทั้งหลาย ! พึงทราบว่า คนมีศรัทธาเลื่อมใสโดยฐานะ ๓ ประการอย่างนี้แล.

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

บุคคลผู้ใคร่จะเห็นท่านผู้มีศีล
ปรารถนาจะฟังพระสัทธรรม
กำจัดความตระหนี่อันเป็นมลทิน
นั้นแล เรียกว่าผู้มีศรัทธา.

ปฏิปทาสมควรแก่คฤหัสถ์ ๑๔

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๘๔/๖๐.

คหบดี ! อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติปฏิปทาสมควรแก่คฤหัสถ์ อันเป็นเหตุให้ได้ยศและเป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ๔ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) เป็นผู้บำรุงภิกษุสงฆ์ด้วยจีวร
(๒) เป็นผู้บำรุงภิกษุสงฆ์ด้วยบิณฑบาต
(๓) เป็นผู้บำรุงภิกษุสงฆ์ด้วยเสนาสนะ
(๔) เป็นผู้บำรุงภิกษุสงฆ์ด้วยคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร (ยากับเครื่องใช้ในการรักษาโรค)

คหบดี ! อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติปฏิปทาอันสมควรแก่คฤหัสถ์ อันเป็นเหตุให้ได้ยศ และเป็นไปเพื่อสวรรค์.

บัณฑิตทั้งหลายบำรุงท่านผู้มีศีล ผู้ดำเนินไปโดยชอบด้วย จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ชื่อว่าย่อมปฏิบัติปฏิปทาสมควรแก่คฤหัสถ์ บุญย่อมเจริญแก่เขาทุกเมื่อ ทั้งกลางวันและกลางคืน เขาทำกรรมอันเจริญแล้ว ย่อมเข้าถึงฐานะคือสวรรค์.

การเกี่ยวข้องกันของนักบวชกับคฤหัสถ์ ๑๕

–บาลี อิติวุ. ขุ. ๒๕/๓๑๔/๒๘๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย ผู้บำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร (ยากับเครื่องใช้ในการรักษาโรค) ชื่อว่าเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! การที่เธอทั้งหลายแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถะ พร้อมทั้งพยัญชนะ ประกาศพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่พราหมณ์และคหบดีเหล่านั้น ชื่อว่าเธอทั้งหลายก็เป็นผู้มีอุปการะมากแก่ชนเหล่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้งหลายต่างอาศัยซึ่งกันและกันอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อถอนกิเลสอันเปรียบเหมือนห้วงน้ำ เพื่อจะทำซึ่งที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบด้วยประการอย่างนี้.

หลักในการใช้จ่ายทรัพย์ ๑๖

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๘๘–๘๙/๖๑.

คหบดี ! อริยสาวกนั้น ใช้โภคทรัพย์ ที่ตนหาได้มาด้วยความเพียรเป็นเครื่องลุกขึ้น รวบรวมมาด้วยกำลังแขน มีตัวชุ่มด้วยเหงื่อ เป็นโภคทรัพย์ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม เพื่อกระทำกรรมในหน้าที่ ๔ ประการ ๔ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) อริยสาวกนั้น ใช้โภคทรัพย์อันตนหาได้มาโดยชอบธรรม ในการเลี้ยงตนให้เป็นสุข อิ่มหนำ บริหารตนให้อยู่เป็นสุขโดยถูกต้อง ในการเลี้ยงมารดาและบิดาให้เป็นสุข อิ่มหนำ บริหารท่านทั้งสองให้อยู่เป็นสุขโดยถูกต้อง ในการเลี้ยงบุตร ภรรยา ทาสและกรรมกรชายหญิงให้เป็นสุข อิ่มหนำ บริหารให้อยู่กันอย่างเป็นสุขโดยถูกต้อง ในการเลี้ยงมิตรอำมาตย์ให้เป็นสุข อิ่มหนำ บริหารให้อยู่เป็นสุขโดยถูกต้อง **นี้เป็นการบริโภคทรัพย์ฐานที่ ๑** อันอริยสาวกนั้นถึงแล้ว บรรลุแล้ว บริโภคแล้วโดยชอบด้วยเหตุผล.

(๒) คหบดี ! ข้ออื่นยังมีอีก อริยสาวกนั้น ใช้โภคทรัพย์อันตนหาได้มาโดยชอบธรรม ในการปิดกั้นอันตรายทั้งหลาย ทำตนให้ปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลายที่เกิดจากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร หรือจากทายาทที่ไม่เป็นที่รักนั้น ๆ **นี้เป็นการบริโภคทรัพย์ฐานที่ ๒** อันอริยสาวกนั้นถึงแล้ว บรรลุแล้ว บริโภคแล้วโดยชอบด้วยเหตุผล.

(๓) คหบดี ! ข้ออื่นยังมีอีก อริยสาวกนั้น ใช้โภคทรัพย์อันตนหาได้มาโดยชอบธรรม ในการกระทำพลีกรรม ๕ ประการ คือ ญาติพลี (สงเคราะห์ญาติ) อติถิพลี (สงเคราะห์แขก) ปุพพเปตพลี (สงเคราะห์ผู้ล่วงลับไปแล้ว) ราชพลี (ช่วยชาติ) เทวตาพลี (สงเคราะห์เทวดา) **นี้เป็นการบริโภคทรัพย์ฐานที่ ๓** อันอริยสาวกนั้นถึงแล้ว บรรลุแล้ว บริโภคแล้วโดยชอบด้วยเหตุผล.

(๔) คหบดี ! ข้ออื่นยังมีอีก อริยสาวกนั้น ใช้โภคทรัพย์อันตนหามาได้โดยชอบธรรม ในการตั้งไว้ซึ่งทักษิณา อุทิศแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้งดเว้นแล้วจากความประมาทมัวเมา ผู้ตั้งมั่นอยู่ในขันติและโสรัจจะ ผู้ฝึกฝน

ทำความสงบ ทำความดับเย็นแก่ตนเอง อันเป็นทักษิณาที่มีผลเลิศในเบื้องบน เป็นฝ่ายดี มีสุขเป็นผลตอบแทน เป็นไปพร้อมเพื่อสวรรค์ **นี้เป็นการบริโภคทรัพย์ฐานที่ ๔** อันอริยสาวกนั้นถึงแล้ว บรรลุแล้ว บริโภคแล้วโดยชอบด้วยเหตุผล.

คหบดี ! อริยสาวกนั้น ย่อมใช้โภคทรัพย์ที่ตนหาได้มาด้วยความเพียรเป็นเครื่องลุกขึ้น รวบรวมมาด้วยกำลังแขน มีตัวชุ่มด้วยเหงื่อ เป็นโภคทรัพย์ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม เพื่อกระทำกรรมในหน้าที่ ๔ ประการเหล่านี้.

คหบดี ! **โภคทรัพย์ทั้งหลายของบุคคลใด ถึงความหมดสิ้นไป โดยเว้นจากกรรมในหน้าที่ ๔ ประการดังกล่าวแล้วนี้ โภคทรัพย์เหล่านั้น เรากล่าวว่าเป็นโภคทรัพย์อันบุคคลนั้นไม่ถึงแล้วโดยฐานะ ไม่บรรลุแล้ว ไม่บริโภคแล้วโดยชอบด้วยเหตุผล.**

คหบดี ! **โภคทรัพย์ทั้งหลายของบุคคลใด ถึงความหมดสิ้นไป โดยกรรมในหน้าที่ ๔ ประการ ดังกล่าวแล้วนี้ โภคทรัพย์เหล่านั้น เรากล่าวว่าเป็นโภคทรัพย์อันบุคคลนั้นถึงแล้วโดยฐานะ บรรลุแล้ว บริโภคแล้วโดยชอบด้วยเหตุผล.**

การใช้สอยโภคทรัพย์โดยไม่สูญเปล่า ๑๗

–บาลี สคา. สํ. ๑๕/๑๓๑/๓๘๘.

มหาราช ! สัปบุรุษได้โภคทรัพย์อันโอฬารแล้ว ย่อมทำตนให้เป็นสุข อิ่มหนำ ทำมารดาบิดาให้เป็นสุข อิ่มหนำ ทำบุตรภรรยาให้เป็นสุข อิ่มหนำ ทำทาสกรรมกรให้เป็นสุข อิ่มหนำ ทำมิตรอำมาตย์ให้เป็นสุข อิ่มหนำ ย่อมตั้งไว้ซึ่งทักษิณาอันอุทิศแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย เป็นทักษิณามีผลเลิศในเบื้องบน เป็นฝ่ายดี มีสุขเป็นผลตอบแทน เป็นไปพร้อมเพื่อสวรรค์.

เมื่อเขาบริโภคโภคทรัพย์เหล่านั้นโดยชอบอยู่อย่างนี้ พระราชาก็ไม่ริบโภคทรัพย์เหล่านั้นไปได้ โจรก็ไม่นำไปได้ ไฟก็ไม่ไหม้ได้ น้ำก็ไม่พัดไปได้ ทายาทอันไม่เป็นที่รักก็ไม่ยื้อแย่งไปได้.

มหาราช ! โภคทรัพย์เหล่านั้น อันเขาบริโภคอยู่โดยชอบอย่างนี้ ย่อมถึงซึ่งการได้บริโภคใช้สอยโดยไม่สูญเปล่า.

มหาราช ! เปรียบเหมือนในที่ไม่ไกลจากบ้านหรือนิคม มีสระโบกขรณีมีน้ำใส เย็น น่าดื่ม สะอาด มีท่าขึ้นลงดี น่ารื่นรมย์ คนเขาขนน้ำนั้นไปบ้าง ดื่มบ้าง อาบบ้าง ทำตามต้องการบ้าง.

มหาราช ! น้ำนั้นอันเขาบริโภคใช้สอยอยู่โดยชอบอย่างนี้ ย่อมถึงซึ่งการได้บริโภคใช้สอยโดยไม่สูญเปล่านี้ฉันใด.

มหาราช ! สัปบุรุษได้โภคทรัพย์อันโอฬารแล้ว ย่อมทำตนให้เป็นสุข อิ่มหนำ ทำมารดาบิดาให้เป็นสุข อิ่มหนำ ทำบุตรภรรยาให้เป็นสุข อิ่มหนำ ทำทาสกรรมกรให้เป็นสุข อิ่มหนำ ทำมิตรอำมาตย์ให้เป็นสุข อิ่มหนำ ย่อมตั้งไว้ซึ่งทักษิณาอันอุทิศแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย เป็นทักษิณามีผลเลิศในเบื้องบน เป็นฝักฝ่ายดี มีสุขเป็นผลตอบแทน เป็นไปพร้อมเพื่อสวรรค์.

เมื่อเขาบริโภคโภคทรัพย์เหล่านั้น โดยชอบอยู่อย่างนี้ พระราชาก็ไม่ริบโภคทรัพย์เหล่านั้นไปได้ โจรก็ไม่นำไปได้ ไฟก็ไม่ไหม้ได้ น้ำก็ไม่พัดไปได้ ทายาทอันไม่เป็นที่รักก็ไม่ยื้อแย่งไปได้.

มหาราช ! โภคทรัพย์เหล่านั้น อันเขาบริโภคอยู่โดยชอบอย่างนี้ ย่อมถึงซึ่งการได้บริโภคใช้สอยโดยไม่สูญเปล่า ฉันนั้นเหมือนกัน.

หลักดำรงชีพเพื่อประโยชน์สุขในสัมปรายะ ๑๘

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๒๘๙-๒๙๓/๑๔๔.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! ธรรม ๔ ประการเหล่านี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขของกุลบุตรในสัมปรายะ (ในกาลเบื้องหน้า) ๔ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) **สัทธาสัมปทา** (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา)
(๒) **สีลสัมปทา** (ความถึงพร้อมด้วยศีล)
(๓) **จาคสัมปทา** (ความถึงพร้อมด้วยการบริจาค)
(๔) **ปัญญาสัมปทา** (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา)

พ๎ยัคฆปัชชะ ! สัทธาสัมปทา เป็นอย่างไร.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ เป็นผู้มีศรัทธาเชื่อในการตรัสรู้ของตถาคตว่า "เพราะเหตุอย่างนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกลจากกิเลส เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์" นี้เรียกว่า สัทธาสัมปทา.

พ์ยัคฆปัชชะ ! สีลสัมปทา เป็นอย่างไร.

พ์ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต เป็นผู้เว้นขาดจากอทินนาทาน เป็นผู้เว้นขาดจากกาเมสุมิจฉาจาร เป็นผู้เว้นขาดจากมุสาวาท เป็นผู้เว้นขาดจากสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน นี้เรียกว่า สีลสัมปทา.

พ์ยัคฆปัชชะ ! จาคสัมปทา เป็นอย่างไร.

พ์ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ มีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีการบริจาคอันปล่อยอยู่เป็นประจำ มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ เป็นผู้ควรแก่การขอ ยินดีในการให้และการแบ่งปัน นี้เรียกว่า จาคสัมปทา.

พ์ยัคฆปัชชะ ! ปัญญาสัมปทา เป็นอย่างไร.

พ์ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ เป็นผู้มีปัญญาประกอบด้วยปัญญาเครื่องให้ถึงสัจจะแห่งการเกิดดับ เป็นเครื่องไปจากข้าศึก เป็นเครื่องเจาะแทงกิเลส เป็นเครื่องถึงซึ่งความสิ้นไปแห่งทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า ปัญญาสัมปทา.

พ์ยัคฆปัชชะ ! ธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล เป็นธรรมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขของกุลบุตรในสัมปรายะ.

การสงเคราะห์ผู้ล่วงลับ ๑๙

–บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๒๙๐/๑๖๖.

พระโคดมผู้เจริญ ! พวกข้าพเจ้าได้นามว่าเป็นพราหมณ์ ย่อมให้ทาน ย่อมทำความเชื่อว่า ทานนี้ต้องสำเร็จแก่ญาติสาโลหิตผู้ล่วงลับไปแล้ว ขอญาติสาโลหิตผู้ล่วงลับไปแล้วจงบริโภคทานนี้ (อิทํ ทานํ เปตา ญาติสาโลหิตา ปริภุญฺชนฺตุ).

พระโคดมผู้เจริญ ! ทานนั้นย่อมสำเร็จแก่ญาติสาโลหิต ผู้ล่วงลับไปแล้วหรือ ญาติสาโลหิตผู้ล่วงลับไปแล้วเหล่านั้น ย่อมได้บริโภคทานนั้นหรือ.

พราหมณ์ ! **ทานนั้น ย่อมสำเร็จในฐานะ[๑]และย่อมไม่สำเร็จในอฐานะ.[๒]**

*พระโคดมผู้เจริญ ! **ฐานะ** เป็นอย่างไร **อฐานะ**เป็นอย่างไร.*

พราหมณ์ ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **เป็นผู้ฆ่าสัตว์** ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ มีความอยากได้ของผู้อื่น มีจิตปองร้าย มีความเห็นผิด บุคคลนั้นเมื่อตายไป **ย่อมเข้าถึงนรก เขาย่อมเลี้ยงอัตภาพอยู่ในนรกนั้น ย่อมตั้งอยู่ในนรกนั้นด้วยอาหารของสัตว์นรก.**

---

๑. โอกาสที่เป็นได้ *(สถานภาพในภพนั้นที่ยังความสำเร็จประโยชน์ให้เกิดขึ้นได้)*

๒. โอกาสที่เป็นไปไม่ได้ *(สถานภาพในภพนั้นที่ยังความสำเร็จประโยชน์ให้เกิดขึ้นไม่ได้)*

พราหมณ์ ! ฐานะอันเป็นที่ไม่เข้าไปสำเร็จแห่งทานแก่สัตว์ผู้ตั้งอยู่นี้แล **เป็นอฐานะ.**

พราหมณ์ ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **เป็นผู้ฆ่าสัตว์** ... มีความเห็นผิด บุคคลนั้นเมื่อตายไป **ย่อมเข้าถึงกำเนิดเดรัจฉาน เขาย่อมเลี้ยงอัตภาพอยู่ในกำเนิดเดรัจฉานนั้น ย่อมตั้งอยู่ในกำเนิดเดรัจฉานนั้น ด้วยอาหารของสัตว์เดรัจฉาน.**

พราหมณ์ ! แม้ฐานะอันเป็นที่ไม่เข้าไปสำเร็จแห่งทานแก่สัตว์ผู้ตั้งอยู่นี้แล ก็**เป็นอฐานะ.**

พราหมณ์ ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์** ... มีความเห็นชอบ บุคคลนั้นเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของมนุษย์ **เขาย่อมเลี้ยงอัตภาพอยู่ในมนุษยโลกนั้น ย่อมตั้งอยู่ในมนุษยโลกนั้น ด้วยอาหารของมนุษย์.**

พราหมณ์ ! แม้ฐานะอันเป็นที่ไม่เข้าไปสำเร็จแห่งทานแก่สัตว์ผู้ตั้งอยู่นี้แล ก็**เป็นอฐานะ.**

พราหมณ์ ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์** ... มีความเห็นชอบ บุคคลนั้นเมื่อตายไป

ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดา **เขาย่อมเลี้ยงอัตภาพอยู่ในเทวโลกนั้น ย่อมตั้งอยู่ในเทวโลกนั้น ด้วยอาหารของเทวดา.**

พราหมณ์ ! แม้ฐานะอันเป็นที่ไม่เข้าไปสำเร็จแห่งทานแก่สัตว์ผู้ตั้งอยู่นี้แล ก็**เป็นอฐานะ.**

พราหมณ์ ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **เป็นผู้ฆ่าสัตว์** ... มีความเห็นผิด บุคคลนั้นเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงเปรตวิสัย **เขาย่อมเลี้ยงอัตภาพอยู่ในเปรตวิสัยนั้น ด้วยอาหารของสัตว์ผู้เกิดในเปรตวิสัย หรือว่ามิตรอำมาตย์ หรือญาติสาโลหิตของเขา ย่อมอุทิศทานให้** เขาย่อมเลี้ยงอัตภาพอยู่ในเปรตวิสัยนั้น ย่อมตั้งอยู่ในเปรตวิสัยนั้น **ด้วยทานนั้น.**

พราหมณ์ ! ฐานะอันเป็นที่เข้าไปสำเร็จแห่งทานแก่สัตว์ผู้ตั้งอยู่นี้แล **เป็นฐานะ.**

ท่านโคดมผู้เจริญ ! ก็ถ้าญาติสาโลหิตผู้ล่วงลับไปแล้วนั้นไม่เข้าถึงฐานะนั้น ใครเล่าจะบริโภคทานนั้น.

พราหมณ์ ! ญาติสาโลหิตผู้ล่วงลับไปแล้วแม้เหล่าอื่นของทายกนั้นที่เข้าถึงฐานะนั้น มีอยู่ ญาติสาโลหิตเหล่านั้นย่อมบริโภคทานนั้น.

ท่านโคดมผู้เจริญ ! ก็ถ้าญาติสาโลหิตผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น ไม่เข้าถึงฐานะนั้น และญาติสาโลหิตผู้ล่วงลับไปแล้วแม้เหล่าอื่นของทายกนั้น ก็ไม่เข้าถึงฐานะนั้น ใครเล่าจะบริโภคทานนั้น.

พราหมณ์ ! **ฐานะที่จะพึงว่างจากญาติสาโลหิตผู้ล่วงลับไปแล้วโดยกาลช้านานเช่นนี้ มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้.**

พราหมณ์ ! อีกประการหนึ่ง **แม้ทายกก็เป็นผู้ไม่ไร้ผล.**

ท่านโคดมผู้เจริญ ! ย่อมตรัสกำหนดแม้ในอฐานะหรือ.

พราหมณ์ ! เรากล่าวกำหนดแม้ใน**อฐานะ.**

พราหมณ์ ! บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ... มีความเห็นผิด แต่เขายังให้ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟแก่สมณะหรือพราหมณ์ บุคคลนั้นเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของช้าง แต่เขายังได้ข้าว น้ำ มาลา และเครื่องประดับต่าง ๆ ในกำเนิดช้างนั้น.

พราหมณ์ ! **ข้อที่บุคคลเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ... มีความเห็นผิด ด้วยกรรมนั้น เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของช้าง และข้อที่ผู้นั้นเป็นผู้ให้ข้าว ...** ประทีปโคมไฟ

แก่สมณะหรือพราหมณ์ **ด้วยกรรมนั้น เขาย่อมได้ข้าว น้ำ มาลาและเครื่องประดับต่าง ๆ ในกำเนิดช้างนั้น.**

... ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของม้า ... .

... ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของโค ... .

... ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของสุนัข ... .

พราหมณ์ ! บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ... มีความเห็นชอบ และเขายังให้ข้าว ... ประทีปโคมไฟแก่สมณะหรือพราหมณ์ บุคคลนั้นเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของมนุษย์ และเขาย่อมได้เบญจกามคุณอันเป็นของมนุษย์นั้น.

พราหมณ์ ! **ข้อที่บุคคลเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ... มีความเห็นชอบ ด้วยกรรมนั้น เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของมนุษย์ และข้อที่ผู้นั้นเป็นผู้ให้ข้าว ...** ประทีปโคมไฟแก่สมณะหรือพราหมณ์ **ด้วยกรรมนั้น เขาย่อมได้เบญจกามคุณอันเป็นของมนุษย์นั้น.**

พราหมณ์ ! อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ... มีความเห็นชอบ และเขายังให้ข้าว ... ประทีปโคมไฟแก่สมณะหรือพราหมณ์ บุคคลนั้น

เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดา เขาย่อมได้เบญจกามคุณอันเป็นทิพย์ในเทวโลกนั้น.

พราหมณ์ ! **ข้อที่บุคคลเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ... มีความเห็นชอบ ด้วยกรรมนั้น เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดา และข้อที่ผู้นั้นเป็นผู้ให้ข้าว ...** ประทีปโคมไฟแก่สมณะหรือพราหมณ์ **ด้วยกรรมนั้น เขาย่อมได้เบญจกามคุณอันเป็นทิพย์ในเทวโลกนั้น.**

พราหมณ์ ! (ด้วยเหตุอย่างนี้) **แม้ทายกก็เป็นผู้ไม่ไร้ผล.**

ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ! น่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีแล้ว.

ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ! ข้อที่แม้ทายกก็เป็นผู้ไม่ไร้ผลนี้ เป็นของควรเพื่อให้ทานโดยแท้ เป็นของควรเพื่อกระทำศรัทธาโดยแท้.

พราหมณ์ ! ข้อนี้เป็นอย่างนี้ ๆ.

พราหมณ์ ! แม้ทายกก็เป็นผู้ไม่ไร้ผล.

ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ! ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ... ขอพระโคดมผู้เจริญโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป.

การสงเคราะห์เทวดา ๒๐

–บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๐๕/๘๔.

ตรัสแก่สุนีธะและวัสสการะมหาอำมาตย์ภายหลังจากที่พระองค์ได้ฉันของเคี้ยวและของฉันอันประณีตที่ทั้งสองได้ถวายด้วยมือของตนแล้วด้วยคาถาว่า

บุรุษชาติบัณฑิต ย่อมสำเร็จการอยู่ในที่ใด

พึงเชิญท่านผู้มีศีล ผู้สำรวมและประพฤติพรหมจรรย์ให้บริโภคในที่นั้น

ควรอุทิศทักขิณา เพื่อเทวดาผู้สถิตอยู่ในที่นั้น ๆ

เทวดาเหล่านั้นอันบุรุษชาติบัณฑิตนับถือบูชาแล้วย่อมนับถือบูชาตอบ

แต่นั้นย่อมอนุเคราะห์บุรุษชาติบัณฑิตนั้น ประหนึ่งมารดาอนุเคราะห์บุตร

บุรุษผู้อันเทวดาอนุเคราะห์แล้ว ก็ย่อมถึงความเจริญทุกเมื่อ.

ความตระหนี่ ขวางกั้นการทำให้แจ้งซึ่งมรรคผล ๒๑

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๓๐๒/๒๕๖–๒๕๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะไม่ละธรรม ๕ อย่าง บุคคลจึงไม่ควรเข้าอยู่ ซึ่งปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ไม่ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล อรหัตตผล ธรรม ๕ อย่างเป็นอย่างไร คือ

(๑) ความตระหนี่อาวาส

(๒) ความตระหนี่ตระกูล

(๓) ความตระหนี่ลาภ

(๔) ความตระหนี่วรรณะ (ความดี)

(๕) ความตระหนี่ธรรม (เครื่องให้บรรลุมรรคผล)

(ต่อจากนี้ ได้ตรัสโดยนัยตรงกันข้ามถึงการละธรรม ๕ อย่างนั้นแล้ว ควรเพื่อเข้าอยู่ในฌานและกระทำให้แจ้งซึ่งมรรคผล).

ความตระหนี่คือมลทิน ๒๒

–บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๑๙๘/๑๐๕.

ภิกษุทั้งหลาย ! มลทิน (ความมัวหมอง) ๘ ประการนี้ มีอยู่ ๘ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) มนต์มีการไม่ท่องบ่นเป็นมลทิน

(๒) ความไม่หมั่นเป็นมลทินของเรือน

(๓) ความเกียจคร้านเป็นมลทินของผิวพรรณ

(๔) ความประมาทเป็นมลทินของผู้รักษา

(๕) ความประพฤติชั่วเป็นมลทินของหญิง

(๖) **ความตระหนี่เป็นมลทินของผู้ให้**

(๗) อกุศลธรรมอันเป็นบาปเป็นมลทินแท้ทั้งโลกนี้และโลกหน้า

(๘) เราจะบอกมลทินที่ยิ่งกว่ามลทินนั้น คือ **อวิชชาเป็นมลทินอย่างยิ่ง.**

เหตุให้ไปนรก-สวรรค์ ๒๓

-บาลี เอก. อํ. ๒๐/๑๓๒/๔๔๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ และไม่ละมลทิน ๓ ประการ ย่อมจะถูกเก็บไว้ในนรก เหมือนถูกขังฉะนั้น ธรรม ๓ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) เป็นผู้ทุศีลและไม่ละมลทินแห่งความเป็นผู้ทุศีล

(๒) เป็นผู้ริษยาและไม่ละมลทินแห่งความริษยา

(๓) เป็นผู้ตระหนี่และไม่ละมลทินแห่งความตระหนี่

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้และไม่ละมลทิน ๓ ประการนี้แล จะต้องตกนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้ฉะนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ละมลทิน ๓ ประการ ย่อมจะประดิษฐานบนสวรรค์เหมือนถูกนำเอามาวางไว้ฉะนั้น ธรรม ๓ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) เป็นผู้มีศีลและละมลทินแห่งความเป็นผู้ทุศีล

(๒) เป็นผู้ไม่ริษยาและละมลทินแห่งความริษยา

(๓) เป็นผู้ไม่ตระหนี่และละมลทินแห่งความตระหนี่

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้และละมลทิน ๓ ประการนี้แล ย่อมจะต้องได้ขึ้นสวรรค์ เหมือนกับเชิญไปวางไว้ฉะนั้น.

วิบากของคนตระหนี่และไม่ตระหนี่ ๒๔

–บาลี สคาถ. สํ. ๑๕/๔๖/๑๔๘–๑๕๑.

เทวดาทูลถามว่า

ชนเหล่าใดในโลกนี้ เป็นคนตระหนี่ เหนียวแน่น เขาดีแต่ทำการกีดขวางคนเหล่าอื่นผู้ให้อยู่ วิบากของคนพวกนั้นจะเป็นเช่นไร และสัมปรายภพของเขาจะเป็นเช่นไร ข้าพระองค์มาเพื่อทูลถามพระผู้มีพระภาค ไฉนข้าพระองค์จึงจะรู้ความข้อนั้น.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ชนเหล่าใดในโลกนี้ เป็นคนตระหนี่ เหนียวแน่น ดีแต่ว่าเขาทำการกีดขวางคนเหล่าอื่นผู้ให้อยู่ คนเหล่านั้นย่อมเข้าถึงนรก กำเนิดเดรัจฉาน หรือยมโลก ถ้าหากถึงความเป็นมนุษย์ ก็เกิดในสกุลคนยากจน ซึ่งจะหาผ้า อาหาร ความร่าเริงและความสนุกสนานได้โดยยาก คนพาลเหล่านั้นต้องประสงค์สิ่งใดแต่ผู้อื่น เขาย่อมไม่ได้แม้สิ่งนั้นสมความปรารถนา นั่นเป็นผลในภพนี้ และภพหน้าก็ยังเป็นทุคติอีกด้วย.

เทวดาทูลถามว่า

ก็ข้อนี้ข้าพระองค์เข้าใจชัดอย่างนี้ (แต่) จะทูลถามข้ออื่นกะพระโคดม ชนเหล่าใดในโลกนี้ได้ความเป็นมนุษย์แล้วรู้ถ้อยคำ ปราศจากความตระหนี่ เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ เป็นผู้มีความเคารพแรงกล้า วิบากของชนเหล่านั้นจะเป็นเช่นไร และสัมปรายภพของเขาจะเป็นเช่นไร ข้าพระองค์มาเพื่อทูลถามพระผู้มีพระภาค ไฉนข้าพระองค์จึงจะรู้ความข้อนั้น.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ชนเหล่าใดในโลกนี้ ได้ความเป็นมนุษย์แล้ว รู้ถ้อยคำ ปราศจากความตระหนี่ เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นผู้มีความเคารพแรงกล้า ชนเหล่านี้ย่อมปรากฏในสวรรค์อันเป็นที่อุบัติ หากถึงความเป็นมนุษย์ ย่อมเกิดในสกุลที่มั่งคั่ง ได้ผ้า อาหาร ความร่าเริงและความสนุกสนานโดยไม่ยาก พึงมีอำนาจแผ่ไปในโภคทรัพย์ที่ผู้อื่นหาสะสมไว้ บันเทิงใจอยู่ นั่นเป็นวิบากในภพนี้ ทั้งภพหน้าก็เป็นสุคติ.

ทรัพย์ในอริยวินัย (นัยที่ ๑) ๒๕

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๕๘/๔๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! ทรัพย์ ๕ ประการเหล่านี้มีอยู่ ๕ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) ทรัพย์คือ ศรัทธา

(๒) ทรัพย์คือ ศีล

(๓) ทรัพย์คือ สุตะ

(๔) **ทรัพย์คือ จาคะ**

(๕) ทรัพย์คือ ปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทรัพย์คือศรัทธาเป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา ย่อมเชื่อปัญญาเครื่องตรัสรู้ของตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ... เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า ทรัพย์คือศรัทธา.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทรัพย์คือศีลเป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ... จากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เรียกว่า ทรัพย์คือศีล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทรัพย์คือสุตะเป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้สดับมามาก ทรงจำได้คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดอย่างดีด้วยทิฏฐิซึ่งธรรมทั้งหลายอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถะ ทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง นี้เรียกว่า ทรัพย์คือสุตะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทรัพย์คือจาคะเป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีการบริจาคอันปล่อยอยู่เป็นประจำ มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ เป็นผู้ควรแก่การขอ ยินดีในการให้และการแบ่งปัน **นี้เรียกว่า ทรัพย์คือจาคะ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทรัพย์คือปัญญาเป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาอันหยั่งถึงความตั้งขึ้นและความเสื่อมไป เป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า ทรัพย์คือปัญญา.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้แล ทรัพย์ ๕ ประการ.

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

ผู้ใดมีความเชื่อในตถาคต ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว มีศีลอันงาม อันพระอริยะชอบใจ สรรเสริญ มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และมีความเห็นตรง

บัณฑิตทั้งหลายกล่าวผู้นั้นว่า ไม่เป็นคนขัดสน ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์

เพราะเหตุนั้น ผู้มีปัญญา เมื่อนึกถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงประกอบศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และความเห็นธรรมเนือง ๆ เถิด.

ทรัพย์ในอริยวินัย (นัยที่ ๒) ๒๖

–บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๕/๖.

ภิกษุทั้งหลาย ! ทรัพย์ ๗ ประการเหล่านี้มีอยู่ ๗ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) ทรัพย์คือ ศรัทธา

(๒) ทรัพย์คือ ศีล

(๓) ทรัพย์คือ หิริ

(๔) ทรัพย์คือ โอตตัปปะ

(๕) ทรัพย์คือ สุตะ

(๖) **ทรัพย์คือ จาคะ**

(๗) ทรัพย์คือ ปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทรัพย์คือศรัทธาเป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา ย่อมเชื่อปัญญาเครื่องตรัสรู้ของตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ... เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่า ทรัพย์คือศรัทธา.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทรัพย์คือศีลเป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ... จากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เรียกว่า ทรัพย์คือศีล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทรัพย์คือหิริเป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความละอาย คือ ละอายต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ละอายต่อการถูกต้องอกุศลธรรมอันเป็นบาป นี้เรียกว่า ทรัพย์คือหิริ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทรัพย์คือโอตตัปปะเป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความสะดุ้งกลัว คือ สะดุ้งกลัวต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต สะดุ้งกลัวต่อการถูกต้องอกุศลธรรมอันเป็นบาป นี้เรียกว่า ทรัพย์คือโอตตัปปะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทรัพย์คือสุตะเป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้สดับมามาก ทรงจำได้

คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดอย่างดีด้วยทิฏฐิซึ่งธรรมทั้งหลาย อันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถะ ทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง นี้เรียกว่า ทรัพย์คือสุตะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทรัพย์คือจาคะเป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีการบริจาคอันปล่อยอยู่เป็นประจำ มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ เป็นผู้ควรแก่การขอ ยินดีในการให้และการแบ่งปัน **นี้เรียกว่า ทรัพย์คือจาคะ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทรัพย์คือปัญญาเป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาที่กำหนดความเกิดและความดับเป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า ทรัพย์คือปัญญา.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้แล ทรัพย์ ๗ ประการ.

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

ทรัพย์ คือ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ สุตะ จาคะ และปัญญาเป็นที่ ๗

ทรัพย์เหล่านี้มีแก่ผู้ใด เป็นหญิงหรือชายก็ตาม

บัณฑิตเรียกผู้นั้นว่า เป็นผู้ไม่ยากจน ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์

เพราะฉะนั้นท่านผู้มีปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงประกอบศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และการเห็นธรรม.

ประโยชน์ของการสร้างวิหาร ๒๗

–บาลี จุลฺล. วิ. ๗/๘๕/๑๙๘–๒๐๓.

ข้าพระพุทธเจ้าต้องการบุญ ต้องการสวรรค์ ได้ให้สร้างวิหาร ๖๐ หลังนี้ไว้แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าจะพึงปฏิบัติอย่างไร ในวิหารเหล่านั้น พระพุทธเจ้าข้า !

คหบดี ! ถ้าเช่นนั้นเธอจงถวายวิหารเหล่านั้นแก่สงฆ์ ผู้มาจากทิศทั้ง ๔ ทั้งที่มาแล้วและยังไม่มาเถิด.

ราชคหเศรษฐีทูลรับพระพุทธดำรัสแล้ว ได้ถวายวิหารเหล่านั้น แก่สงฆ์ผู้มาจากทิศทั้ง ๔ ทั้งที่มาแล้วและยังไม่มา จากนั้นพระผู้มีพระภาค ได้ตรัสคำอนุโมทนา ดังนี้.

วิหารย่อมป้องกันหนาว ร้อน และสัตว์ร้าย นอกจากนั้น ยังป้องกันงู และยุง ฝนในสิสิรฤดู นอกจากนั้นวิหารยัง ป้องกันลมและแดดอันกล้าที่เกิดขึ้นได้ การถวายวิหารแก่สงฆ์ เพื่อหลีกเร้นอยู่ เพื่อความสุข เพื่อเพ่งพิจารณาและเพื่อเห็นแจ้ง พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่าเป็นทานอันเลิศ เพราะเหตุนั้นแล คนผู้ฉลาด เมื่อเล็งเห็นประโยชน์ตน พึงสร้างวิหารอันรื่นรมย์ ให้ภิกษุทั้งหลายผู้พหูสูต อยู่ในวิหารนี้เถิด.

อนึ่ง พึงมีใจเลื่อมใสถวายข้าว น้ำ ผ้า และเสนาสนะ อันเหมาะสมแก่พวกเธอ ในพวกเธอผู้ซื่อตรง เพราะพวกเธอ ย่อมแสดงธรรมอันเป็นเครื่องบรรเทาสรรพทุกข์แก่เขา เขารู้ ทั่วถึงแล้ว จะเป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปรินิพพานในโลกนี้.

จาคานุสสติ ๒๘

–บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๓๕๕/๒๑๘.

มหาราช ! อีกประการหนึ่ง พระองค์พึงทรงระลึกถึงจาคะของตนว่า เป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ที่เรามีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีการบริจาคอันปล่อยอยู่เป็นประจำ มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ เป็นผู้ควรแก่การขอ ยินดีในการให้และการแบ่งปันในหมู่สัตว์ผู้ถูกมลทินคือความตระหนี่กลุ้มรุม.

มหาราช ! สมัยใด อริยสาวกระลึกถึงจาคะ สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ไม่ถูกโทสะกลุ้มรุม ไม่ถูกโมหะกลุ้มรุม สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้นย่อมดำเนินไปตรง.

มหาราช ! อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารภจาคะ ย่อมได้ความรู้อรรถ ย่อมได้ความรู้ธรรม ย่อมได้ความปราโมทย์อันประกอบด้วยธรรม ปีติย่อมเกิดแก่อริยสาวกผู้มีความปราโมทย์ กายของอริยสาวกผู้มีใจประกอบด้วยปีติย่อมสงบ อริยสาวกผู้มีกายสงบแล้วย่อมเสวยสุข จิตของอริยสาวกผู้มีสุขย่อมตั้งมั่น.

มหาราช ! อริยสาวกนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ถึงความสงบอยู่ในหมู่สัตว์ผู้ถึงความไม่สงบ เป็นผู้ไม่มีความพยาบาทอยู่ในหมู่สัตว์ผู้มีความพยาบาท เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยกระแสธรรมเจริญจาคานุสสติ.

มหาราช ! พระองค์ พึงเจริญจาคานุสสตินี้ แม้เมื่อเดินอยู่ พึงเจริญ แม้เมื่อยืนอยู่ พึงเจริญ แม้เมื่อนั่งอยู่ พึงเจริญ แม้เมื่อนอนอยู่ พึงเจริญ แม้เมื่อกำลังทำงานอยู่ พึงเจริญ แม้เมื่อนอนเบียดบุตรอยู่บนที่นอน.

เหตุเกิดขึ้นแห่งทาน

เหตุในการให้ทาน (นัยที่ ๑) ๒๙

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๒๔๐/๑๒๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! การให้ ๘ ประการเหล่านี้มีอยู่ ๘ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) บางคนหวังได้จึงให้ทาน

(๒) บางคนให้ทานเพราะกลัว

(๓) บางคนให้ทานเพราะนึกว่าเขาให้แก่เราแล้ว

(๔) บางคนให้ทานเพราะนึกว่าเขาจักให้ตอบแทน

(๕) บางคนให้ทานเพราะนึกว่าทานเป็นการดี

(๖) บางคนให้ทานเพราะนึกว่าเราหุงหากิน ชนเหล่านี้หุงหากินไม่ได้ เราหุงหากินได้ จะไม่ให้ทานแก่ชนเหล่านี้ผู้ไม่หุงหากินไม่สมควร

(๗) บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เมื่อเราให้ทาน กิตติศัพท์อันงามย่อมฟุ้งไป

(๘) บางคนให้ทานเพื่อประดับจิต ปรุงแต่งจิต

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล การให้ ๘ ประการ.

เหตุในการให้ทาน (นัยที่ ๒) ๓๐

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๒๔๐/๑๒๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! ทานวัตถุ ๘ ประการเหล่านี้มีอยู่ ๘ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) บางคนให้ทานเพราะชอบพอกัน

(๒) บางคนให้ทานเพราะโกรธ

(๓) บางคนให้ทานเพราะหลง

(๔) บางคนให้ทานเพราะกลัว

(๕) บางคนให้ทานเพราะนึกว่าบิดามารดา ปู่ย่าตายาย เคยให้มา เคยทำมา เราไม่ควรทำให้เสียประเพณี

(๖) บางคนให้ทานเพราะนึกว่าเราให้ทานนี้แล้ว เมื่อตายไปจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

(๗) บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เมื่อเราให้ทานนี้ จิตย่อมเลื่อมใส ความเบิกบานใจ ความดีใจ ย่อมเกิดตามลำดับ

(๘) บางคนให้ทานเพื่อประดับจิต ปรุงแต่งจิต

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล ทานวัตถุ ๘ ประการ.

เหตุในการให้ทาน (นัยที่ ๓) ๓๑

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๔๔/๓๖.

ภิกษุทั้งหลาย ! กาลทาน ๕ ประการเหล่านี้มีอยู่ ๕ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) ให้ทานแก่ผู้มาสู่ถิ่นของตน

(๒) ให้ทานแก่ผู้เตรียมจะไป

(๓) ให้ทานแก่ผู้ป่วยไข้

(๔) ให้ทานในสมัยข้าวยากหมากแพง

(๕) ให้ข้าวใหม่และผลไม้ใหม่แก่ผู้มีศีลก่อน

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้แล กาลทาน ๕ ประการ.

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

ผู้มีปัญญารอบรู้และปราศจากความตระหนี่

ย่อมถวายทานตามกาลสมัยในพระอริยเจ้าทั้งหลาย ผู้ประพฤติตรงคงที่

เมื่อมีใจเลื่อมใสศรัทธาแล้ว ทักษิณาย่อมมีผลอันไพบูลย์

ชนทั้งหลายเหล่าใดร่วมอนุโมทนา หรือช่วยกระทำการขวนขวายในทานนี้

ทักษิณานั้นมิได้พร่องไปด้วยเหตุแห่งอนุโมทนานั้นเลย แม้ชนผู้ร่วมอนุโมทนา ก็มีส่วนแห่งบุญด้วย

เพราะฉะนั้น เมื่อบุคคลไม่มีจิตท้อถอยในทาน ทานนั้นย่อมมีผลมาก

บุญที่ทำแล้ว ย่อมเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลาย ในกาลข้างหน้าได้แล.

(ในคาถาผนวกท้ายพระสูตรนั้น มีบาลีอย่างนี้)

กาเล ทะทันติ สัปปัญญา วะทัญญู วีตะมัจฉะรา,
กาเลนะ ทินนัง อะริเยสุ อุชุภูเตสุ ตาทิสุ,
วิปปะสันนะมะนา ตัสสะ วิปุลา โหติ ทักขิณา,
เย ตัตถะ อนุโมทันติ เวยยาวัจจัง กะโรนติ วา,
นะ เตนะ ทักขิณา โอนา,
เตปิ ปุญญัสสะ ภาคิโน,
ตัส์มา ทะเท อัปปะฏิวาณะจิตโต
ยัตถะ ทินนัง มะหัปผะลัง,
ปุญญานิ ปะระโลกัส์มิง ปะติฏฐา โหนติ ปาณินันติ.

เหตุในการให้ทาน (นัยที่ ๔) ๓๒

–บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๔๐๓/๒๒๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหตุเกิดขึ้นแห่งทาน ๘ ประการนี้ มีอยู่ ๘ ประการเป็นอย่างไร คือ

ภิกษุทั้งหลาย ! **บุคคล**บางคนในโลกนี้ **ให้ทาน** คือ ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟแก่สมณะหรือพราหมณ์ **เขาให้สิ่งใด ย่อมหวังสิ่งนั้น** เขาเห็นกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคหบดีมหาศาล ผู้เอิบอิ่มพรั่งพร้อม ถูกบำเรออยู่ด้วยกามคุณ ๕ **เขาจึงมีความปรารถนา**อย่างนี้ ว่า “โอหนอ ! เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหาย แห่งกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคหบดีมหาศาล” **เขาตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้น จิตของเขา นึกน้อมไปในทางเลว ไม่เจริญยิ่งขึ้น** ภายหลังแต่การตาย เพราะการทำลายแห่งกาย **เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหาย แห่งกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคหบดี มหาศาล แต่ข้อนั้นเรากล่าวว่า เป็นของผู้มีศีล ไม่ใช่ของ ผู้ทุศีล.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความปรารถนาแห่งใจของบุคคลผู้มีศีล ย่อมสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ส่วน**บุคคล**บางคนในโลกนี้ **ย่อมให้ทาน** คือ ข้าว น้ำ ... และประทีปโคมไฟแก่สมณะหรือพราหมณ์ **เขาให้สิ่งใด ย่อมหวังสิ่งนั้น** เขาได้ฟังมาว่า เทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา มีอายุยืน มีวรรณะ มากด้วยความสุข **เขาจึงมีความปรารถนา**อย่างนี้ว่า "โอหนอ ! เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา" **เขาตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้น จิตของเขานึกน้อมไปในทางที่เลว ไม่เจริญยิ่งขึ้น** ภายหลังแต่การตาย เพราะการทำลายแห่งกาย **เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา แต่ข้อนั้นเรากล่าวว่าเป็นของผู้มีศีล ไม่ใช่ของผู้ทุศีล.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความปรารถนาแห่งใจของบุคคลผู้มีศีล ย่อมสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ **ย่อมให้ทาน** คือ ข้าว น้ำ ... และประทีปโคมไฟแก่สมณะหรือพราหมณ์ **เขาให้สิ่งใด ย่อมหวังสิ่งนั้น** เขาได้ฟังมาว่า เทวดา

ชั้นดาวดึงส์ ... เทวดาชั้นยามา ... เทวดาชั้นดุสิต ... เทวดาชั้นนิมมานรดี ... เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี มีอายุยืน มีวรรณะ มากด้วยความสุข **เขาจึงมีความปรารถนา**อย่างนี้ว่า "โอหนอ ! เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี" **เขาตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้น จิตของเขานึกน้อมไปในทางที่เลว ไม่เจริญยิ่งขึ้น** ภายหลังแต่การตาย เพราะการทำลายแห่งกาย **เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี แต่ข้อนั้นเรากล่าวว่าเป็นของผู้มีศีล ไม่ใช่ของผู้ทุศีล.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความปรารถนาแห่งใจของบุคคลผู้มีศีล ย่อมสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ส่วน**บุคคล**บางคนในโลกนี้ **ย่อมให้ทาน** คือ ข้าว น้ำ ... และประทีปโคมไฟแก่สมณะหรือพราหมณ์ **เขาให้สิ่งใด ย่อมหวังสิ่งนั้น** เขาได้ฟังมาว่าเทวดาชั้นพรหมกายิกา มีอายุยืน มีวรรณะ มากด้วยความสุข **เขาจึงมีความปรารถนา**อย่างนี้ว่า "โอหนอ ! เมื่อตายไป ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นพรหมกายิกา" **เขาตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้น จิตของเขานึกน้อมไปในทางที่เลว ไม่เจริญยิ่งขึ้น** ภายหลังแต่การตาย

เพราะการทำลายแห่งกาย **เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นพรหมกายิกา แต่ข้อนั้นเรากล่าวว่าเป็นของผู้มีศีล ไม่ใช่ของผู้ทุศีล.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความปรารถนาแห่งใจของบุคคลผู้มีศีล ย่อมสำเร็จได้ เพราะจิตปราศจากราคะ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้แล เหตุเกิดขึ้นแห่งทาน ๘ ประการ.

ผล/อานิสงส์
ของทานแบบต่าง ๆ

ผลแห่งทาน ๓๓

–บาลี นวก. อํ. ๒๓/๔๐๕/๒๒๔.

คหบดี ! บุคคลให้ทานอันเศร้าหมองหรือประณีตก็ตาม แต่ให้ทานนั้นโดยไม่เคารพ ไม่ให้ด้วยความนอบน้อม ไม่ให้ด้วยมือตนเอง ให้ของที่เหลือ ให้โดยไม่คำนึงผลที่จะมาถึง

ผลของทานนั้น บังเกิดในที่ใด ๆ จิตของผู้ให้ทานย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคอาหารอย่างดี ย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคผ้าอย่างดี ย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคยานอย่างดี ย่อมไม่น้อมไปเพื่อบริโภคกามคุณ ๕ อย่างดี แม้บริวารชนของผู้ให้ทานนั้นคือ บุตร ภรรยา ทาส คนใช้ คนทำงาน ก็ไม่เชื่อฟัง ไม่เงี่ยหูฟัง ส่งจิตไปที่อื่นเสีย.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ทั้งนี้เป็นเพราะผลแห่งกรรมที่ตนกระทำโดยไม่เคารพ.

คหบดี ! บุคคลให้ทานอันเศร้าหมองหรือประณีตก็ตาม แต่ให้ทานนั้นโดยเคารพ ให้ด้วยความนอบน้อม ให้ด้วยมือตนเอง ให้ของที่ไม่เหลือ ให้โดยคำนึงผลที่จะมาถึง

ผลของทานนั้น บังเกิดในที่ใด ๆ จิตของผู้ให้ทานย่อมน้อมไปเพื่อบริโภคอาหารอย่างดี ย่อมน้อมไปเพื่อบริโภคผ้าอย่างดี ย่อมน้อมไปเพื่อบริโภคยานอย่างดี ย่อมน้อมไปเพื่อบริโภคกามคุณ ๕ อย่างดี แม้บริวารชนของผู้ให้ทานนั้น คือ **บุตร ภรรยา ทาส คนใช้ คนทำงานก็เชื่อฟังดี เงี่ยหูฟัง ไม่ส่งจิตไปที่อื่น.**

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ทั้งนี้เป็นเพราะ**ผลของกรรมที่ตนกระทำโดยเคารพ.**

คหบดี ! เรื่องเคยมีมาแล้ว มีพราหมณ์ชื่อเวลามะ พราหมณ์ผู้นั้นได้ให้ทานเป็นมหาทานอย่างนี้ คือ ได้ให้ถาดทองเต็มด้วยรูปิยะ ๘๔,๐๐๐ ถาด ถาดรูปิยะเต็มด้วยทอง ๘๔,๐๐๐ ถาด ถาดสำริดเต็มด้วยเงิน ๘๔,๐๐๐ ถาด ให้ช้าง ๘๔,๐๐๐ เชือก มีเครื่องประดับล้วนเป็นทอง มีธงทองคลุมด้วยข่ายทอง ให้รถ ๘๔,๐๐๐ คัน หุ้มด้วยหนังราชสีห์ หนังเสือโคร่ง หนังเสือเหลือง ผ้ากัมพลเหลือง มีเครื่องประดับล้วนเป็นทอง มีธงทอง คลุมด้วยข่ายทอง ให้แม่โคนม ๘๔,๐๐๐ ตัว มีน้ำนมไหลสะดวก ใช้ภาชนะเงินรองน้ำนม ให้หญิงสาว ๘๔,๐๐๐ คน ประดับด้วยแก้วมณี

และแก้วกุณฑล ให้บัลลังก์ ๘๔,๐๐๐ ที่ ลาดด้วยผ้าโกเชาว์ ลาดด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดมีสัณฐานเป็นช่อดอกไม้ มีเครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด มีเครื่องลาดเพดาน มีหมอนข้างแดงทั้งสอง ให้ผ้า ๘๔,๐๐๐ โกฏิ เป็นผ้าเปลือกไม้ ผ้าแพร ผ้าฝ้าย เนื้อละเอียด จะป่วยการกล่าวไปไยถึงข้าว น้ำ ของเคี้ยว ของบริโภค เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่ให้ดุจไหลไปเหมือนแม่น้ำ.

คหบดี ! ท่านพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า สมัยนั้น ผู้อื่นเป็นเวลามพราหมณ์ผู้ที่ให้ทานเป็นมหาทานนั้น.

คหบดี ! แต่ท่านไม่ควรเห็นอย่างนี้ สมัยนั้น เราเป็นเวลามพราหมณ์ เราได้ให้ทานนั้นเป็นมหาทาน ก็ในทานนั้น ไม่มีใครเป็นทักขิเณยยบุคคล ใคร ๆ ไม่ชำระทักขิณานั้นให้หมดจด.

คหบดี ! **ทานที่บุคคลถวายให้ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ** (โสดาบัน) **ผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่เวลามพราหมณ์ให้แล้ว.**

ทานที่บุคคลถวายให้พระสกทาคามีผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ ๑๐๐ ท่านบริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้พระอนาคามีผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระสกทาคามี ๑๐๐ ท่านบริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์ผู้เดียวบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระอนาคามี ๑๐๐ ท่านบริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปเดียวบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันต์ ๑๐๐ รูปบริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระปัจเจกพุทธเจ้า ๑๐๐ รูปบริโภค.

ทานที่บุคคลถวายให้ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขบริโภค มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลถวายให้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าบริโภค.

การที่บุคคลสร้างวิหารถวายสงฆ์ผู้มาจากทิศทั้ง ๔ มีผลมากกว่าทาน ที่บุคคลถวายให้ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขบริโภค.

การที่บุคคล**มีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ มีผลมากกว่า ทานที่บุคคลสร้างวิหารถวายสงฆ์ อันมาจากทิศทั้ง ๔.**

การที่บุคคล**มีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบท** คือ งดเว้นจากปาณาติบาต ... งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท **มีผลมากกว่า การที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ.**

การที่บุคคล**เจริญเมตตาจิตโดยที่สุดแม้เพียงเวลาสูดดมของหอม มีผลมากกว่า การที่บุคคลมีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบท** คือ งดเว้นจากปาณาติบาต ... งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

และการที่บุคคล**เจริญอนิจจสัญญาแม้เพียงเวลาลัดนิ้วมือ มีผลมากกว่า การที่บุคคลเจริญเมตตาจิต**โดยที่สุดแม้เพียงเวลาสูดดมของหอม.

มหาทาน ๓๔

–บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๒๔๙/๑๒๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! ห้วงบุญห้วงกุศล ๘ ประการนี้ นำสุขมาให้ มีอารมณ์เลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ห้วงบุญห้วงกุศล ๘ ประการเป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ถึง**พระพุทธเจ้าเป็นสรณะ นี้เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๑** นำสุขมาให้ มีอารมณ์เลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข.

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ถึง**พระธรรมเป็นสรณะ นี้เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๒ ...**

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ถึง**พระสงฆ์เป็นสรณะ นี้เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๓ ...**

ภิกษุทั้งหลาย ! ทาน ๕ ประการนี้ เป็นมหาทาน อันบัณฑิตพึงรู้ว่าเป็นเลิศ มีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย ไม่เคยกระจัดกระจาย อันบัณฑิตไม่รังเกียจอยู่ จักไม่รังเกียจ อันสมณพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูไม่เกลียด ทาน ๕ ประการเป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ **เป็นผู้ละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาต** ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ชื่อว่าให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์หาประมาณมิได้ ครั้นให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์หาประมาณมิได้แล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียน หาประมาณมิได้ ภิกษุทั้งหลาย ! **นี้เป็นทานประการที่ ๑** ที่เป็นมหาทาน บัณฑิตพึงรู้ว่าเป็นเลิศ มีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย ไม่เคยกระจัดกระจาย อันบัณฑิตไม่รังเกียจ อันสมณพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูไม่เกลียด ภิกษุทั้งหลาย ! **นี้เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๔ ... .**

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกละ**อทินนาทาน งดเว้นจากอทินนาทาน ... นี้เป็นทานประการที่ ๒ ... เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๕ ... .**

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกละ**กาเมสุมิจฉาจาร งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร ... นี้เป็นทานประการที่ ๓ ... เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๖ ... .**

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกละ**มุสาวาท งดเว้นจากมุสาวาท ... นี้เป็นทานประการที่ ๔ ... เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๗ ... .**

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกละ**การดื่มน้ำเมา** คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท **งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา**คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทแล้ว ชื่อว่าให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์หาประมาณมิได้ ครั้นให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์หาประมาณมิได้แล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนหาประมาณมิได้ ภิกษุทั้งหลาย ! **นี้เป็นทานประการที่ ๕** ที่เป็นมหาทาน บัณฑิตพึงรู้ว่าเป็นเลิศ มีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย ไม่เคยกระจัดกระจายอันบัณฑิตไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ อันสมณพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูไม่เกลียด ภิกษุทั้งหลาย ! **นี้เป็นห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๘** นำสุขมาให้ มีอารมณ์

อันเลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนาน่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข.

ภิกษุทั้งหลาย ! ห้วงบุญห้วงกุศล ๘ ประการนี้แล นำสุขมาให้ มีอารมณ์เลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข.

สัดส่วนของทาน ศีล ภาวนา ๓๕

–บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๒๔๕/๑๒๖.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการนี้มีอยู่ ๓ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วย**ทาน**

(๒) บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วย**ศีล**

(๓) บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วย**ภาวนา**

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานนิดหน่อย** ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วย**ศีลนิดหน่อย ไม่**เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วย**ภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นผู้มีส่วนชั่วในมนุษย์.**

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานพอประมาณ** ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วย**ศีลพอประมาณ ไม่**เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วย**ภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นผู้มีส่วนดีในมนุษย์.**

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง** ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วย**ศีลมีประมาณยิ่ง ไม่เจริญ**บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วย**ภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่าจาตุมหาราชิกา.**

ภิกษุทั้งหลาย ! มหาราชทั้ง ๔ นั้น เพราะทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานเป็นอดิเรก ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลเป็นอดิเรก ย่อมก้าวล่วงพวกเทวดาเหล่าจาตุมหาราชิกาโดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ **อายุทิพย์ วรรณทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิปไตยทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ โผฏฐัพพทิพย์.**

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง** ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วย**ศีลมีประมาณยิ่ง ไม่เจริญ**บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วย**ภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่าดาวดึงส์.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ท้าวสักกะจอมเทพในดาวดึงส์นั้นกระทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานเป็นอดิเรก ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลเป็นอดิเรก ย่อมก้าวล่วงพวกเทวดาเหล่าดาวดึงส์โดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุทิพย์ ... โผฏฐัพพทิพย์.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **ทำบุญ-กิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง** ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วย**ศีลมีประมาณยิ่ง ไม่**เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วย**ภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่ายามา.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ท้าวสุยามเทพบุตรในยามานั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานเป็นอดิเรก ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลเป็นอดิเรก ย่อมก้าวล่วงพวกเทวดาเหล่ายามา โดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุทิพย์ ... โผฏฐัพพทิพย์.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **ทำบุญ-กิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง** ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วย**ศีลมีประมาณยิ่ง ไม่**เจริญบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วย**ภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่าดุสิต.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ท้าวสันดุสิตเทพบุตรในดุสิตนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานเป็นอดิเรก ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลเป็นอดิเรก ย่อมก้าวล่วงพวกเทวดาเหล่าดุสิต โดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุทิพย์ ... โผฏฐัพพทิพย์.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **ทำบุญ-กิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง** ทำบุญกิริยาวัตถุ

ที่สำเร็จด้วย**ศีลมีประมาณยิ่ง ไม่เจริญ**บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จ**ด้วยภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่านิมมานรดี.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ท้าวสุนิมมิตเทพบุตรในนิมมานรดีนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานเป็นอดิเรก ทำบุญ-กิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลเป็นอดิเรก ย่อมก้าวล่วงพวกเทวดาเหล่านิมมานรดีโดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุทิพย์ ... โผฏฐัพพทิพย์.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **ทำบุญ-กิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง** ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วย**ศีลมีประมาณยิ่ง ไม่เจริญ**บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จ**ด้วยภาวนาเลย เมื่อตายไป เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่าปรนิมมิตวสวัตตี.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ท้าวปรนิมมิตวสวัตตีเทพบุตรในปรนิมมิตวสวัตตีนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานเป็นอดิเรก ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลเป็นอดิเรก ย่อมก้าวล่วงพวกเทวดาเหล่าปรนิมมิตวสวัตตีโดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุทิพย์ ... โผฏฐัพพทิพย์.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้แล บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ.

ความสงสัยในทานของเทวดา ๓๖

–บาลี สคาถ. สํ. ๑๕/๔๔/๑๓๗–๑๓๘., –บาลี สคาถ. สํ. ๑๕/๔๖/๑๔๕–๑๔๖.

เทวดาทูลถามว่า บุคคลให้สิ่งอะไรชื่อว่าให้กำลัง ให้สิ่งอะไรชื่อว่าให้วรรณะ ให้สิ่งอะไรชื่อว่าให้ความสุข ให้สิ่งอะไรชื่อว่าให้จักษุ และบุคคลเช่นไรชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ข้าพระองค์ทูลถามพระองค์ ขอพระองค์ตรัสบอกแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า บุคคลให้อาหารชื่อว่าให้กำลัง ให้ผ้าชื่อว่าให้วรรณะ ให้ยานพาหนะชื่อว่าให้ความสุข ให้ประทีปโคมไฟชื่อว่าให้จักษุ และผู้ที่ให้ที่อยู่อาศัยชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนผู้ที่พร่ำสอนธรรมชื่อว่าให้อมตะ.

เทวดาทูลถามว่า ชนพวกไหนมีบุญ เจริญในกาลทุกเมื่อทั้งกลางวันและกลางคืน ชนพวกไหนตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นผู้ไปสวรรค์.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ชนเหล่าใดสร้างอาราม ปลูกหมู่ไม้ สร้างสะพาน และชนเหล่าใดให้โรงน้ำเป็นทานและบ่อน้ำ ทั้งบ้านที่พักอาศัย ชนเหล่านั้นย่อมมีบุญ เจริญในกาลทุกเมื่อ ทั้งกลางวันและกลางคืน ชนเหล่านั้นตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นผู้ไปสวรรค์.

ผู้ประสบบุญเป็นอันมาก ๓๗

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๗๑/๑๙๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! นักบวชผู้มีศีล เข้าไปสู่สกุลใด มนุษย์ทั้งหลายในสกุลนั้น ย่อมประสบบุญเป็นอันมากด้วยฐานะ ๕ อย่าง ๕ อย่างเป็นอย่างไร คือ

(๑) ในสมัยใด จิตของมนุษย์ทั้งหลาย **ย่อมเลื่อมใสเพราะได้เห็นนักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล** ในสมัยนั้น สกุลนั้นชื่อว่า **ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อสวรรค์**

(๒) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย พากัน**ต้อนรับกราบไหว้ ให้อาสนะแก่นักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล** ในสมัยนั้น สกุลนั้นชื่อว่า **ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการเกิดในสกุลสูง**

(๓) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย **กำจัดมลทินคือความตระหนี่เสียได้ในนักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล** ในสมัยนั้น สกุลนั้นชื่อว่า **ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการได้เกียรติศักดิ์อันใหญ่**

(๔) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย **ย่อมแจกจ่ายทานตามสติ ตามกำลังในนักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล** ในสมัยนั้น สกุลนั้นชื่อว่า **ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการได้โภคทรัพย์ใหญ่**

(๕) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย **ย่อมไต่ถามสอบสวน ย่อมฟังธรรมในนักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล** ในสมัยนั้น สกุลนั้นชื่อว่า **ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการได้ปัญญาใหญ่**

ภิกษุทั้งหลาย ! **นักบวชผู้มีศีล เข้าไปสู่สกุลใด มนุษย์ทั้งหลายในสกุลนั้น ย่อมประสบบุญเป็นอันมาก ด้วยฐานะ ๕ อย่างเหล่านี้แล.**

ผลของการต้อนรับบรรพชิต ด้วยวิธีที่ต่างกัน

๓๘

–บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๔๐๓/๒๒๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ในราตรีนี้ เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว เทวดาเป็นอันมากมีผิวพรรณงดงาม ยังวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้ามาหาเราถึงที่อยู่ ไหว้เราแล้วยืนอยู่ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะเราว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! **บรรพชิตทั้งหลายเข้ามายังเรือนของข้าพระองค์ทั้งหลาย** เมื่อเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ข้าพระองค์เหล่านั้น ลุกรับ **แต่ไม่กราบไหว้ ข้าพระองค์เหล่านั้น มีการงานยังไม่บริบูรณ์ มีความกินแหนงใจ มีความเดือดร้อนตามในภายหลัง เข้าถึงหมู่เทวดาชั้นเลว”.**

ภิกษุทั้งหลาย ! เทวดาอีกพวกหนึ่งเป็นอันมากเข้ามาหาเราแล้วได้กล่าวว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! บรรพชิตทั้งหลายเข้ามายังเรือนของข้าพระองค์ทั้งหลายเมื่อเป็นมนุษย์อยู่ในกาลก่อน ข้าพระองค์เหล่านั้น **ลุกรับ กราบไหว้ แต่ไม่ให้อาสนะ** ข้าพระองค์เหล่านั้นมีการงานไม่บริบูรณ์ มีความกินแหนงใจ มีความเดือดร้อนตามในภายหลัง **เข้าถึงหมู่เทวดาชั้นเลว”.**

“...ข้าพระองค์เหล่านั้น **ลุกรับ กราบไหว้และให้อาสนะ แต่ไม่แบ่งปันของให้ตามสามารถ ตามกำลัง ...”.**

"...ข้าพระองค์เหล่านั้น ลุกรับ กราบไหว้ ให้อาสนะ **และแบ่งปันของให้ตามสามารถ ตามกำลัง แต่ไม่เข้าไปนั่งใกล้เพื่อฟังธรรม ...".**

"...ข้าพระองค์เหล่านั้น ลุกรับ กราบไหว้ ให้อาสนะ แบ่งปันของให้ตามสามารถ ตามกำลัง **และเข้าไปนั่งใกล้เพื่อฟังธรรม แต่ไม่เงี่ยโสตลงฟังธรรม ...".**

"...ข้าพระองค์เหล่านั้น ลุกรับ กราบไหว้ ให้อาสนะ แบ่งปันของให้ตามสามารถ ตามกำลัง เข้าไปนั่งใกล้เพื่อฟังธรรม **และเงี่ยโสตลงฟังธรรม แต่ฟังแล้วไม่ทรงจำธรรมไว้ ...".**

"...ข้าพระองค์เหล่านั้น ลุกรับ กราบไหว้ ให้อาสนะ แบ่งปันของให้ตามสามารถ ตามกำลัง เข้าไปนั่งใกล้เพื่อฟังธรรม เงี่ยโสตลงฟังธรรม **และฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ แต่ไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ ...".**

"...ข้าพระองค์เหล่านั้น ลุกรับ กราบไหว้ ให้อาสนะ แบ่งปันของให้ตามสามารถ ตามกำลัง เข้าไปนั่งใกล้เพื่อฟังธรรม เงี่ยโสตลงฟังธรรม ฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ และพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ **แต่ไม่รู้ทั่วถึงอรรถ ไม่รู้ทั่วถึงธรรม และไม่ได้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม** ข้าพระองค์เหล่านั้นมีการงานไม่บริบูรณ์ มีความกินแหนงใจ มีความเดือดร้อนตามในภายหลัง **เข้าถึงหมู่เทวดาชั้นเลว".**

ภิกษุทั้งหลาย ! เทวดาอีกพวกหนึ่งเป็นอันมากเข้ามาหาเราแล้วได้กล่าวว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! บรรพชิตทั้งหลายเข้ามายังเรือนของข้าพระองค์ทั้งหลายเมื่อยังเป็นมนุษย์ในกาลก่อน ข้าพระองค์เหล่านั้นลุกรับ **กราบไหว้ ให้อาสนะ แบ่งปันสิ่งของให้ตามสามารถ ตามกำลัง เข้าไปนั่งใกล้เพื่อฟังธรรม เงี่ยโสตลงฟังธรรม ฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ และรู้ทั่วถึงอรรถ รู้ทั่วถึงธรรม แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ข้าพระองค์เหล่านั้นมีการงานบริบูรณ์ ไม่มีความกินแหนงใจ ไม่มีความเดือดร้อนตามในภายหลัง เข้าถึงหมู่เทวดาชั้นประณีต”.**

ภิกษุทั้งหลาย !
นั่น โคนไม้ทั้งหลาย
นั่น เรือนว่างทั้งหลาย
พวกเธอทั้งหลาย จงเพียรเผากิเลส
อย่าได้ประมาท
อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจในภายหลัง
เหมือนเทวดาพวกต้น ๆ เหล่านั้น.

ทานที่ให้แล้วมีผลน้อย ๓๙

–บาลี มหาวิ. วิ. ๕/๒๐๗/๑๕๔., –บาลี สคาถ. สํ. ๑๕/๒๖,๒๗/๙๑,๙๓.

สตรีใดให้ข้าวและน้ำ มีใจเบิกบาน สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นสาวิกาของพระสุคต ครอบงำความตระหนี่ บริจาคทาน อันเป็นเหตุแห่งสวรรค์ เป็นเครื่องบรรเทาความโศก นำมาซึ่งความสุข สตรีนั้นอาศัยมรรคปฏิบัติ ปราศจากธุลี ไม่มีกิเลสเครื่องยั่วใจ ย่อมได้กำลังและอายุที่เป็นทิพย์ สตรีผู้ประสงค์บุญนั้น เป็นคนมีสุข สมบูรณ์ด้วยอนามัย ย่อมปลื้มใจในสวรรค์สิ้นกาลนาน.

บุคคลแม้ใด ย่อมประพฤติธรรม ประพฤติสะอาด เป็นผู้เลี้ยงภริยา และเมื่อของมีน้อยก็ให้ได้ เมื่อบุรุษแสนหนึ่งบูชาภิกษุพันหนึ่ง หรือบริจาคทรัพย์พันกหาปณะ การบูชาของบุคคลเหล่านั้น ย่อมไม่ถึงส่วนร้อยของบุคคลอย่างนั้น.

บุคคลเหล่าหนึ่ง ตั้งอยู่ในกรรมปราศจากความสงบ (ปราศจากธรรม) โบยเขา ฆ่าเขา ทำให้เขาเศร้าโศกแล้วให้ทาน ทานนั้นจัดว่าทานมีหน้าอันนองด้วยน้ำตา จัดว่าทานเป็นไปกับด้วยอาชญา จึงย่อมไม่เท่าถึงส่วนแห่งทานที่ให้ด้วยความสงบ (ประพฤติธรรม) เมื่อบุรุษแสนหนึ่งบูชาภิกษุพันหนึ่ง หรือบริจาคทรัพย์พันกหาปณะ การบูชาของบุรุษเหล่านั้น ย่อมไม่ถึงส่วนร้อยของบุคคลอย่างนั้น โดยนัยอย่างนี้.

ทานของอสัปบุรุษ
และสัปบุรุษ

ทานของคนไม่ดี หรือ ทานของคนดี ๔๐

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๙๒/๑๔๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! อสัปปุริสทาน ๕ ประการนี้มีอยู่ ๕ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) ให้โดยไม่เคารพ

(๒) ให้โดยไม่อ่อนน้อม

(๓) ไม่ให้ด้วยมือตนเอง

(๔) ให้ของที่เป็นเดน

(๕) ให้โดยไม่คำนึงผลที่จะมาถึง (อนาคมนทิฏฺฐิ)

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล อสัปปุริสทาน ๕ ประการ.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัปปุริสทาน ๕ ประการนี้มีอยู่ ๕ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) ให้โดยเคารพ

(๒) ให้โดยอ่อนน้อม

(๓) ให้ด้วยมือตนเอง

(๔) ให้ของไม่เป็นเดน

(๕) ให้โดยคำนึงผลที่จะมาถึง (อาคมนทิฏฺฐิ)

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล สัปปุริสทาน ๕ ประการ.

ทานของคนดี (นัยที่ ๑) ๔๑

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๒๔๘/๑๒๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัปปุริสทาน ๘ ประการนี้มีอยู่ ๘ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) ให้ของสะอาด (๒) ให้ของประณีต
(๓) ให้ตามกาล (๔) ให้ของสมควร
(๕) เลือกให้ (๖) ให้เนืองนิตย์
(๗) เมื่อให้จิตผ่องใส (๘) ให้แล้วดีใจ

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล สัปปุริสทาน ๘ ประการ.

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

สัปบุรุษย่อมให้ทาน คือ ข้าวและน้ำที่สะอาด ประณีต ตามกาลสมควร เนืองนิตย์ ในผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ผู้เป็นเขตดี สละของมากแล้วก็ไม่รู้สึกเสียดาย ท่านผู้มีปัญญาเห็นแจ้งย่อมสรรเสริญทานที่สัปบุรุษให้แล้วอย่างนี้

ผู้มีปัญญา มีศรัทธา เป็นบัณฑิต มีใจพ้นจากความตระหนี่ ครั้นบำเพ็ญทานอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่เป็นสุขไม่มีความเบียดเบียน.

ทานของคนดี (นัยที่ ๒) ๔๒

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๙๒/๑๔๘., –บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๒๔๐/๑๒๒.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัปปุริสทาน ๕ ประการนี้มีอยู่ ๕ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) ย่อมให้ทานด้วยศรัทธา

(๒) ย่อมให้ทานโดยเคารพ

(๓) ย่อมให้ทานโดยกาลอันควร

(๔) เป็นผู้มีจิตอนุเคราะห์ให้ทาน

(๕) ย่อมให้ทานไม่กระทบตนและไม่กระทบผู้อื่น

ภิกษุทั้งหลาย ! สัปบุรุษครั้นให้ทานด้วยศรัทธาแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีรูปสวยงาม น่าดู น่าเลื่อมใสประกอบด้วยผิวพรรณงามยิ่งนัก ในที่ที่ทานนั้นให้ผล.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัปบุรุษครั้นให้ทานโดยเคารพแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีบุตร ภรรยา ทาส คนใช้หรือคนงาน เป็นผู้เชื่อฟัง เงี่ยโสตลงฟังคำสั่ง ตั้งใจใคร่รู้ ในที่ที่ทานนั้นให้ผล.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัปบุรุษครั้นให้ทานโดยกาลอันควรแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และย่อมเป็นผู้มีความต้องการที่เกิดขึ้นตามกาลบริบูรณ์ ในที่ที่ทานนั้นให้ผล.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัปบุรุษครั้นเป็นผู้มีจิตอนุเคราะห์ให้ทานแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีจิตน้อมไปเพื่อบริโภคกามคุณ ๕ สูงยิ่งขึ้น ในที่ที่ทานนั้นให้ผล.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัปบุรุษครั้นให้ทานไม่กระทบตนและผู้อื่นแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มากมีโภคะมาก และย่อมเป็นผู้มีโภคทรัพย์ไม่มีภยันตรายมาแต่ที่ไหน ๆ คือ จากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร จากคนไม่เป็นที่รัก หรือจากทายาท ในที่ที่ทานนั้นให้ผล.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล สัปปุริสทาน ๕ ประการ.

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

ธรรม ๓ ประการนี้ คือ การให้ทานด้วยศรัทธา การให้ทานด้วยหิริ การให้ทานอันหาโทษมิได้

อันสัปบุรุษดำเนินตามแล้ว บัณฑิตกล่าวว่า เป็นทางไปสู่สวรรค์ ชนทั้งหลายย่อมไปสู่เทวโลกด้วยทางนี้ แล.

ประโยชน์เกื้อกูลของสัปบุรุษ ๔๓

–บาลี สคาถ. สํ. ๑๕/๓๓๕/๙๐๗., –บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๒๔๘/๑๒๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! สัปบุรุษเมื่อเกิดในตระกูล ย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก คือ ย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่มารดาบิดา แก่บุตรภรรยา แก่หมู่คนผู้เป็นทาสกรรมกร แก่มิตรอำมาตย์ แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว แก่พระราชา แก่เทวดาทั้งหลาย แก่สมณพราหมณ์.

ภิกษุทั้งหลาย ! มหาเมฆเมื่อตกให้ข้าวกล้าเจริญงอกงาม ย่อมตกเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก ฉันใด สัปบุรุษก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อเกิดในตระกูล ย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก คือ ย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่มารดาบิดา แก่บุตรภรรยา แก่หมู่คนผู้เป็นทาสกรรมกร แก่มิตรอำมาตย์ แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว แก่พระราชา แก่เทวดาทั้งหลาย แก่สมณพราหมณ์.

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

สัปบุรุษผู้มีปัญญาอยู่ครองเรือน เป็นผู้ไม่เกียจคร้านทั้งกลางคืนกลางวัน บำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก

ในชั้นต้นระลึกถึงอุปการะที่ท่านทำไว้ก่อน ย่อมบูชามารดาบิดาโดยชอบธรรม

สัปบุรุษผู้มีศรัทธาตั้งมั่นแล้ว และมีศีลเป็นที่รัก ทราบธรรมแล้ว

ย่อมบูชาบรรพชิตผู้ไม่ครองเรือน ผู้ไม่มีบาปประพฤติพรหมจรรย์

สัปบุรุษนั้นเป็นผู้เกื้อกูลต่อพระราชา ต่อเทวดา ต่อญาติและสหายทั้งหลาย

ตั้งมั่นแล้วในสัทธรรม เป็นผู้เกื้อกูลแก่คนทั้งปวง

สัปบุรุษนั้น กำจัดมลทินคือความตระหนี่ได้แล้ว ย่อมประสบโลกอันเกษม.

เทวดาชั้นดาวดึงส์ กล่าวถึงนรชน ผู้เป็นบุคคลเลี้ยงมารดาบิดา มีปกติประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล เจรจาอ่อนหวาน กล่าวแต่คำสมานมิตรสหาย ละคำส่อเสียด ประกอบในอุบายเป็นเครื่องกำจัดความตระหนี่ มีวาจาสัตย์ ครอบงำความโกรธได้ นั้นแลว่า **เป็นสัปบุรุษ** ดังนี้.

กลิ่นที่หอมทวนลม | ๔๔

–บาลี เอก. อํ. ๒๐/๒๙๐/๕๑๙.

อานนท์ ! สตรีหรือบุรุษในบ้านหรือนิคมใดในโลกนี้ ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีการบริจาคอันปล่อยอยู่เป็นประจำ มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ เป็นผู้ควรแก่การขอ ยินดีในการให้และการแบ่งปัน สมณพราหมณ์ทุกทิศย่อมกล่าวสรรเสริญคุณของเขาว่า สตรีหรือบุรุษในบ้านหรือนิคมแห่งโน้น ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่

อยู่ครองเรือน... เป็นผู้ควรแก่การขอ ยินดีในการให้และการแบ่งปัน แม้เทวดาทั้งหลายก็กล่าวสรรเสริญคุณของเขาว่า สตรีหรือบุรุษในบ้านหรือนิคมแห่งโน้น ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีการบริจาคอันปล่อยอยู่เป็นประจำ มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ เป็นผู้ควรแก่การขอ ยินดีในการให้และการแบ่งปัน.

อานนท์ ! กลิ่นหอมนี้นั้นแล ฟุ้งไปตามลมก็ได้ ฟุ้งไปทวนลมก็ได้ ฟุ้งไปทั้งตามลมและทวนลมก็ได้.

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

กลิ่นดอกไม้ฟุ้งทวนลมไปไม่ได้
กลิ่นจันทน์ กลิ่นกฤษณา หรือกลิ่นกระลำพัก
ก็ฟุ้งทวนลมไปไม่ได้
ส่วนกลิ่นสัปบุรุษ ฟุ้งทวนลมไปได้
เพราะสัปบุรุษ ฟุ้งไปทุกทิศ.

ผลกระทบทั้งดีและไม่ดี
จากการให้ทานมีไหม

สังคมเลว เพราะคนดีอ่อนแอ ๔๕

–บาลี ทุก. อํ. ๒๐/๘๗/๒๘๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด พวกโจรมีกำลัง สมัยนั้น พระราชาย่อมเสื่อมกำลัง คราวนั้นทั้งพระราชาเองก็หมดความผาสุกที่จะเข้าใน ออกนอก หรือที่จะออกคำสั่งไปยังชนบทชายแดน ถึงแม้พวกพราหมณ์และคหบดีก็หมดความสะดวกที่จะเข้าใน ออกนอก หรือที่จะอำนวยการงานนอกเมือง ข้อนี้ฉันใด.

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด พวกภิกษุเลวทรามมีกำลัง สมัยนั้น หมู่ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ย่อมเสื่อมกำลัง คราวนั้น หมู่ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก จำต้องเป็นผู้นิ่ง เงียบเชียบอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ หรือถึงกับต้องไปอยู่ตามชนบทชายแดน ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้ย่อมไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่มหาชนทั้งหลาย ไม่เป็นไปเพื่อความสุข เป็นความเสียหายแก่มหาชนเป็นอันมาก และไม่เป็นไปเพื่อความเกื้อกูล เพื่อความทุกข์ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด พระราชามีกำลัง สมัยนั้น พวกโจรย่อมเสื่อมกำลัง คราวนั้นทั้งพระราชาเองก็มีความผาสุก ที่จะเข้าใน ออกนอก หรือที่จะออกคำสั่งไปยังชนบทชายแดน แม้พวกพราหมณ์และคหบดี ก็มีความสะดวกที่จะเข้าใน ออกนอก หรือที่จะอำนวยการงานนอกเมือง ข้อนี้ฉันใด.

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด หมู่ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก มีกำลัง สมัยนั้นพวกภิกษุเลวทรามย่อมเสื่อมกำลัง คราวนั้น พวกภิกษุเลวทราม จำต้องเป็นผู้นิ่ง เงียบเชียบอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ หรือเป็นพวกที่ต้องหล่นไปเอง ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่มหาชนทั้งหลาย ให้มหาชนมีความสุข เป็นความเจริญแก่มหาชนเป็นอันมาก และเป็นไปเพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย.

หลักการกำจัดเสี้ยนหนาม (คนไม่ดี) ๔๖

–บาลี สี. ที. ๙/๑๗๑/๒๐๖.

(พระพุทธเจ้าตรัสกับกูฏทันตพราหมณ์ เล่าถึงเรื่องของพระเจ้ามหาวิชิตราชที่เรียกพราหมณ์ปุโรหิตมาเฝ้าเพื่อให้สอนวิธีการบูชามหายัญญ์)

พราหมณ์ ! ปุโรหิตได้ทูลสนองพระดำรัสนั้นว่า แว่นแคว้นของพระองค์ยังมีเสี้ยนหนาม ยังมีการเบียดเบียนกัน การปล้นฆ่าในหมู่บ้านก็ยังปรากฏ การปล้นฆ่าในนิคมก็ยังปรากฏ การปล้นฆ่าในนครก็ยังปรากฏ การแย่งชิงตามระยะหนทางก็ยังปรากฏ และถ้าพระองค์จะให้เลิกเก็บส่วยในขณะที่แว่นแคว้นเป็นไปด้วยเสี้ยนหนาม เต็มไปด้วยการเบียดเบียนเช่นนี้ ก็จะได้ชื่อว่าทำกิจไม่ควรทำ อีกประการหนึ่งพระองค์อาจทรงพระดำริว่า เรากำจัดเสี้ยนหนาม คือ โจรผู้ร้ายเสียได้ด้วยการประหาร การจองจำ การริบทรัพย์ การประจาน หรือการเนรเทศดังนี้ ข้อนี้ก็ไม่ชื่อว่าเป็นการกำจัดได้ราบคาบด้วยดี เพราะผู้ที่ยังเหลือจากการถูกประหารก็ยังมีชนพวกนี้จะเบียดเบียนชนบทของพระองค์ในภายหลัง แต่ว่ามีอุบายที่จะกำจัดเสี้ยนหนามเหล่านั้นให้ราบคาบด้วยดีได้ คือ

(๑) ชนเหล่าใดอุตสาหะในการทำเกษตรกรรมและปศุสัตว์ ขอพระองค์จงประทานพืชพันธุ์และอาหารแก่ชนเหล่านั้น

(๒) ชนเหล่าใดอุตสาหะในพาณิชยกรรม ขอพระองค์จงเพิ่มทุนให้ชนเหล่านั้น

(๓) ข้าราชการเหล่าใดอุตสาหะ ขอพระองค์จงประทานเบี้ยเลี้ยงและเงินเดือนแก่ชนเหล่านั้นในโอกาสอันสมควร

ชนเหล่านั้นนั่นแหละ จักเป็นผู้ขวนขวายในการงานของตน ไม่เบียดเบียนแว่นแคว้นของพระองค์ และพระคลังก็จะเพิ่มพูนมากมาย แว่นแคว้นจะตั้งอยู่ด้วยความเกษม ปราศจากเสี้ยนหนามและการเบียดเบียน พวกมนุษย์จะร่าเริงบันเทิง นอนชูบุตรให้เต้นฟ้อนอยู่บนอก แม้จักไม่ปิดประตูเรือนในเวลาค่ำคืนก็เป็นอยู่ได้.

กรณีศึกษา เรื่องภิกษุชาวกรุงโกสัมพีแตกสามัคคีกัน ๔๗

–บาลี มหา. วิ. ๕/๓๑๒/๒๓๘.

เรื่องมีอยู่ว่าภิกษุ ๒ รูปทะเลาะกัน คือรูปหนึ่งหาว่าอีกรูปหนึ่งต้องอาบัติแล้วไม่เห็นอาบัติ จึงพาพวกมาประชุมสวดประกาศลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น แต่ละรูปต่างก็มีเพื่อนฝูงมากด้วยกันทั้งสองฝ่าย และต่างก็หาว่าอีกฝ่ายหนึ่งทำไม่ถูก ถึงกับสงฆ์แตกกันเป็นสองฝ่าย และแยกทำอุโบสถ แม้พระผู้พระภาคจะทรงแนะนำตักเตือนให้ประนีประนอมกันก็ไม่ฟัง ในที่สุดถึงกับทะเลาะวิวาทและแสดงอาการทางกายทางวาจาที่ไม่สมควรต่อกัน พระผู้มีพระภาคจึงทรงตักเตือน.

ภิกษุทั้งหลาย ! พอที พวกเธอทั้งหลาย อย่าหมายมั่นกันเลย อย่าทะเลาะกันเลย อย่าโต้เถียงกันเลย อย่าวิวาทกันเลย.

มีภิกษุบางรูปทูลขึ้นว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นธรรมสามี ! ขอพระองค์จงหยุดไว้ก่อนเถิดพระเจ้าข้า ขอจงทรงขวนขวายน้อยเถิดพระเจ้าข้า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ! ขอจงทรงประกอบในสุขวิหารในทิฏฐธรรมอยู่เถิด พระเจ้าข้า พวกข้าพระองค์ทั้งหลายจักทำให้เห็นดำเห็นแดงกัน ด้วยการหมายมั่นกัน ด้วยการทะเลาะกัน ด้วยการโต้เถียงกันด้วยการวิวาทกัน อันนี้เอง”.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสคำนี้แก่ภิกษุเหล่านั้นเป็นคำรบ ๒ ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ! พอที พวกเธอทั้งหลาย อย่าหมายมั่นกันเลย อย่าทะเลาะกันเลย อย่าโต้เถียงกันเลย อย่าวิวาทกันเลย.

มีภิกษุบางรูปทูลคำนี้ขึ้นเป็นคำรบ ๒ ว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นธรรมสามี ! ขอพระองค์จงหยุดไว้ก่อนเถิดพระเจ้าข้า ขอจงทรงขวนขวายน้อยเถิดพระเจ้าข้า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ! ขอจงทรงประกอบในสุขวิหารในทิฏฐธรรมอยู่เถิด พระเจ้าข้า พวกข้าพระองค์ทั้งหลายจักทำให้เห็นดำเห็นแดงกัน ด้วยการหมายมั่นกัน ด้วยการทะเลาะกัน ด้วยการโต้เถียงกัน ด้วยการวิวาทกัน อันนี้เอง".

พระผู้มีพระภาคจึงทรงสั่งสอนให้ดูตัวอย่างทีฆาวุกุมาร แห่งแคว้นโกศลผู้คิดแก้แค้นพระเจ้าพรหมทัตแห่งแคว้นกาสีในการที่จับพระราชบิดาของพระองค์ คือพระเจ้าทีฆีติไปทรมานประจานและประหารชีวิต เมื่อมีโอกาสจะแก้แค้นได้ก็ยังระลึกถึงโอวาทของบิดา ที่ไม่ให้เห็นแก่ยาว (คือไม่ให้ผูกเวรจองเวรไว้นาน) ไม่ให้เห็นแก่สั้น (คือไม่ให้ตัดไมตรี) และให้สำนึกว่า เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร จึงไว้ชีวิตพระเจ้าพรหมทัต แล้วกลับได้ราชสมบัติที่เสียไปคืนพร้อมทั้งได้พระราชธิดาของพระเจ้าพรหมทัตด้วย.

ทรงสรุปว่า พระราชาที่จับศัสตราวุธยังทรงมีขันติและโสรัจจะได้ จึงควรที่ภิกษุทั้งหลายผู้บวชในธรรมวินัยนี้จะมีความอดทนและความสงบเสงี่ยม แต่ภิกษุเหล่านั้นก็มิได้เชื่อฟัง.

กาลนั้นแล ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงครองจีวร ถือบาตร เสด็จเข้าไปสู่เมืองโกสัมพี เพื่อบิณฑบาต ครั้นทรงเที่ยวบิณฑบาตในเมืองโกสัมพีแล้ว ภายหลังภัตตกาล กลับจากบิณฑบาตแล้ว ทรงเก็บบริขารขึ้นมาถือไว้ แล้วประทับยืน ตรัสคาถานี้ว่า

คนไพร่ ๆ ด้วยกัน ส่งเสียงเอ็ดตะโร แต่หามีคนไหนสำคัญตัวว่า เป็นพาลไม่ เมื่อหมู่แตกกัน ก็หาได้มีใครรู้สึกเป็นอย่างอื่น ให้ดีขึ้นไปกว่านั้นได้ไม่.

พวกบัณฑิตลืมตัว สมัครที่จะพูดตามทางที่ตนปรารถนาจะพูดอย่างไร ก็พูดพล่ามไปอย่างนั้น หาได้นำพาถึงกิเลสที่เป็นเหตุแห่งการทะเลาะกันไม่.

พวกใด ยังผูกใจเจ็บอยู่ว่า ‘ผู้นั้นได้ด่าเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรา’ เวรของพวกนั้นย่อมระงับไม่ลง.

พวกใด ไม่ผูกใจเจ็บว่า ‘ผู้นั้นได้ด่าเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรา’ เวรของพวกนั้นย่อมระงับได้.

ในยุคไหนก็ตาม เวรทั้งหลาย ไม่เคยระงับได้ด้วยการผูกเวรเลย แต่ระงับได้ด้วยไม่มีการผูกเวร ธรรมนี้เป็นของเก่าที่ใช้ได้ตลอดกาล.

คนพวกอื่น ไม่รู้สึกว่า ‘พวกเราจะแหลกลาญก็เพราะเหตุนี้’ พวกใด สำนึกตัวได้ในเหตุที่มีนั้น ความมุ่งร้ายกันย่อมระงับได้ เพราะความรู้สึกนั้น.

ความกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ยังมีได้แม้แก่พวกคนกักขฬะเหล่านั้น ที่ปล้นเมืองหักแข้งขาชาวบ้าน ฆ่าฟันผู้คน แล้วต้อนม้า โค และขนเอาทรัพย์ไป แล้วทำไมจะมีแก่พวกเธอไม่ได้เล่า.

ถ้าหากไม่ได้สหายที่พาตัวรอด เป็นปราชญ์ ที่มีความเป็นอยู่ดี เป็นเพื่อนร่วมทางแล้วไซร้ ก็จงทำตัวให้เหมือนพระราชาที่ละแคว้นซึ่งพิชิตได้แล้วไปเสีย แล้วเที่ยวไปคนเดียว ดุจช้างมาตังคะ เที่ยวไปในป่าตัวเดียว ฉะนั้น.

การเที่ยวไปคนเดียว ดีกว่า เพราะไม่มีความเป็นสหายกันได้กับคนพาล พึงเที่ยวไปคนเดียว และไม่ทำบาปเป็นคนมักน้อย ดุจช้างมาตังคะ เป็นสัตว์มักน้อย เที่ยวไปในป่า ฉะนั้น.

ครั้นแล้วจึงเสด็จไปจากที่นั้นสู่พาลกโลณการกคาม สู่ป่าชื่อปาจีนวังสะโดยลำดับ ได้ทรงพบปะกับพระเถระต่าง ๆ ในที่ที่เสด็จไปนั้น ในที่สุดได้เสด็จไปพำนักอยู่ ณ โคนไม้สาละอันร่มรื่น ณ ป่าชื่อปาริเลยยกะ และได้มีพญาช้างชื่อปาริเลยยกะ มาอุปัฏฐากดูแลพระผู้มีพระภาค ต่อจากนั้นจึงได้เสด็จไปยังกรุงสาวัตถี.

ครั้งนั้น อุบาสกอุบาสิกาชาวพระนครโกสัมพีได้หารือกันดังนี้ว่า พระคุณเจ้าเหล่าภิกษุชาวพระนครโกสัมพีนี้ ทำความพินาศใหญ่โตให้พวกเรา พระผู้มีพระภาคถูกท่านเหล่านี้รบกวนจึงเสด็จหลีกไปเสีย เอาละพวกเราไม่ต้องอภิวาท ไม่ต้องลุกรับ ไม่ต้องทำอัญชลีกรรม สามีจิกรรม ไม่ต้องทำสักการะ ไม่ต้องเคารพ ไม่ต้องนับถือ ไม่ต้องบูชาซึ่งพระคุณเจ้าเหล่าภิกษุชาวพระนครโกสัมพี แม้เข้ามาบิณฑบาต ก็ไม่ต้องถวายบิณฑบาต ท่านเหล่านี้ถูกพวกเราไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชา เป็นผู้ไม่มีสักการะอย่างนี้ จักหลีกไปเสีย หรือจักสึกเสีย หรือจักให้พระผู้มีพระภาคทรงโปรด ครั้นแล้วไม่อภิวาท ไม่ลุกรับ ไม่ทำอัญชลีกรรม สามีจิกรรม ไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชา ซึ่งพวกภิกษุชาวพระนครโกสัมพี แม้เข้ามาบิณฑบาตก็ไม่ถวายบิณฑบาต.

ครั้งนั้น พวกภิกษุชาวพระนครโกสัมพี ถูกอุบาสกอุบาสิกาชาวพระนครโกสัมพีไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชา เป็นผู้ไม่มีสักการะ จึงพูดกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ! มิฉะนั้น พวกเราพึงไปพระนครสาวัตถี แล้วระงับอธิกรณ์นี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค ครั้นแล้ว เก็บงำเสนาสนะ ถือบาตร จีวร พากันเดินทางไปพระนครสาวัตถี.

ภิกษุเหล่านั้นได้รับความลำบากก็รู้สึกสำนึกผิด จึงพากันเดินทางไปกรุงสาวัตถีและยอมตกลงระงับข้อวิวาทแตกแยกกัน โดยภิกษุรูปที่เป็นต้นเหตุยอมแสดงอาบัติ ภิกษุฝ่ายที่สวดประกาศลงโทษยอมถอนประกาศ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสให้ประชุมสงฆ์สวดประกาศระงับเรื่องนั้นเป็นสังฆสามัคคีด้วยทุติยกรรมวาจา เสร็จแล้วให้สวดปาติโมกข์.

ควรให้ทานที่ใด

ควรให้ทานในที่ใด (นัยที่ ๑) ๔๘

-บาลี สคาถ. สํ. ๑๕/๑๔๓/๔๐๕.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ทาน บุคคลพึงให้ในที่ไหนหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ทาน บุคคลพึงให้ในที่ไหนหนอ.

มหาราช ! จิตย่อมเลื่อมใสในที่ใด พึงให้ในที่นั้น.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ทานที่ให้แล้วในที่ไหนจึงมีผลมาก.

มหาราช ! ทานพึงให้ในที่ไหนนั่นเป็นข้อหนึ่ง และทานที่ให้แล้วในที่ไหนจึงมีผลมาก นั่นเป็นอีกข้อหนึ่ง.

มหาราช ! ทานที่ให้แล้วแก่ผู้มีศีลแล มีผลมาก ทานที่ให้แล้วในผู้ทุศีลหามีผลมากไม่.

มหาราช ! ด้วยเหตุนั้น เราจักย้อนถามพระองค์ในปัญหากรรมข้อนั้นบ้าง พระองค์พอพระทัยอย่างใด พึงตอบอย่างนั้น.

มหาราช ! พระองค์จะสำคัญความข้อนั้นเป็นอย่างไร ณ ที่นี้การยุทธพึงปรากฏเฉพาะหน้าแด่พระองค์ สงครามพึงปะทะกัน ถ้าว่ากุมารที่เป็นกษัตริย์ ... ที่เป็นพราหมณ์ ... ที่เป็นแพศย์ ... ที่เป็นศูทร เป็นผู้ไม่ได้ศึกษา ไม่ได้หัดมือ ไม่ได้รับความชำนาญ ไม่ได้ประลองการยิง เป็นคนขลาด เป็นคนมักสั่น เป็นคนมักสะดุ้ง เป็นคนมักวิ่งหนี

พึงมาอาสาไซร้ พระองค์ พึงทรงชุบเลี้ยงบุรุษนั้นหรือ และพระองค์พึงทรงต้องการบุรุษเช่นนั้นหรือ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้าพระองค์ไม่พึงชุบเลี้ยงบุรุษนั้น และข้าพระองค์ไม่พึงต้องการบุรุษเช่นนั้นแล.

มหาราช ! พระองค์จะทรงสำคัญความข้อนั้นเป็นอย่างไร ณ ที่นี้การยุทธพึงปรากฏแก่พระองค์ สงครามพึงปะทะกัน ถ้าว่ากุมารที่เป็นกษัตริย์ ... ที่เป็นพราหมณ์ ... ที่เป็นแพศย์ ... ที่เป็นศูทร เป็นผู้ศึกษาดีแล้ว ได้หัดมือแล้ว ได้รับความชำนาญแล้ว ได้ประลองการยิงมาแล้ว ไม่เป็นคนขลาด ไม่เป็นคนสั่น ไม่เป็นคนสะดุ้ง ไม่เป็นคนมักวิ่งหนีพึงมาอาสาไซร้ พระองค์พึงทรงชุบเลี้ยงบุรุษนั้นหรือ และพระองค์พึงทรงมีพระประสงค์บุรุษเช่นนั้นหรือ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! หม่อมฉันพึงชุบเลี้ยงบุรุษนั้น และหม่อมฉันพึงต้องการบุรุษเช่นนั้น.

มหาราช ! ฉันนั้นก็เหมือนกัน แม้หากว่า กุลบุตรออกจากเรือน ตระกูลไร ๆ เป็นผู้บวชหาเรือนมิได้ และกุลบุตรนั้น เป็นผู้มีองค์ ๕ อันละได้แล้ว เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยองค์ ๕ ทานที่ให้แล้วในกุลบุตรนั้น ย่อมเป็นทานมีผลมาก องค์ ๕ อันกุลบุตรนั้นละได้แล้วเป็นอย่างไร.

(๑) กามฉันทะอันกุลบุตรนั้นละได้แล้ว
(๒) พยาบาทอันกุลบุตรนั้นละได้แล้ว
(๓) ถีนมิทธะอันกุลบุตรนั้นละได้แล้ว
(๔) อุทธัจจกุกกุจจะอันกุลบุตรนั้นละได้แล้ว
(๕) วิจิกิจฉาอันกุลบุตรนั้นละได้แล้ว
เหล่านี้แล องค์ ๕ อันกุลบุตรนั้นละได้แล้ว.

กุลบุตรนั้นเป็นผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นอย่างไร
(๑) เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยกองศีล อันเป็นของพระอเสขะ
(๒) เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยกองสมาธิ อันเป็นของพระอเสขะ
(๓) เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยกองปัญญา อันเป็นของพระอเสขะ
(๔) เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยกองวิมุตติ อันเป็นของพระอเสขะ
(๕) เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยกองวิมุตติญาณทัสสนะ อันเป็นของพระอเสขะ

กุลบุตรนั้น เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยองค์ ๕ เหล่านี้

ทานที่ให้แล้วในกุลบุตรผู้มีองค์ ๕ อันละได้แล้วและเป็นผู้ประกอบแล้วด้วยองค์ ๕ อย่างนี้ ย่อมมีผลมาก.

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

ศิลปะการยิงแม่น กำลังเข้มแข็ง และความกล้าหาญ มีอยู่ในชายหนุ่มผู้ใด พระราชาผู้ทรงพระประสงค์ด้วยการยุทธ พึงทรงชุบเลี้ยงชายหนุ่มเช่นนั้น ไม่พึงทรงชุบเลี้ยงชายหนุ่ม ผู้ไม่กล้าหาญ เพราะเหตุแห่งชาติฉันใด

ธรรมะคือขันติและโสรัจจะ ตั้งอยู่แล้วในบุคคลใด บุคคลพึงบูชาบุคคลนั้น ผู้มีปัญญา มีความประพฤติเยี่ยง พระอริยะแม้มีชาติทราม ฉันนั้นเหมือนกัน

พึงสร้างอาศรมอันเป็นที่รื่นรมย์ ยังผู้พหูสูตทั้งหลาย ให้สำนักอยู่ ณ ที่นั้น พึงสร้างบ่อน้ำไว้ในป่าที่กันดารน้ำ และ สะพานในที่เป็นหล่ม พึงถวายข้าว น้ำ ของเคี้ยว ผ้า และ เสนาสนะในท่านผู้ซื่อตรงทั้งหลายด้วยน้ำใจอันผ่องใส เมฆมี สายฟ้าแลบแปลบปลาบ มียอดตั้งร้อยกระหึ่มอยู่ ยังแผ่นดิน ให้โชกชุ่มอยู่ ย่อมยังที่ดอนและที่ลุ่มให้เต็ม แม้ฉันใด

ทายกผู้มีศรัทธา เป็นบัณฑิตได้ฟังแล้ว ย่อมจัดหา โภชนาหารมาเลี้ยงวณิพก ด้วยข้าว น้ำให้อิ่มหนำ บันเทิงใจ เที่ยวไปในโรงทาน สั่งว่าท่านทั้งหลายจงให้ ท่านทั้งหลายจงให้ ดังนี้ และทายกนั้นบันลือเสียงเหมือนเสียงกระหึ่มแห่งเมฆ เมื่อฝนกำลังตก ฉะนั้น ธารแห่งบุญอันไพบูลย์นั้น ย่อมยัง ทายกให้ชุ่มชื่น.

ควรให้ทานในที่ใด (นัยที่ ๒) ๔๙

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๓๖–๔๓๘/๓๓๐.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ทานประจำสกุลวงศ์ข้าพระองค์ยังให้อยู่ แต่ว่าทานนั้นข้าพระองค์ให้เฉพาะหมู่ภิกษุผู้เป็นอรหันต์ หรือปฏิบัติอรหัตตมรรค ที่อยู่ป่า ที่ถือบิณฑบาต ที่ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร.

คหบดี ! ข้อที่จะรู้ว่าคนเหล่านี้เป็นพระอรหันต์ หรือปฏิบัติอรหัตตมรรคนั้น เป็นสิ่งที่รู้ได้ยากสำหรับท่านผู้เป็นคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ผู้ยังมีการนอนเบียดบุตร บริโภคใช้สอยกระแจะจันทน์และผ้าจากเมืองกาสี ทัดทรงมาลาเครื่องกลิ่นและเครื่องผัดทา ยินดีอยู่ด้วยทองและเงิน.

คหบดี ! ถึงแม้ภิกษุจะเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ถ้าเป็นผู้ฟุ้งซ่าน ถือตัว กลับกลอก พูดมาก มีวาจาไม่แน่นอน มีสติลืมหลง ปราศจากสัมปชัญญะ ไม่มีสมาธิ มีจิตหมุนไปผิด มีอินทรีย์อันปล่อยแล้ว ด้วยอาการอย่างนี้ ภิกษุนั้น ควรถูกติเตียนด้วยเหตุนั้น ๆ.

คหบดี ! ถึงแม้ภิกษุจะเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ถ้าเป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ถือตัว ไม่กลับกลอก ไม่พูดมาก มีวาจาแน่นอน มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีสมาธิ มีเอกัคคตาจิต (จิตมีอารมณ์เดียว) สำรวมอินทรีย์ ด้วยอาการอย่างนี้ ภิกษุนั้นอันใคร ๆ ควรสรรเสริญด้วยเหตุนั้น ๆ.

คหบดี ! ถึงแม้ภิกษุจะเป็นผู้อยู่ใกล้บ้านก็ดี ... บิณฑบาตเป็นวัตรก็ดี ... ฉันในที่นิมนต์ก็ดี ... ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตรก็ดี ... นุ่งห่มคหบดีจีวรก็ดี ถ้าเป็นผู้ฟุ้งซ่าน ถือตัว กลับกลอก พูดมาก มีวาจาไม่แน่นอน มีสติลืมหลง ปราศจากสัมปชัญญะ ไม่มีสมาธิ มีจิตหมุนไปผิด มีอินทรีย์อันปล่อยแล้ว ด้วยอาการอย่างนี้ ภิกษุนั้น ควรถูกติเตียนด้วยเหตุนั้น ๆ.

คหบดี ! ถึงแม้ภิกษุจะเป็นผู้อยู่ใกล้บ้านก็ดี ... บิณฑบาตเป็นวัตรก็ดี ... ฉันในที่นิมนต์ก็ดี ... ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตรก็ดี ... นุ่งห่มคหบดีจีวรก็ดี ถ้าเป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ถือตัว ไม่กลับกลอก ไม่พูดมาก มีวาจาแน่นอน มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีสมาธิ มีเอกัคคตาจิต สำรวมอินทรีย์ ด้วยอาการอย่างนี้ ภิกษุนั้นอันใคร ๆ ควรสรรเสริญด้วยเหตุนั้น ๆ.

เอาละ คหบดี ! ท่านจงถวายทานในสงฆ์เถิด เมื่อท่านถวายทานในสงฆ์อยู่ จิตจักเลื่อมใส ท่านเป็นผู้มีจิตอันเลื่อมใสแล้ว ภายหลังแต่การตาย เพราะการทำลายแห่งกายจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! จำเดิมแต่วันนี้ไป ข้าพระองค์จะถวายทานในสงฆ์.

ไม่ควรห้ามผู้อื่นให้ทาน ๕๐

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๐๕/๔๙๗.

วัจฉะ ! ผู้ใดห้ามผู้อื่นซึ่งให้ทาน ผู้นั้นชื่อว่าเป็นอมิตร ผู้ทำอันตรายต่อสิ่ง ๓ สิ่ง คือ

(๑) ทำอันตรายต่อบุญของทายก (ผู้ให้)

(๒) ทำอันตรายต่อลาภของปฏิคาหก (ผู้รับ)

(๓) และตัวเองก็ขุดรากตัวเอง กำจัดตัวเองเสียตั้งแต่แรกแล้ว

วัจฉะ ! **ผู้ที่ห้ามผู้อื่นซึ่งให้ทาน ชื่อว่าเป็นอมิตร ผู้ทำอันตรายสิ่ง ๓ สิ่ง ดังนี้แล.**

วัจฉะ ! เราเองย่อมกล่าวอย่างนี้ว่า “ผู้ใด เทน้ำล้างหม้อหรือน้ำล้างชามก็ตาม ลงในหลุมน้ำครำ หรือทางน้ำโสโครกซึ่งมีสัตว์มีชีวิตเกิดอยู่ในนั้น ด้วยคิดว่าสัตว์ในนั้นจะได้อาศัยเลี้ยงชีวิต ดังนี้แล้ว เราก็ยังกล่าวว่า นั่นเป็นทางมาแห่งบุญ เพราะการทำแม้เช่นนั้น ไม่ต้องกล่าวถึงการให้ทานแก่มนุษย์ด้วยกัน” ดังนี้.

อีกอย่างหนึ่ง เรากล่าวว่าทานที่ให้แก่ผู้มีศีล เป็นทานมีผลมาก ทานที่ให้แก่ผู้ทุศีล หาเป็นอย่างนั้นไม่ และผู้มีศีลนั้นเป็นผู้ละเสียซึ่งองค์ ๕ และประกอบอยู่ด้วยองค์ ๕.

ละองค์ ๕ คือ

(๑) ละกามฉันทะ

(๒) ละพยาบาท

(๓) ละถีนมิทธะ (หดหู่ซึมเซา)

(๔) ละอุทธัจจกุกกุจจะ (ฟุ้งซ่านรำคาญ)

(๕) ละวิจิกิจฉา (ลังเลสงสัย)

ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

(๑) ประกอบด้วยกองศีลชั้นอเสขะ (คือชั้นพระอรหันต์)

(๒) ประกอบด้วยกองสมาธิชั้นอเสขะ

(๓) ประกอบด้วยกองปัญญาชั้นอเสขะ

(๔) ประกอบด้วยกองวิมุตติชั้นอเสขะ

(๕) ประกอบด้วยกองวิมุตติญาณทัสสนะชั้นอเสขะ

เรากล่าวว่าทานที่ให้ในบุคคลผู้ละองค์ ๕ และประกอบด้วยองค์ ๕ ด้วยอาการอย่างนี้ มีผลมาก ดังนี้.

นาดี หรือ นาเลว | ๕๑

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๒๔๑/๑๒๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! พืชที่หว่านลงในนาที่ประกอบด้วยลักษณะ ๘ อย่าง ย่อมไม่ให้ผลมาก ไม่ให้ความพอใจมาก ไม่ให้กำไรมาก ประกอบด้วยลักษณะ ๘ อย่างเป็นอย่างไร คือ

นาในกรณีนี้ พื้นที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ เต็มไปด้วยก้อนหินและก้อนกรวด ดินเค็ม ไถให้ลึกไม่ได้ ไม่มีทางน้ำเข้า ไม่มีทางน้ำออก ไม่มีเหมือง ไม่มีหัวคันนา นี้ฉันใด.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ทานที่บุคคลให้ในสมณพราหมณ์ที่ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างเหล่านี้ เป็นทานไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่มีความรุ่งเรืองมาก ไม่แผ่ไพศาลมาก ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างเป็นอย่างไร คือ

สมณพราหมณ์ในกรณีนี้ เป็นผู้มีมิจฉาทิฏฐิ มีมิจฉาสังกัปปะ มีมิจฉาวาจา มีมิจฉากัมมันตะ มีมิจฉาอาชีวะ มีมิจฉาวายามะ มีมิจฉาสติ มีมิจฉาสมาธิ ภิกษุทั้งหลาย ! ทานที่บุคคลให้ในสมณพราหมณ์ที่ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างอย่างนี้ เป็นทาน ไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่มีความรุ่งเรืองมาก ไม่แผ่ไพศาลมาก.

ภิกษุทั้งหลาย ! พืชที่หว่านลงในนาที่ประกอบด้วยลักษณะ ๘ อย่าง ย่อมให้ผลมาก ให้ความพอใจมาก ให้กำไรมาก ประกอบด้วยลักษณะ ๘ อย่างเป็นอย่างไร คือ

นาในกรณีนี้ พื้นที่ไม่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ไม่เต็มไปด้วยก้อนหินและก้อนกรวด ดินไม่เค็ม ไถให้ลึกได้ มีทางน้ำเข้า มีทางน้ำออก มีเหมือง มีหัวคันนา นี้ฉันใด.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ทานที่บุคคลให้ในสมณพราหมณ์ที่ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างเหล่านี้ เป็นทานมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก แผ่ไพศาลมาก ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างเป็นอย่างไร คือ

สมณพราหมณ์ในกรณีนี้ เป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ มีสัมมาสังกัปปะ มีสัมมาวาจา มีสัมมากัมมันตะ มีสัมมาอาชีวะ มีสัมมาวายามะ มีสัมมาสติ มีสัมมาสมาธิ ภิกษุทั้งหลาย ! ทานที่บุคคลให้ในสมณพราหมณ์ที่ประกอบด้วยองค์ ๘ อย่าง อย่างนี้เป็นทานมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก แผ่ไพศาลมาก.

ผู้รับทาน กับผลที่ได้ (นัยที่ ๑) ๕๒

–บาลี มู. ม. ๑๒/๔๓๗/๔๐๓.

ลำดับนั้น สัจจกนิครนถ์ทราบว่า พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว จึงบอกพวกเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นว่า เจ้าลิจฉวีทั้งหลายจงฟังข้าพเจ้า พระโคดมพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ข้าพเจ้านิมนต์แล้วเพื่อฉันในวันพรุ่งนี้ พวกท่านจะนำอาหารใดมาเพื่อข้าพเจ้า จงเลือกอาหารที่ควรแก่พระโคดมเถิด.

เมื่อล่วงราตรีนั้นแล้ว เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น ได้นำภัตตาหารประมาณห้าร้อยสำรับไปให้แก่สัจจกนิครนถ์ สัจจกนิครนถ์ให้จัดของเคี้ยวของฉันอันประณีตในอารามของตนเสร็จแล้ว จึงให้ทูลบอกกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดม เวลานี้เป็นกาลอันควร ภัตตาหารสำเร็จแล้ว.

ครั้งนั้นในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรจีวรเสด็จไปสู่อารามแห่งสัจจกนิครนถ์ ประทับบนอาสนะที่ปูลาดไว้ถวาย พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์.

ครั้งนั้น สัจจกนิครนถ์ถวายภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยมือของตน ให้อิ่มหนำสำราญแล้ว เมื่อพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ นำพระหัตถ์ออกจากบาตรแล้ว สัจจกนิครนถ์จึงถือเอาอาสนะต่ำ นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งได้ทูลว่า ข้าแต่พระโคดม ! ขอบุญและผลบุญในทานนี้ จงมีเพื่อความสุขแก่ทายกทั้งหลายเถิด.

อัคคิเวสสนะ ! บุญและผลบุญในทานนี้ อาศัยทักขิเณยยบุคคลที่ยังไม่สิ้นราคะ โทสะ โมหะ เช่นกับท่าน จักมีแก่ทายกทั้งหลาย ส่วนบุญและผลบุญอาศัยทักขิเณยยบุคคลที่สิ้นราคะ โทสะ โมหะ เช่นกับเรา จักมีแก่ท่าน ฉะนี้แล.

ผู้รับทาน กับผลที่ได้ (นัยที่ ๒) ๕๓

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๓๑๗/๕๓๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! ผ้าทอด้วยเปลือกปอ ถึงจะยังใหม่อยู่ สีก็ไม่งาม นุ่งห่มเข้าก็เจ็บเนื้อ ราคาก็ถูก แม้จะกลางใหม่กลางเก่าแล้ว สีก็ยังไม่งาม นุ่งห่มเข้าก็ยังเจ็บเนื้อ ราคาก็ถูกมาก แม้จะเก่าคร่ำแล้ว สีก็ยังไม่งาม นุ่งห่มเข้าก็ยังเจ็บเนื้อ ราคาก็ถูกมากอยู่นั่นเอง ผ้าเปลือกปอ ที่เก่าคร่ำแล้ว มีแต่จะถูกใช้เช็ดหม้อข้าว หรือทิ้งอยู่ตามกองขยะมูลฝอย นี้ฉันใด.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุที่ทุศีล มีความเป็นอยู่เลวทราม ก็ฉันนั้นเหมือนกัน แม้เพิ่งบวชใหม่ เราก็กล่าวว่า มีผิวพรรณไม่งาม เหมือนผ้าเปลือกปอ ที่มีสีไม่งามนั้นนั่นแหละ เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ.

อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุนั้น ข้อนั้น จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์ เป็นทุกข์แก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า ใครใกล้ชิดเข้าก็เจ็บเนื้อ เหมือนผ้าเปลือกปอ นุ่งห่มเข้าก็เจ็บเนื้อ ฉะนั้น เรากล่าวภิกษุนี้ว่ามีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ.

อนึ่ง ภิกษุนั้น รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยากับเครื่องใช้ในการรักษาโรคของชนเหล่าใด ทานนั้นย่อม

ไม่มีผลใหญ่ ไม่มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีค่าน้อย เหมือนผ้าเปลือกปอ มีราคาถูก ฉะนั้น เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้ภิกษุ มัชฌิมภูมิ (ยังไม่เป็นเถระ) เมื่อเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่เลวทราม ก็เป็นอย่างเดียวกัน เรากล่าวว่า มีผิวพรรณไม่งาม เหมือนผ้าเปลือกปอ ที่มีสีไม่งามนั้นนั่นแหละ เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ.

อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุนั้น ข้อนั้น จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์ เป็นทุกข์แก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า ใครใกล้ชิดเข้าก็เจ็บเนื้อ เหมือนผ้าเปลือกปอ นุ่งห่มเข้าก็เจ็บเนื้อ ฉะนั้น เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ.

อนึ่ง ภิกษุนั้น รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และ ยากับเครื่องใช้ในการรักษาโรคของชนเหล่าใด ทานนั้นย่อมไม่มีผลใหญ่ ไม่มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีค่าน้อย เหมือนผ้าเปลือกปอ มีราคาถูก ฉะนั้น เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้ภิกษุ ผู้เป็นเถระ เมื่อเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่เลวทราม ก็เป็นอย่างเดียวกัน เรากล่าวว่า

มีผิวพรรณไม่งาม เหมือนผ้าเปลือกปอ ที่มีสีไม่งามนั้น นั่นแหละ เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ.

อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุนั้น ข้อนั้น จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์ เป็นทุกข์แก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า ใครใกล้ชิดเข้าก็เจ็บเนื้อ เหมือนผ้าเปลือกปอ นุ่งห่มเข้าก็เจ็บเนื้อ ฉะนั้น เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ.

อนึ่ง ภิกษุนั้น รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยากับเครื่องใช้ในการรักษาโรคของชนเหล่าใด ทานนั้นย่อมไม่มีผลใหญ่ ไม่มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีค่าน้อย เหมือนผ้าเปลือกปอ มีราคาถูก ฉะนั้น เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ.

อนึ่ง ภิกษุเถระชนิดนี้ กล่าวอะไรขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายก็จะว่าให้ว่า "ประโยชน์อะไรด้วยคำพูดของท่าน ซึ่งเป็นคนพาล คนเขลา คนอย่างท่านหรือจะรู้จักสิ่งที่ควรพูด" ดังนี้ ภิกษุเถระนั้น ถูกเขาว่าให้ก็โกรธ แค้นใจ กล่าววาจาหยาบออกมา โดยอาการที่ทำให้ตนต้องถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมในภายหลัง จึงเป็นเหมือนผ้าเปลือกปอเก่าคร่ำ ที่เขาทิ้งเสียตามกองขยะมูลฝอย ฉะนั้นแล.

องค์ประกอบของทาน
ที่ให้แล้วมีผลมาก

องค์ประกอบของทาน ที่ให้แล้วมีผลมาก (นัยที่ ๑) ๕๔

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๓๗๕/๓๐๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! อุบาสิกาชื่อนันทมารดาชาวเมืองเวฬุกัณฑกะนั้นถวายทักษิณาอันประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ ในภิกษุสงฆ์มีสารีบุตรและโมคคัลลานะเป็นประมุข ก็ทักษิณาอันประกอบด้วยองค์ ๖ ประการเป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! องค์ ๓ ของผู้ให้ (ทายก) และ องค์ ๓ ของผู้รับ (ปฏิคาหก).

องค์ ๓ ของผู้ให้เป็นอย่างไร คือ
(๑) ก่อนให้เป็นผู้ดีใจ
(๒) กำลังให้อยู่ย่อมยังจิตให้เลื่อมใส
(๓) ครั้นให้แล้วย่อมปลื้มใจ
นี้แล องค์ ๓ ของผู้ให้.

องค์ ๓ ของผู้รับเป็นอย่างไร คือ
(๑) เป็นผู้ปราศจากราคะ หรือปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะ
(๒) เป็นผู้ปราศจากโทสะ หรือปฏิบัติเพื่อกำจัดโทสะ
(๓) เป็นผู้ปราศจากโมหะ หรือปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะ
นี้แล องค์ ๓ ของผู้รับ.
อย่างนี้แล องค์ ๓ ของผู้ให้ และ องค์ ๓ ของผู้รับ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ทักษิณาที่ประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ ย่อมมี ด้วยประการอย่างนี้แล การถือประมาณบุญแห่งทักษิณาที่ประกอบด้วยองค์ ๖ ประการอย่างนี้ว่า ห้วงบุญห้วงกุศลมีประมาณเท่านี้ นำสุขมาให้ มีอารมณ์เลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อสิ่งน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข ดังนี้ ไม่ใช่ทำได้ง่าย โดยที่แท้บุญแห่งทักษิณานั้น ย่อมถึงการนับว่า เป็นห้วงบุญห้วงกุศลที่จะนับไม่ได้ประมาณไม่ได้ เป็นกองบุญใหญ่ทีเดียว เปรียบเหมือนการถือเอาประมาณแห่งน้ำในมหาสมุทรว่า เท่านี้อาฬหกะ เท่านี้ร้อยอาฬหกะ เท่านี้พันอาฬหกะ หรือเท่านี้แสนอาฬหกะ ไม่ใช่ทำได้ง่าย โดยที่แท้น้ำในมหาสมุทรย่อมถึงการนับว่า เป็นห้วงน้ำที่จะนับไม่ได้ประมาณไม่ได้ เป็นห้วงน้ำใหญ่ทีเดียวฉะนั้น.

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

ผู้ให้ก่อนแต่จะให้เป็นผู้ดีใจ กำลังให้อยู่ย่อมยังจิตให้เลื่อมใส ครั้นให้แล้วย่อมปลื้มใจ นี้เป็นความถึงพร้อมแห่งยัญ

ผู้รับเป็นผู้สำรวมประพฤติพรหมจรรย์ทั้งหลาย คือท่านผู้ปราศจากราคะ ปราศจากโทสะ ปราศจากโมหะ ไม่มีอาสวะ ย่อมเป็นเขตที่สมบูรณ์แห่งการให้ ทายกต้อนรับปฏิคาหกด้วยตนเอง ถวายทานด้วยมือตนเอง ยัญนั้นย่อมมีผลมากเพราะตนและเพราะผู้อื่น

ผู้มีปัญญา มีศรัทธา เป็นบัณฑิต มีใจพ้นจากความตระหนี่ ครั้นบำเพ็ญทานอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่เป็นสุขไม่มีความเบียดเบียน.

องค์ประกอบของทาน ที่ให้แล้วมีผลมาก (นัยที่ ๒) ๕๕

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๐๔/๗๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ความบริสุทธิ์แห่งทักษิณานี้มี ๔ อย่าง ๔ อย่างเป็นอย่างไร คือ

(๑) ทักษิณาบางอย่างบริสุทธิ์ฝ่ายทายก (ผู้ให้) ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก (ผู้รับ)

(๒) บางอย่างบริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก

(๓) บางอย่างฝ่ายทายกก็ไม่บริสุทธิ์ ฝ่ายปฏิคาหกก็ไม่บริสุทธิ์

(๔) บางอย่างบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฏิคาหก

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทักษิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ฝ่ายทายก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก เป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในข้อนี้**ทายกมีศีล มีธรรมงาม ปฏิคาหกเป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันบาป** อย่างนี้แล ทักษิณาชื่อว่า บริสุทธิ์ฝ่ายทายก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทักษิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก เป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในข้อนี้**ทายกเป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันเป็นบาป ปฏิคาหกเป็นผู้มีศีล มีธรรมงาม** อย่างนี้แล ทักษิณาชื่อว่า บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทักษิณาชื่อว่าฝ่ายทายกก็ไม่บริสุทธิ์ ฝ่ายปฏิคาหกก็ไม่บริสุทธิ์ เป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในข้อนี้**ทายกก็เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันเป็นบาป ปฏิคาหกก็เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันเป็นบาป** อย่างนี้แล ทักษิณาชื่อว่า ฝ่ายทายกก็ไม่บริสุทธิ์ ฝ่ายปฏิคาหกก็ไม่บริสุทธิ์.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ทักษิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายก และฝ่ายปฏิคาหก เป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในข้อนี้ **ทายกก็เป็นผู้มีศีล มีธรรมงาม ปฏิคาหกก็เป็นผู้มีศีล มีธรรมงาม** อย่างนี้แล ทักษิณาชื่อว่า บริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฏิคาหก.

ภิกษุทั้งหลาย ! **นี้แล ความบริสุทธิ์แห่งทักษิณา ๔ อย่าง.**

การวางจิตเมื่อให้ทาน ๕๖

–บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๖๐/๔๙.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เครื่องให้ทานเช่นนั้นนั่นแล ที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้ว มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เครื่องให้ทานเช่นนั้นนั่นแล ที่บุคคลบางคนในโลกนี้ ให้แล้ว มีผลมาก มีอานิสงส์มาก.

สารีบุตร ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **ให้ทานโดยมีความหวังผล ให้ทานโดยมีจิตผูกพันในผล ให้ทานโดยมุ่งการสั่งสม** (บุญ) **ให้ทานโดยคิดว่า "เราตายไปจักได้เสวยผลของทานนี้"** เขาจึงให้ทาน คือ ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟแก่สมณะหรือพราหมณ์ ... เขาให้ทานนั้นแล้ว เมื่อตายไป **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่าจาตุมหาราชิกา** เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว **ยังเป็นผู้กลับมา** คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้.

สารีบุตร ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **ให้ทานโดยไม่มีความหวังผล ให้ทานโดยไม่มีจิตผูกพันในผล ให้ทานโดยไม่มุ่งการสั่งสม** (บุญ) **ให้ทานโดยไม่คิดว่า "เราตายไปจักได้**

เสวยผลของทานนี้” แต่เขาให้ทานด้วยคิดว่า “การให้ทานเป็นการดี” เขาจึงให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ... **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่าดาวดึงส์** เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว **ยังเป็นผู้กลับมา** คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้.

สารีบุตร ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **ให้ทานโดยไม่มีความหวังผล ... ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า “การให้ทานเป็นการดี” แต่ให้ทานด้วยคิดว่าบิดามารดา ปู่ย่า ตายายเคยให้เคยทำมา** เราก็ไม่ควรทำให้เสียประเพณี เขาให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ... **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่ายามา** เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว **ยังเป็นผู้กลับมา** คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้.

สารีบุตร ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **ให้ทานโดยไม่มีความหวังผล ... ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่าบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย เคยให้เคยทำมา** เราก็ไม่ควรทำให้เสียประเพณี **แต่ให้ทานด้วยคิดว่า เราหุงหากิน สมณะหรือพราหมณ์เหล่านี้ไม่หุงหากิน เราหุงหากินได้ จะไม่ให้ทานแก่สมณะหรือพราหมณ์ผู้ไม่หุงหา ไม่สมควร** เขาให้ทาน คือ

ข้าว น้ำ ... **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่าดุสิต** เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว **ยังเป็นผู้กลับมา** คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้.

สารีบุตร ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **ให้ทานโดยไม่มีความหวังผล ... ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า เราหุงหากินได้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านี้หุงหากินไม่ได้ เราหุงหากินได้ จะไม่ให้ทานแก่สมณะหรือพราหมณ์ผู้หุงหากินไม่ได้ ไม่สมควร แต่ให้ทานด้วยคิดว่า เราจักเป็นผู้จำแนกแจกทาน เหมือนฤาษีแต่ครั้งก่อน** คือ อัฏฐกฤาษี วามกฤาษี วามเทวฤาษี เวสสามิตรฤาษี ยมทัคคิฤาษี อังคีรสฤาษี ภารทวาชฤาษี วาเสฏฐฤาษี กัสสปฤาษี และภคุฤาษี บูชามหายัญ เขาให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ... **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่านิมมานรดี** เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว **ยังเป็นผู้กลับมา** คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้.

สารีบุตร ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **ให้ทานโดยไม่มีความหวังผล ... ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า เราจักเป็นผู้จำแนกแจกทาน เหมือนอย่างฤาษีแต่ครั้งก่อน** คือ

อัฏฐกฤาษี ... ภคุฤาษี **แต่ให้ทานด้วยคิดว่า เมื่อเราให้ทานอย่างนี้ จิตจะเลื่อมใส เกิดความปลื้มใจและโสมนัส** เขาให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ... **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่าปรนิมมิตวสวัสดี** เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว **ยังเป็นผู้กลับมา** คือ มาสู่ความเป็นอย่างนี้.

สารีบุตร ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **ให้ทานโดยไม่มีความหวังผล ... ไม่ได้ให้ทานด้วยคิดว่า เมื่อเราให้ทานอย่างนี้ จิตจะเลื่อมใส เกิดความปลื้มใจและโสมนัส แต่ให้ทานเป็นเครื่องประดับจิต ปรุงแต่งจิต** (จิตฺตาลงฺการํ จิตฺตปริกฺขารํ) เขาให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ... **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่าพรหมกายิกา** เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว **เป็นผู้ไม่ต้องกลับมา** คือ ไม่มาสู่ความเป็นอย่างนี้.

สารีบุตร ! นี้แล เป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้ทานเช่นนั้นที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้ว **มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก** และเป็นเหตุ เป็นปัจจัยเช่นนั้นที่บุคคลบางคนในโลกนี้ให้แล้ว **มีผลมาก มีอานิสงส์มาก.**

ผลของทานกับผู้รับ ๕๗

–บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๔๕๘–๔๖๒/๗๑๑–๗๑๙.

อานนท์ !

บุคคลให้ทานในสัตว์เดรัจฉาน พึงหวังผลทักษิณาได้ร้อยเท่า

ให้ทานในปุถุชนผู้ทุศีล พึงหวังผลทักษิณาได้พันเท่า

ให้ทานในปุถุชนผู้มีศีล พึงหวังผลทักษิณาได้แสนเท่า

ให้ทานในบุคคลภายนอกผู้ปราศจากความกำหนัดในกาม พึงหวังผลทักษิณาได้แสนโกฏิเท่า

ให้ทานในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำโสดาปัตติผลให้แจ้ง พึงหวังผลทักษิณานับไม่ได้ ประมาณไม่ได้ ไม่ต้องกล่าวถึงการให้ทานในพระโสดาบัน ในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามิผลให้แจ้ง ในพระสกทาคามี ในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำอนาคามิผลให้แจ้ง ในพระอนาคามี ในท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรหัตตผลให้แจ้ง ในสาวกของตถาคตผู้เป็นพระอรหันต์ ในพระปัจเจกพุทธะ และในตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ.

อานนท์ ! ก็ทักษิณาที่ให้แล้วในสงฆ์มี ๗ อย่าง คือ

ให้ทานในสงฆ์ ๒ ฝ่าย มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข นี้เป็นทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์ **ประการที่ ๑**

ให้ทานในสงฆ์ ๒ ฝ่าย ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว นี้เป็นทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์ **ประการที่ ๒**

ให้ทานในภิกษุสงฆ์ นี้เป็นทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์ **ประการที่ ๓**

ให้ทานในภิกษุณีสงฆ์ นี้เป็นทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์ **ประการที่ ๔**

แจ้งต่อสงฆ์ว่า ขอได้โปรดจัดภิกษุและภิกษุณีจำนวนเท่านี้ขึ้นเป็นสงฆ์แก่ข้าพเจ้า แล้วให้ทาน นี้เป็นทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์ **ประการที่ ๕** [๑]

แจ้งต่อสงฆ์ว่า ขอได้โปรดจัดภิกษุจำนวนเท่านี้ขึ้นเป็นสงฆ์แก่ข้าพเจ้า แล้วให้ทาน นี้เป็นทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์ **ประการที่ ๖**

แจ้งต่อสงฆ์ว่า ขอได้โปรดจัดภิกษุณีจำนวนเท่านี้ขึ้นเป็นสงฆ์แก่ข้าพเจ้า แล้วให้ทาน นี้เป็นทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์ **ประการที่ ๗**

อานนท์ ! ก็ในอนาคตกาล จักมีแต่เหล่าภิกษุโคตรภู มีผ้ากาสาวะ (จีวร) พันคอ เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม คนทั้งหลายจักถวายทานเฉพาะสงฆ์ได้ในเหล่าภิกษุทุศีลนั้น.

---

๑. หมายเหตุ : เป็นข้อสังเกตให้ทราบว่า ทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์นั้น จะมีภิกษุหรือภิกษุณีจำนวนกี่รูปก็ได้

อานนท์ ! ทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์แม้ในเวลานั้น เราก็กล่าวว่า มีผลนับไม่ได้ ประมาณไม่ได้ แต่ว่าเราไม่กล่าวปาฏิปุคคลิกทาน (การถวายเจาะจงบุคคล) ว่ามีผลมากกว่าทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์โดยปริยายไร ๆ เลย.

อานนท์ ! ก็ความบริสุทธิ์แห่งทักษิณานี้มี ๔ อย่าง ๔ อย่างเป็นอย่างไร คือ

(๑) ทักษิณาบางอย่างบริสุทธิ์ฝ่ายทายก (ผู้ให้) ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก (ผู้รับ)
(๒) ทักษิณาบางอย่างบริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก
(๓) ทักษิณาบางอย่างฝ่ายทายกก็ไม่บริสุทธิ์ ฝ่ายปฏิคาหกก็ไม่บริสุทธิ์
(๔) ทักษิณาบางอย่างบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายก และฝ่ายปฏิคาหก

อานนท์ ! ก็ทักษิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ฝ่ายทายก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก เป็นอย่างไร.

อานนท์ ! ในข้อนี้**ทายกมีศีล มีธรรมงาม ปฏิคาหกเป็นผู้ทุศีล มีบาปธรรม** อย่างนี้แล ทักษิณาชื่อว่า บริสุทธิ์ฝ่ายทายก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก.

อานนท์ ! ก็ทักษิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก เป็นอย่างไร.

อานนท์ ! ในข้อนี้**ทายกเป็นผู้ทุศีล มีบาปธรรม ปฏิคาหกเป็นผู้มีศีล มีธรรมงาม** อย่างนี้แล ทักษิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก.

อานนท์ ! ก็ทักษิณาชื่อว่าฝ่ายทายกก็ไม่บริสุทธิ์ ฝ่ายปฏิคาหกก็ไม่บริสุทธิ์ เป็นอย่างไร.

อานนท์ ! ในข้อนี้**ทายกก็เป็นผู้ทุศีล มีบาปธรรม ปฏิคาหกก็เป็นผู้ทุศีล มีบาปธรรม** อย่างนี้แล ทักษิณาชื่อว่าฝ่ายทายกก็ไม่บริสุทธิ์ ฝ่ายปฏิคาหกก็ไม่บริสุทธิ์.

อานนท์ ! ก็ทักษิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายก และฝ่ายปฏิคาหก เป็นอย่างไร.

อานนท์ ! ในข้อนี้**ทายกก็เป็นผู้มีศีล มีธรรมงาม ปฏิคาหกก็เป็นผู้มีศีล มีธรรมงาม** อย่างนี้แล ทักษิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฏิคาหก.

อานนท์ ! **นี้แล ความบริสุทธิ์แห่งทักษิณา ๔ อย่าง.**

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

(๑) ผู้ใดมีศีล ได้ของมาโดยธรรม มีจิตเลื่อมใสดี เชื่อกรรมและผลแห่งกรรมอย่างยิ่ง ให้ทานในคนทุศีล ทักษิณาของผู้นั้นชื่อว่าบริสุทธิ์ฝ่ายทายก

(๒) ผู้ใดทุศีล ได้ของมาโดยไม่เป็นธรรม มีจิตไม่เลื่อมใส ไม่เชื่อกรรมและผลของกรรมอย่างยิ่ง ให้ทานในคนมีศีล ทักษิณาของผู้นั้นชื่อว่าบริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก

(๓) ผู้ใดทุศีล ได้ของมาโดยไม่เป็นธรรม มีจิตไม่เลื่อมใส ไม่เชื่อกรรมและผลของกรรมอย่างยิ่ง ให้ทานในคนทุศีล เราไม่กล่าวทานของผู้นั้นว่ามีผลไพบูลย์

(๔) ผู้ใดมีศีล ได้ของมาโดยธรรม มีจิตเลื่อมใสดี เชื่อกรรมและผลของกรรมอย่างยิ่ง ให้ทานในคนมีศีล เรากล่าวทานของผู้นั้นแลว่ามีผลไพบูลย์

(๕) ผู้ใดปราศจากราคะแล้ว ได้ของมาโดยธรรม มีจิตเลื่อมใสดี เชื่อกรรมและผลของกรรมอย่างยิ่ง ให้ทานในผู้ปราศจากราคะ ทานของผู้นั้นนั่นแล เลิศกว่าอามิสทานทั้งหลาย.

ผู้ควรรับทักษิณา (นัยที่ ๑) ๕๘

–บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๑๙๐–๒๐๑/๒๘๒–๒๙๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุบริษัทนี้ ไม่เหลวไหลเลย ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุบริษัทนี้ไม่เหลวแหลกเลย ภิกษุบริษัทนี้ตั้งอยู่แล้วในธรรมที่เป็นสาระล้วน.

ภิกษุทั้งหลาย ! บริษัทเช่นใด **มีลักษณะเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า** หมู่ภิกษุนี้ก็มีลักษณะเช่นนั้น ภิกษุบริษัทนี้ก็มีลักษณะเช่นนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! บริษัทเช่นใด **มีลักษณะที่ทานอันบุคคลให้น้อย แต่กลับมีผลมาก ทานที่ให้มาก ก็มีผลมากทวียิ่งขึ้น** หมู่ภิกษุนี้ก็มีลักษณะเช่นนั้น ภิกษุบริษัทนี้ก็มีลักษณะเช่นนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! บริษัทเช่นใด **มีลักษณะยากที่ชาวโลกจะได้เห็น** หมู่ภิกษุนี้ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น ภิกษุบริษัทนี้ก็มีลักษณะเช่นนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! บริษัทเช่นใด **มีลักษณะที่ควรจะไปดู ไปเห็น แม้จะต้องเดินสิ้นหนทางนับด้วยโยชน์ ๆ ถึงกับต้องเอาห่อเสบียงไปด้วยก็ตาม** หมู่ภิกษุนี้ก็มีลักษณะเช่นนั้น ภิกษุบริษัทนี้ก็มีลักษณะเช่นนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งเป็น **พระอรหันต์** ผู้สิ้นอาสวะแล้ว ผู้อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว มีภาระปลงลงได้แล้ว มีประโยชน์ของตนเองบรรลุแล้วโดยลำดับ มีสัญโญชน์ในภพสิ้นแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้ทั่วถึงโดยชอบ พวกภิกษุแม้เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งสิ้นสัญโญชน์เบื้องต่ำห้า เป็น**โอปปาติกะแล้ว จักปรินิพพานในที่นั้น** ไม่เวียนกลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา พวกภิกษุแม้เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งสิ้นสัญโญชน์สาม และมีความเบาบางไปของราคะ โทสะ โมหะ เป็น **สกทาคามี** มาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วจักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ พวกภิกษุแม้เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งสิ้นสัญโญชน์สาม เป็น **โสดาบัน** มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงแท้ต่อนิพพาน จักตรัสรู้ได้ในกาลเบื้องหน้า พวกภิกษุแม้เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่ง **ประกอบความเพียรเป็นเครื่องต้องทำเนือง ๆ** ในการอบรมสติปัฏฐานสี่ สัมมัปปธานสี่ อิทธิบาทสี่ อินทรีย์ห้า พละห้า โพชฌงค์เจ็ด อริยมรรคมีองค์แปด เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อสุภะ อนิจจสัญญา และอานาปานสติ พวกภิกษุแม้เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ผู้ควรรับทักษิณา (นัยที่ ๒) ๕๙

–บาลี อฏฺจก. อํ. ๒๓/๓๐๑/๑๔๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคล ๘ จำพวกนี้ ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ๘ จำพวกเป็นอย่างไร คือ

(๑) พระโสดาบัน
(๒) ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล
(๓) พระสกทาคามี
(๔) ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามิผล
(๕) พระอนาคามี
(๖) ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล
(๗) พระอรหันต์
(๘) ท่านผู้ปฏิบัติเพื่ออรหัตตผล

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคล ๘ จำพวกนี้แล เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ผู้ปฏิบัติแล้ว ๔ จำพวก และผู้ตั้งอยู่ในผลแล้ว ๔ จำพวกนี่แหละสงฆ์ เป็นคนตรง เป็นผู้ตั้งมั่นแล้วในปัญญาและศีล ย่อมกระทำให้เกิดบุญอื่นเนื่องด้วยอุปธิแก่มนุษย์ทั้งหลายผู้มีความต้องการด้วยบุญ กระทำการบูชาอยู่ ทานที่ให้แล้วในสงฆ์จึงมีผลมาก.

ผู้ควรรับทักษิณา (นัยที่ ๓) ๖๐

–บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๑๐/๑๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคล ๗ จำพวกนี้ ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ๗ จำพวกเป็นอย่างไร คือ

(๑) อุภโตภาควิมุตติ
(๒) ปัญญาวิมุตติ
(๓) กายสักขี
(๔) ทิฏฐิปัตตะ
(๕) สัทธาวิมุตติ
(๖) ธัมมานุสารี
(๗) สัทธานุสารี

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคล ๗ จำพวกนี้แล เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ผู้ควรรับทักษิณา (นัยที่ ๔) | ๖๑

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๕๒/๑๐๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๕ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล
(๒) เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิ
(๓) เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา
(๔) เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติ
(๕) เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ผู้ควรรับทักษิณา (นัยที่ ๕) ๖๒

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๓๑๔/๒๗๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๖ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) สัทธินทรีย์ อินทรีย์คือศรัทธา

(๒) วิริยินทรีย์ อินทรีย์คือวิริยะ

(๓) สตินทรีย์ อินทรีย์คือสติ

(๔) สมาธินทรีย์ อินทรีย์คือสมาธิ

(๕) ปัญญินทรีย์ อินทรีย์คือปัญญา

(๖) กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ผู้ควรรับทักษิณา (นัยที่ ๖) ๖๓

–บาลี ม. ม. ๑๓/๑๗๗/๑๗๔.

ภัททาลิ ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๑๐ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) ประกอบด้วยสัมมาทิฏฐิ อันเป็นของพระอเสขะ

(๒) ประกอบด้วยสัมมาสังกัปปะ ...

(๓) ประกอบด้วยสัมมาวาจา ...

(๔) ประกอบด้วยสัมมากัมมันตะ ...

(๕) ประกอบด้วยสัมมาอาชีวะ ...

(๖) ประกอบด้วยสัมมาวายามะ ...

(๗) ประกอบด้วยสัมมาสติ ...

(๘) ประกอบด้วยสัมมาสมาธิ ...

(๙) ประกอบด้วยสัมมาญาณะ ...

(๑๐) ประกอบด้วยสัมมาวิมุตติ ...

ภัททาลิ ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการนี้แล เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ผู้ควรรับทักษิณา (นัยที่ ๗) ๖๔

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๒๓๑/๑๘๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๔ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) เป็นผู้ฉลาดในฐานะ
(๒) เป็นผู้ยิงได้ไกล
(๓) เป็นผู้ยิงได้เร็ว
(๔) ทำลายข้าศึกหมู่ใหญ่ได้

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้ฉลาดในฐานะเป็นอย่างไร คือ ภิกษุเป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยปาติโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจร มีปกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลาย แม้มีประมาณเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้ฉลาดในฐานะด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้ยิงได้ไกลเป็นอย่างไร คือ ภิกษุย่อมเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีตอนาคตและปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ทั้งไกลและใกล้ รูปทั้งหมดนั้น ไม่ใช่ของเรา

ไม่ใช่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ย่อมเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง ... วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคตและปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ทั้งไกลและใกล้ วิญญาณทั้งหมดนั้น ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้ยิงได้ไกลด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้ยิงได้เร็วเป็นอย่างไร คือ ภิกษุย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้ยิงได้เร็วด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้ทำลายข้าศึกหมู่ใหญ่ได้เป็นอย่างไร คือ ภิกษุย่อมทำลายกองอวิชชาใหญ่เสียได้ ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้ทำลายข้าศึกหมู่ใหญ่ได้ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ผู้ควรรับทักษิณา (นัยที่ ๘) ๖๕

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๘๑/๑๔๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๕ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) เป็นผู้เชื่อฟัง
(๒) เป็นผู้ฆ่าได้
(๓) เป็นผู้รักษาได้
(๔) เป็นผู้อดทนได้
(๕) เป็นผู้ไปได้

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้เชื่อฟังเป็นอย่างไร คือ ภิกษุย่อมตั้งใจ ใส่ใจ สำรวมใจ เงี่ยโสตลงฟังธรรม เมื่อผู้อื่นแสดงธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้เชื่อฟังอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้ฆ่าได้เป็นอย่างไร คือ ภิกษุย่อมอดกลั้น ละ บรรเทา กำจัด ทำให้สิ้นไป ให้ถึงซึ่งความไม่มีแห่งกามวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว ... ให้ถึงซึ่งความไม่มีแห่งพยาบาทวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว ... ให้ถึงซึ่งความไม่มีแห่ง

วิหิงสาวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมอดกลั้น ละ บรรเทา กำจัด ทำให้สิ้นไป ให้ถึงซึ่งความไม่มีแห่งอกุศลธรรมอันเป็นบาปทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้ฆ่าได้อย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้รักษาได้เป็นอย่างไร คือ ภิกษุเห็นรูปด้วยตา ได้ฟังเสียงด้วยหู ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น ได้สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย และได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ย่อมไม่ถือเอาทั้งหมด หรือย่อมไม่ถือเอาโดยเป็นส่วน ๆ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมอินทรีย์นั้นไว้ อันเป็นสิ่งที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว พึงเป็นเหตุให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศล คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้รักษาได้อย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้อดทนได้เป็นอย่างไร คือ ภิกษุเป็นผู้อดทนได้ต่อเย็น ร้อน หิว ระหาย สัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน เป็นผู้อดทนได้ต่อคำหยาบคาย เป็นผู้อดทนได้ต่อทุกขเวทนาทางร่างกายที่บังเกิดขึ้นแล้ว อันกล้า แข็ง เผ็ดร้อน ไม่เป็นที่ชื่นใจ ไม่เป็นที่ชอบใจ สามารถปลิดชีพเสียได้ ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้อดทนได้อย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้ไปได้เป็นอย่างไร คือ ภิกษุย่อมเป็นผู้ไปสู่ทิศที่ไม่เคยไปตลอดกาลนาน นี้คือธรรมเป็นที่ระงับแห่งสังขารทั้งปวง เป็นที่สลัดคืนซึ่งอุปธิทั้งปวง เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา เป็นที่สำรอก เป็นที่ดับหาเครื่องเสียบแทงมิได้ โดยเร็วพลัน ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้ไปได้อย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ผู้ควรรับทักษิณา (นัยที่ ๙) ๖๖

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๕๓/๑๑๒.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๔ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) ความซื่อตรง

(๒) ความเร็ว

(๓) ความอดทน

(๔) ความสงบเสงี่ยม

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ผู้ควรรับทักษิณา (นัยที่ ๑๐) ๖๗

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๗๖/๒๐๓.

... ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๕ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) ความซื่อตรง

(๒) ความเร็ว

(๓) ความอ่อนโยน

(๔) ความอดทน

(๕) ความสงบเสงี่ยม

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ผู้ควรรับทักษิณา (นัยที่ ๑๑) ๖๘

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๑๙๓/๑๐๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๘ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๘ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยปาติโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจร มีปกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายแม้มีประมาณเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย

(๒) เขาถวายโภชนะใด ๆ แก่เธอ เศร้าหมองหรือประณีตก็ตาม เธอฉันโภชนะนั้น ๆ โดยเคารพเอื้อเฟื้อ ไม่เดือดร้อนกระวนกระวาย

(๓) เป็นผู้เกลียดต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต เกลียดต่อการถึงพร้อมด้วยอกุศลธรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย

(๔) เป็นผู้ยินดีในความสงบ มีการอยู่ร่วมกันเป็นสุข ไม่ทำภิกษุเหล่าอื่นให้หวาดกลัว

(๕) เป็นผู้เปิดเผยความโอ้อวด ความโกง ความพยศ ความคดของเธอในพระศาสดา หรือในเพื่อนสพรหมจารีผู้เป็น

วิญญูชน ตามเป็นจริง พระศาสดาหรือเพื่อนสพรหมจารีผู้วิญญูชนเหล่านั้น ย่อมพยายามเพื่อกำจัดโทษเหล่านั้นของเธอเสีย

(๖) เป็นผู้มีสิกขา ตั้งจิตว่า "ภิกษุเหล่าอื่นจะศึกษาหรือไม่ศึกษาก็ตาม เราจักศึกษาในบทแห่งการศึกษานั้น ๆ" ดังนี้

(๗) เมื่อเธอไปก็ไปตรง นี้คือทางตรงในกรณีนั้น คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ

(๘) เป็นผู้มีความเพียรอันปรารภแล้วว่า "หนัง เอ็น กระดูก จักเหลืออยู่ เนื้อและเลือดในสรีระจะเหือดแห้งไปก็ตามที ประโยชน์ใดอันบุคคลจะพึงลุได้ด้วยกำลัง ด้วยความเพียร ความบากบั่นของบุรุษ ถ้ายังไม่บรรลุถึงประโยชน์นั้นแล้ว จักหยุดความเพียรเสียเป็นไม่มี" ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ผู้ควรรับทักษิณา (นัยที่ ๑๒) ๖๙

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๓๐๐/๑๔๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๘ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยปาติโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจร มีปกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายแม้มีประมาณเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย

(๒) เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สั่งสมสุตะ ธรรมเหล่าใดงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ที่เป็นการประกาศพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง พร้อมทั้งอรรถะพร้อมทั้งพยัญชนะ ธรรมมีลักษณะเห็นปานนั้น อันเขาสดับแล้วมาก ทรงไว้ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฏฐิ

(๓) เป็นผู้ปรารภความเพียร มีกำลัง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย

(๔) เป็นผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร อยู่ในเสนาสนะอันสงัด

(๕) เป็นผู้อดกลั้นต่อความไม่ยินดีและความยินดี ระงับเสียได้ซึ่งความไม่ยินดีที่เกิดขึ้นแล้ว

(๖) เป็นผู้อดกลั้นความกลัวต่อภัยเสียได้ ระงับเสียได้ซึ่งความกลัวต่อภัยที่เกิดขึ้นแล้ว

(๗) มีปกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบากซึ่งฌานทั้ง ๔ ซึ่งเป็นจิตอันยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน

(๘) กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ผู้ควรรับทักษิณา (นัยที่ ๑๓) ๗๐

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๘๐/๑๓๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๕ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) อดทนต่อรูป
(๒) อดทนต่อเสียง
(๓) อดทนต่อกลิ่น
(๔) อดทนต่อรส
(๕) อดทนต่อโผฏฐัพพะ

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อรูปเป็นอย่างไร คือ ภิกษุเห็นรูปด้วยตาแล้ว ย่อมไม่กำหนัดในรูปที่ชวนให้กำหนัด สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อรูปอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อเสียงเป็นอย่างไร คือ ภิกษุฟังเสียงด้วยหูแล้ว ย่อมไม่กำหนัดในเสียงที่ชวนให้กำหนัด สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อเสียงอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อกลิ่นเป็นอย่างไร คือ ภิกษุดมกลิ่นด้วยจมูกแล้ว ย่อมไม่กำหนัดในกลิ่นที่ชวนให้กำหนัด สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อกลิ่นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อรสเป็นอย่างไร คือ ภิกษุลิ้มรสด้วยลิ้นแล้ว ย่อมไม่กำหนัดในรสที่ชวนให้กำหนัด สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อรสอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อโผฏฐัพพะเป็นอย่างไร คือ ภิกษุถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว ย่อมไม่กำหนัดในโผฏฐัพพะที่ชวนให้กำหนัด สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อโผฏฐัพพะอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ผู้ควรรับทักษิณา (นัยที่ ๑๔) ๗๑

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๗๖/๒๐๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๖ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) อดทนต่อรูป

(๒) อดทนต่อเสียง

(๓) อดทนต่อกลิ่น

(๔) อดทนต่อรส

(๕) อดทนต่อโผฏฐัพพะ

(๖) อดทนต่อธัมมารมณ์

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ผู้ควรรับทักษิณา (นัยที่ ๑๕) ๗๒

–บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๑๐๗/๖๕.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๗ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) ธัมมัญญู รู้จักธรรม
(๒) อัตถัญญู รู้จักอรรถ
(๓) อัตตัญญู รู้จักตน
(๔) มัตตัญญู รู้จักประมาณ
(๕) กาลัญญู รู้จักกาล
(๖) ปริสัญญู รู้จักบริษัท
(๗) ปุคคลปโรปรัญญู รู้จักเลือกคบคน

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นธัมมัญญูเป็นอย่างไร คือ ภิกษุย่อมรู้ธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัพภูตธรรม เวทัลละ หากภิกษุไม่พึงรู้จักธรรม คือ สุตตะ ... เวทัลละ เราก็ไม่พึงเรียกว่าเป็นธัมมัญญู แต่เพราะภิกษุรู้ธรรม คือ สุตตะ ... เวทัลละ ฉะนั้น เราจึงเรียกว่าเป็นธัมมัญญู ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นอัตถัญญูเป็นอย่างไร คือ ภิกษุย่อมรู้จักเนื้อความแห่งภาษิตนั้น ๆ ว่า นี้เป็นเนื้อความแห่งภาษิตนี้ ๆ หากภิกษุไม่พึงรู้เนื้อความแห่งภาษิตนั้น ๆ ว่า นี้เป็นเนื้อความแห่งภาษิตนี้ ๆ เราก็ไม่พึงเรียกว่าเป็นอัตถัญญู แต่เพราะภิกษุรู้เนื้อความแห่งภาษิตนั้น ๆ ว่า นี้เป็นเนื้อความแห่งภาษิตนี้ ๆ ฉะนั้น เราจึงเรียกว่าเป็นอัตถัญญู ภิกษุเป็นธัมมัญญู อัตถัญญู ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นอัตตัญญูเป็นอย่างไร คือ ภิกษุย่อมรู้จักตนว่า เราเป็นผู้มีศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ปฏิภาณ เพียงเท่านี้ ถ้าภิกษุไม่พึงรู้จักตนว่า เราเป็นผู้มีศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ปฏิภาณ เพียงเท่านี้ เราก็ไม่พึงเรียกว่าเป็นอัตตัญญู แต่เพราะภิกษุรู้จักตนว่า เราเป็นผู้มีศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ปฏิภาณ เพียงเท่านี้ ฉะนั้น เราจึงเรียกว่าเป็นอัตตัญญู ภิกษุเป็นธัมมัญญู อัตถัญญู อัตตัญญู ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นมัตตัญญูเป็นอย่างไร คือ ภิกษุย่อมรู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยากับเครื่องใช้ในการรักษาโรค หากภิกษุไม่พึงรู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยากับเครื่องใช้ใน

การรักษาโรค เราก็ไม่พึงเรียกว่าเป็นมัตตัญญู แต่เพราะภิกษุรู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยากับเครื่องใช้ในการรักษาโรค ฉะนั้น เราจึงเรียกว่าเป็นมัตตัญญู ภิกษุเป็นธัมมัญญู อัตถัญญู อัตตัญญู มัตตัญญู ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นกาลัญญูเป็นอย่างไร คือ ภิกษุย่อมรู้จักกาลว่า นี้เป็นกาลเรียน นี้เป็นกาลสอบถาม นี้เป็นกาลประกอบความเพียร นี้เป็นกาลออกหลีกเร้น หากภิกษุไม่พึงรู้จักกาลว่า นี้เป็นกาลเรียน นี้เป็นกาลสอบถาม นี้เป็นกาลประกอบความเพียร นี้เป็นกาลออกหลีกเร้น เราไม่พึงเรียกว่าเป็นกาลัญญู แต่เพราะภิกษุรู้จักกาลว่า นี้เป็นกาลเรียน นี้เป็นกาลสอบถาม นี้เป็นกาลประกอบความเพียร นี้เป็นกาลออกหลีกเร้น ฉะนั้น เราจึงเรียกว่าเป็นกาลัญญู ภิกษุเป็นธัมมัญญู อัตถัญญู อัตตัญญู มัตตัญญู กาลัญญู ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นปริสัญญูเป็นอย่างไร คือ ภิกษุย่อมรู้จักบริษัทว่า นี้บริษัทกษัตริย์ นี้บริษัทคหบดี นี้บริษัทสมณะ ในบริษัทนั้น เราพึงเข้าไปหาอย่างนี้ พึงยืนอย่างนี้ พึงทำอย่างนี้ พึงนั่งอย่างนี้ พึงนิ่งอย่างนี้ หากภิกษุ

ไม่รู้จักบริษัทว่า นี้บริษัทกษัตริย์ ... พึงนิ่งอย่างนี้ เราก็ไม่พึงเรียกว่าเป็นปริสัญญู แต่เพราะภิกษุรู้จักบริษัทว่า นี้บริษัทกษัตริย์ ... พึงนิ่งอย่างนี้ ฉะนั้น เราจึงเรียกว่าเป็นปริสัญญู ภิกษุเป็นธัมมัญญู อัตถัญญู อัตตัญญู มัตตัญญู กาลัญญู ปริสัญญู ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นปุคคลปโรปรัญญูอย่างไร ภิกษุเป็นผู้รู้จักบุคคลโดยส่วน ๒ คือ บุคคล ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งต้องการเห็นพระอริยะ พวกหนึ่งไม่ต้องการเห็นพระอริยะ บุคคลที่ไม่ต้องการเห็นพระอริยะ พึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้น ๆ บุคคลที่ต้องการเห็นพระอริยะ พึงได้รับความสรรเสริญด้วยเหตุนั้น ๆ.

บุคคลที่ต้องการเห็นพระอริยะก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งต้องการจะฟังสัทธรรม พวกหนึ่งไม่ต้องการฟังสัทธรรม บุคคลที่ไม่ต้องการฟังสัทธรรม พึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้น ๆ บุคคลที่ต้องการฟังสัทธรรม พึงได้รับความสรรเสริญด้วยเหตุนั้น ๆ.

บุคคลที่ต้องการฟังสัทธรรมก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งตั้งใจฟังธรรม พวกหนึ่งไม่ตั้งใจฟังธรรม บุคคลที่ไม่ตั้งใจฟังธรรม พึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้น ๆ บุคคลที่ตั้งใจฟังธรรม พึงได้รับความสรรเสริญด้วยเหตุนั้น ๆ.

บุคคลที่ตั้งใจฟังธรรมก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ พวกหนึ่งฟังแล้วไม่ทรงจำธรรมไว้ บุคคลที่ฟังแล้วไม่ทรงจำธรรมไว้ พึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้น ๆ บุคคลที่ฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ พึงได้รับความสรรเสริญด้วยเหตุนั้น ๆ.

บุคคลที่ฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ พวกหนึ่งไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ บุคคลที่ไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ พึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้น ๆ บุคคลที่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ พึงได้รับความสรรเสริญด้วยเหตุนั้น ๆ.

บุคคลที่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ก็มี ๒ จำพวก คือพวกหนึ่งรู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม พวกหนึ่งหารู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ บุคคลที่หารู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ พึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้น ๆ บุคคลที่รู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม พึงได้รับความสรรเสริญด้วยเหตุนั้น ๆ.

บุคคลที่รู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของตน

ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น พวกหนึ่งปฏิบัติทั้งเพื่อประโยชน์ตนและเพื่อประโยชน์ผู้อื่น บุคคลที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น พึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้น ๆ บุคคลที่ปฏิบัติทั้งเพื่อประโยชน์ตนและเพื่อประโยชน์ผู้อื่น พึงได้รับความสรรเสริญด้วยเหตุนั้น ๆ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเป็นผู้รู้จักบุคคลโดยส่วน ๒ อย่างนี้ ฉะนั้น เราจึงเรียกว่าเป็นปุคคลปโรปรัญญู ภิกษุเป็นธัมมัญญู อัตถัญญู อัตตัญญู มัตตัญญู กาลัญญู ปริสัญญู ปุคคลปโรปรัญญู ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ลักษณะของภิกษุผู้มีศีล ๗๓

–บาลี สี. ที. ๙/๘๙–๙๒/๑๑๔–๑๒๑.

มหาราช! อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเลี้ยงชีวิตโดยมิจฉาชีพด้วยเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้ คือ ทำนายอวัยวะ ทำนายตำหนิ ทำนายลางดีลางร้าย ทำนายฝัน ทำนายลักษณะ ทำนายหนูกัดผ้า ทำพิธีบูชาไฟ ทำพิธีเบิกแว่นเวียนเทียน ทำพิธีซัดแกลบบูชาไฟ ทำพิธีซัดรำบูชาไฟ ทำพิธีซัดข้าวสารบูชาไฟ ทำพิธีเติมเนยบูชาไฟ ทำพิธีเติมน้ำมันบูชาไฟ ทำพิธีเสกเป่าบูชาไฟ ทำพลีกรรมด้วยโลหิต เป็นหมอดูอวัยวะ ดูลักษณะที่บ้าน ดูลักษณะที่นา เป็นหมอปลุกเสก เป็นหมอผี เป็นหมอลงเลขยันต์คุ้มกันบ้านเรือน เป็นหมองู เป็นหมอยาพิษ เป็นหมอแมลงป่อง เป็นหมอรักษาแผลหนูกัด เป็นหมอทายเสียงนก เป็นหมอทายเสียงกา เป็นหมอทายอายุ เป็นหมอเสกกันลูกศร เป็นหมอทายเสียงสัตว์.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตโดยมิจฉาชีพด้วยเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้เสียแล้ว แม้นี้ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเลี้ยงชีวิตโดยมิจฉาชีพด้วยเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้ คือ ทายลักษณะแก้วมณี ทายลักษณะผ้า ทายลักษณะไม้พลอง ทายลักษณะศัสตรา ทายลักษณะดาบ ทายลักษณะศร ทายลักษณะธนู ทายลักษณะอาวุธ ทายลักษณะสตรี ทายลักษณะบุรุษ ทายลักษณะกุมาร ทายลักษณะกุมารี ทายลักษณะทาส ทายลักษณะทาสี ทายลักษณะช้าง ทายลักษณะม้า ทายลักษณะกระบือ ทายลักษณะโคอุสภะ ทายลักษณะโค ทายลักษณะแพะ ทายลักษณะแกะ ทายลักษณะไก่ ทายลักษณะนกกระทา ทายลักษณะเหี้ย ทายลักษณะตุ่น ทายลักษณะเต่า ทายลักษณะมฤค.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตโดยมิจฉาชีพด้วยเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้เสียแล้ว แม้นี้ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

อีกอย่างหนึ่งเมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเลี้ยงชีวิตโดยมิจฉาชีพด้วยเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้ คือ ดูฤกษ์ยาตราทัพว่าพระราชาจักยกออก พระราชาจักไม่ยกออก พระราชาภายใน

จักยกเข้าประชิด พระราชาภายนอกจักถอย พระราชาภายนอกจักยกเข้าประชิด พระราชาภายในจักถอย พระราชาภายในจักมีชัย พระราชาภายนอกจักปราชัย พระราชาภายนอกจักมีชัย พระราชาภายในจักปราชัย พระราชาพระองค์นี้จักมีชัย พระราชาพระองค์นี้จักปราชัย เพราะเหตุนี้ ๆ.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตโดยมิจฉาชีพด้วยเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้เสียแล้ว แม้นี้ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเลี้ยงชีวิตโดยมิจฉาชีพด้วยเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้ คือ ทำนายว่าจักมีจันทรคราส จักมีสุริยคราส จักมีนักษัตรคราส ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์จักโคจรถูกทาง ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์จักโคจรผิดทาง ดาวนักษัตรจักโคจรถูกทาง ดาวนักษัตรจักโคจรผิดทาง จักมีอุกกาบาต จักมีดาวหาง จักมีแผ่นดินไหว จักมีฟ้าร้อง ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และดาวนักษัตร จักขึ้น จักตก จักมัวหมอง จักกระจ่าง จันทรคราสจักมีผลเป็นอย่างนี้ สุริยคราสจักมีผลเป็นอย่างนี้ นักษัตรคราสจักมีผลเป็นอย่างนี้ ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์โคจรถูกทางจักมีผลเป็นอย่างนี้ ดวงจันทร์ดวง

อาทิตย์โคจรผิดทางจักมีผลเป็นอย่างนี้ ดาวนักษัตรโคจรถูกทางจักมีผลเป็นอย่างนี้ ดาวนักษัตรโคจรผิดทางจักมีผลเป็นอย่างนี้ มีอุกกาบาตจักมีผลเป็นอย่างนี้ มีดาวหางจักมีผลเป็นอย่างนี้ แผ่นดินไหวจักมีผลเป็นอย่างนี้ ฟ้าร้องจักมีผลเป็นอย่างนี้ ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรขึ้น ตก มัวหมอง กระจ่าง จักมีผลเป็นอย่างนี้.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตโดยมิจฉาชีพด้วยเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้เสียแล้ว แม้นี้ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเลี้ยงชีวิตโดยมิจฉาชีพด้วยเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้ คือ ทำนายว่า จักมีฝนดี จักมีฝนแล้ง จักมีอาหารหาได้ง่าย จักมีอาหารหาได้ยาก จักมีความเกษม จักมีภัย จักเกิดโรค จักมีความสำราญหาโรคมิได้ หรือคำนวณฤกษ์ยาม คำนวณดวงชะตา จับยามแต่งกาพย์ โลกายตศาสตร์.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตโดยมิจฉาชีพด้วยเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้เสียแล้ว แม้นี้ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเลี้ยงชีวิตโดยมิจฉาชีพด้วยเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้ คือ ให้ฤกษ์อาวาหมงคล ให้ฤกษ์วิวาหมงคล ดูฤกษ์เรียงหมอน ดูฤกษ์หย่าร้าง ดูฤกษ์เก็บทรัพย์ ดูฤกษ์จ่ายทรัพย์ ดูโชคดี ดูเคราะห์ร้าย ให้ยาผดุงครรภ์ ร่ายมนต์ให้ลิ้นกระด้าง ร่ายมนต์ให้คางแข็ง ร่ายมนต์ให้มือสั่น ร่ายมนต์ไม่ให้หูได้ยินเสียง เป็นหมอทรงกระจก เป็นหมอทรงหญิงสาว เป็นหมอทรงเจ้า บวงสรวงพระอาทิตย์ บวงสรวงท้าวมหาพรหม ร่ายมนต์พ่นไฟ ทำพิธีเชิญขวัญ.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตโดยมิจฉาชีพด้วยเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้เสียแล้ว แม้นี้ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันโภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเลี้ยงชีวิตโดยมิจฉาชีพด้วยเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้ คือ ทำพิธีบนบาน ทำพิธีแก้บน ร่ายมนต์ขับผี สอนมนต์ป้องกันบ้านเรือน ทำกะเทยให้กลับเป็นชาย ทำชายให้กลายเป็นกะเทย ทำพิธีปลูกเรือน ทำพิธีบวงสรวงพื้นที่ **พ่นน้ำมนต์ รดน้ำมนต์**

ทำพิธีบูชาไฟ ปรุงยาสำรอก ปรุงยาถ่าย ปรุงยาแก้ลมตีขึ้นเบื้องบน ปรุงยาแก้ลมตีลงเบื้องล่าง ปรุงยาแก้ปวดศีรษะ หุงน้ำมันหยอดหู ปรุงยาตา ปรุงยานัตถุ์ ปรุงยาทาให้กัด ปรุงยาทาให้สมาน ป้ายยาตา ทำการผ่าตัด รักษาเด็ก ใส่ยา ชะแผล.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตโดยมิจฉาชีพด้วยเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้เสียแล้ว แม้นี้ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

มหาราช ! ภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีลอย่างนี้ ย่อมไม่ประสบภัยแต่ไหน ๆ เลย เพราะศีลสังวรนั้นเปรียบเหมือนกษัตริย์ผู้ได้มุรธาภิเษก[๑] กำจัดราชศัตรูได้แล้ว ย่อมไม่ประสบภัยแต่ไหน ๆ เพราะราชศัตรูนั้น.

มหาราช ! ภิกษุก็ฉันนั้น สมบูรณ์ด้วยศีลอย่างนี้แล้ว ย่อมไม่ประสบภัยแต่ไหน ๆ เพราะศีลสังวรนั้น ภิกษุสมบูรณ์ด้วยอริยศีลขันธ์นี้ ย่อมได้เสวยสุขอันปราศจากโทษในภายใน.

มหาราช ! ด้วยประการดังกล่าวมานี้แล ภิกษุชื่อว่า**เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล.**

---

๑. น้ำรดพระเศียรในงานราชาภิเษกหรือพระราชพิธีอื่น ๆ

การให้ทาน
อันเป็นอริยะ

ธรรมทานเลิศกว่าอามิสทาน (นัยที่ ๑) ๗๔

–บาลี ขุ. ขุ. ๒๕/๓๐๕/๒๗๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! ทาน ๒ อย่างนี้ คือ

(๑) อามิสทาน

(๒) ธรรมทาน

ภิกษุทั้งหลาย ! บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ **ธรรมทานเป็นเลิศ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! การแจกจ่าย ๒ อย่างนี้ คือ

(๑) การแจกจ่ายอามิส

(๒) การแจกจ่ายธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ! บรรดาการแจกจ่าย ๒ อย่างนี้ **การแจกจ่ายธรรมเป็นเลิศ**

ภิกษุทั้งหลาย ! การอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้ คือ

(๑) การอนุเคราะห์ด้วยอามิส

(๒) การอนุเคราะห์ด้วยธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ! บรรดาการอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้ **การอนุเคราะห์ด้วยธรรมเป็นเลิศ.**

ธรรมทานเลิศกว่าอามิสทาน (นัยที่ ๒) ๗๕

–บาลี นวก. อํ. ๒๓/๔๓๙/๒๐๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! กำลัง ๔ ประการเหล่านี้มีอยู่ ๔ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) กำลัง คือ ปัญญา
(๒) กำลัง คือ ความเพียร
(๓) กำลัง คือ การงานอันไม่มีโทษ
(๔) กำลัง คือ การสงเคราะห์

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็กำลัง คือ ปัญญาเป็นอย่างไร ธรรมเหล่าใดเป็นกุศล นับว่าเป็นกุศล ธรรมเหล่าใดเป็นอกุศล นับว่าเป็นอกุศล ธรรมเหล่าใดมีโทษ นับว่ามีโทษ ธรรมเหล่าใดไม่มีโทษ นับว่าไม่มีโทษ ธรรมเหล่าใดเป็นธรรมดำ นับว่าเป็นธรรมดำ ธรรมเหล่าใดเป็นธรรมขาว นับว่าเป็นธรรมขาว ธรรมเหล่าใดไม่ควรเสพ นับว่าไม่ควรเสพ ธรรมเหล่าใดควรเสพ นับว่าควรเสพ ธรรมเหล่าใดไม่สามารถทำความเป็นอริยะ นับว่าไม่สามารถทำความเป็นอริยะ ธรรมเหล่าใดสามารถทำความเป็นอริยะ นับว่าสามารถทำความเป็นอริยะ

ธรรมเหล่านั้นเป็นธรรมอันบุคคลเห็นแจ้ง ประพฤติได้ด้วยปัญญา ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า กำลัง คือ ปัญญา.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็กำลัง คือ ความเพียรเป็นอย่างไร ธรรมเหล่าใดเป็นอกุศล นับว่าเป็นอกุศล ธรรมเหล่าใดมีโทษ นับว่ามีโทษ ธรรมเหล่าใดเป็นธรรมดำนับว่าเป็นธรรมดำ ธรรมเหล่าใดไม่ควรเสพ นับว่าไม่ควรเสพ ธรรมเหล่าใดไม่สามารถทำความเป็นอริยะ นับว่าไม่สามารถทำความเป็นอริยะ บุคคลย่อมปลูกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อละธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่าใดเป็นกุศล นับว่าเป็นกุศล ธรรมเหล่าใดไม่มีโทษ นับว่าไม่มีโทษ ธรรมเหล่าใดเป็นธรรมขาว นับว่าเป็นธรรมขาว ธรรมเหล่าใดควรเสพ นับว่าควรเสพ ธรรมเหล่าใดสามารถทำความเป็นอริยะ นับว่าสามารถทำความเป็นอริยะ

บุคคลย่อมปลูกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อให้ได้ธรรมเหล่านั้น ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า กำลัง คือ ความเพียร.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็กำลัง คือ การงานอันไม่มีโทษ เป็นอย่างไร อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันหาโทษมิได้ ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า กำลัง คือ การงานอันไม่มีโทษ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็กำลัง คือ การสงเคราะห์เป็นอย่างไร ได้แก่ สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้ คือ

(๑) ทาน (การให้)

(๒) เปยยวัชชะ (การพูดถ้อยคำอันเป็นที่รัก)

(๓) อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)

(๔) สมานัตตตา (ความมีตนเสมอกัน)

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมทานเลิศกว่าทานทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! การแสดงธรรมบ่อย ๆ แก่บุคคลผู้ต้องการ ผู้เงี่ยโสตลงสดับ นี้เลิศกว่าการพูดถ้อยคำอันเป็นที่รัก.

ภิกษุทั้งหลาย ! การชักชวนคนผู้ไม่มีศรัทธาให้ตั้งมั่นดำรงอยู่ในศรัทธาสัมปทา ชักชวนผู้ทุศีลให้ตั้งมั่นดำรงอยู่ในสีลสัมปทา ชักชวนผู้ตระหนี่ให้ตั้งมั่นดำรงอยู่ในจาคสัมปทา ชักชวนผู้มีปัญญาทรามให้ตั้งมั่นดำรงอยู่ในปัญญาสัมปทา นี้เลิศกว่าการประพฤติประโยชน์ทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! พระโสดาบันมีตนเสมอกับพระโสดาบัน พระสกทาคามีมีตนเสมอกับพระสกทาคามี พระอนาคามีมีตนเสมอกับพระอนาคามี พระอรหันต์มีตนเสมอกับพระอรหันต์ นี้เลิศกว่าความมีตนเสมอทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้เรียกว่า กำลัง คือ การสงเคราะห์.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล คือ กำลัง ๔ ประการ.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกผู้ประกอบด้วยกำลัง ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมก้าวล่วงภัย ๕ ประการ คือ

(๑) อาชีวิตภัย[๑] (ภัยอันเนื่องด้วยชีวิต)

(๒) อสิโลกภัย (ภัยคือการติเตียน)

(๓) ปริสสารัชภัย (ภัยคือความครั่นคร้ามในบริษัท)

(๔) มรณภัย (ภัยคือความตาย)

(๕) ทุคติภัย (ภัยคือทุคติ)

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกนั้น ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า

---

๑. ไตรปิฎกฉบับมอญ มีบาลีคำนี้ว่า อาชีวิกภยํ ซึ่งแปลว่า ภัยอันเนื่องด้วยการเลี้ยงชีพ

เราไม่กลัวต่อภัยอันเนื่องด้วยชีวิต ไฉนเราจักต้องกลัวต่อภัยอันเนื่องด้วยชีวิตเล่า เพราะเรามีกำลัง ๔ ประการ คือ กำลังปัญญา กำลังความเพียร กำลังการงานอันไม่มีโทษ กำลังการสงเคราะห์ คนที่มีปัญญาทรามจึงกลัวต่อภัยอันเนื่องด้วยชีวิต คนเกียจคร้านจึงกลัวต่อภัยอันเนื่องด้วยชีวิต คนมีการงานทางกาย ทางวาจา และทางใจที่มีโทษ จึงกลัวต่อภัยอันเนื่องด้วยชีวิต คนที่ไม่สงเคราะห์ใคร จึงกลัวต่อภัยอันเนื่องด้วยชีวิต

เราไม่กลัวต่อภัยคือการติเตียน ...

เราไม่กลัวต่อภัยคือความครั่นคร้ามในบริษัท ...

เราไม่กลัวต่อภัยคือความตาย ...

เราไม่กลัวต่อภัยคือทุคติ ไฉนเราจักต้องกลัวต่อภัยคือทุคติเล่า เพราะเรามีกำลัง ๔ ประการ คือ กำลังปัญญา กำลังความเพียร กำลังการงานอันไม่มีโทษ กำลังการสงเคราะห์ คนที่มีปัญญาทราม จึงกลัวต่อภัยคือทุคติ คนเกียจคร้าน จึงกลัวต่อภัยคือทุคติ คนมีการงานทางกาย ทางวาจา และทางใจที่มีโทษ จึงกลัวต่อภัยคือทุคติ คนที่ไม่สงเคราะห์ใคร จึงกลัวภัยคือทุคติ.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกผู้ประกอบด้วยกำลัง ๔ ประการนี้แล ย่อมก้าวล่วงภัย ๕ ประการเหล่านี้.

การให้ทานอันเป็นอริยะ (นัยที่ ๑) ๗๖

–บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๔๔๐/๑๔๕๑.

ช่างไม้ทั้งหลาย ! อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) **ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า**

(๒) ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว**ในพระธรรม**

(๓) ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว**ในพระสงฆ์**

(๔) **มีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีการบริจาคอันปล่อยอยู่เป็นประจำ มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ เป็นผู้ควรแก่การขอ ยินดีในการให้และการแบ่งปัน**

ช่างไม้ทั้งหลาย ! อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

การให้ทานอันเป็นอริยะ (นัยที่ ๒) ๗๗

–บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๖๐/๔๙.

สารีบุตร ! บุคคลบางคนในโลกนี้ **ให้ทานโดยไม่มีความหวังผล ให้ทานโดยไม่มีจิตผูกพันในผล ให้ทานโดยไม่มุ่งการสั่งสม** (บุญ) **ให้ทานโดยไม่คิดว่า "เราตายไปจักได้เสวยผลของทานนี้" ให้ทานโดยไม่คิดว่า "การให้ทานเป็นการดี" ให้ทานโดยไม่คิดว่า "บิดามารดา ปู่ย่า ตายายเคยให้เคยทำมา** เราก็ไม่ควรทำให้เสียประเพณี"

ให้ทานโดยไม่คิดว่า "เราหุงหากิน สมณะหรือพราหมณ์เหล่านี้ไม่หุงหากิน เราหุงหากินได้ จะไม่ให้ทานแก่สมณะหรือพราหมณ์ผู้ไม่หุงหา ไม่สมควร" ให้ทานโดยไม่คิดว่า "เราจักเป็นผู้จำแนกแจกทาน เหมือนฤาษีแต่ครั้งก่อน คือ อัฏฐกฤาษี วามกฤาษี วามเทวฤาษี เวสสามิตรฤาษี ยมทัคคิฤาษี อังคีรสฤาษี ภารทวาชฤาษี วาเสฏฐฤาษี กัสสปฤาษี และภคุฤาษี บูชามหายัญ

ให้ทานโดยไม่คิดว่า "เมื่อเราให้ทานอย่างนี้ จิตจะเลื่อมใส เกิดความปลื้มใจและโสมนัส" **แต่ให้ทานเป็นเครื่องประดับจิต เป็นบริขารของจิต** (จิตฺตาลงฺการํ จิตฺตปริกฺขารํ)

เขาให้ทาน คือ ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์ ... เขาให้ทานนั้นแล้ว เมื่อตายไป **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาเหล่าพรหมกายิกา** เขาสิ้นกรรม สิ้นฤทธิ์ สิ้นยศ หมดความเป็นใหญ่แล้ว **เป็นผู้ไม่ต้องกลับมา** คือ ไม่มาสู่ความเป็นอย่างนี้.

การให้ทานอันเป็นอริยะ (นัยที่ ๓) ๗๘

–บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๔๔๔/๖๙๑.

ภิกษุ ! เปรียบเหมือนประทีปน้ำมัน เพราะอาศัยน้ำมันและไส้แล้วจึงลุกโพลงอยู่ได้ เมื่อหมดน้ำมันและหมดไส้พร้อมกับไม่เติมน้ำมันและไส้อีก ย่อมเป็นประทีปหมดเชื้อแล้วดับไป ภิกษุ ! ฉันใดก็ฉันนั้น บุคคลนั้น เมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุดรอบ ย่อมรู้ชัดว่าเราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุดรอบ เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุดรอบ ย่อมรู้ชัดว่าเราเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุดรอบ และย่อมรู้ชัดว่าเวทนาทั้งปวง อันเราไม่เพลิดเพลินแล้ว จักเป็นของเย็นในอัตภาพนี้นั่นเทียว จนกระทั่งถึงที่สุดรอบแห่งชีวิตเพราะการแตกทำลายแห่งกายดังนี้ เพราะเหตุนั้น ผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้สึกอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาอันเป็นธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจเป็นอย่างยิ่งด้วยประการอย่างนี้ ก็ปัญญานี้ คือ ความรู้ในความสิ้นทุกข์ทั้งปวง เป็นปัญญาอันประเสริฐยิ่ง ความหลุดพ้นของเขานั้น จัดว่าตั้งอยู่ในสัจจะ เป็นคุณไม่กำเริบ

ภิกษุ ! เพราะสิ่งที่เปล่าประโยชน์เป็นธรรมดานั้นเท็จส่วนสิ่งที่ไม่เลอะเลือนเป็นธรรมดาได้แก่นิพพานนั้นจริงฉะนั้น ผู้ถึงพร้อมด้วยสัจจะอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสัจจะอันเป็นธรรมควรตั้งไว้ในใจอย่างยิ่งด้วยประการอย่างนี้

ก็สัจจะนี้ คือ นิพพาน มีความไม่เลอะเลือนเป็นธรรมดา เป็นสัจจะอันประเสริฐยิ่ง

อนึ่ง บุคคลนั้นแล ยังไม่ ทราบในกาลก่อน จึงเป็นอันพรั่งพร้อมสมาทานอุปธิเข้าไว้ อุปธิเหล่านั้นอันเขาละได้แล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วนแล้ว ถึงความเป็นอีกไม่ได้ มีความไม่เกิดต่อไปเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น ผู้ถึงพร้อมด้วยการสละอย่างนี้ชื่อว่า **เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ** (การบริจาค) อันเป็นธรรมควรตั้งไว้ในใจอย่างยิ่งด้วยประการอย่างนี้ ก็จาคะนี้ คือความสลัดคืนซึ่งอุปธิทั้งปวง เป็นจาคะอันประเสริฐยิ่ง

อนึ่ง บุคคลนั้นแลยังไม่ทราบในกาลก่อน จึงมีความโลภ (อภิชฌา) ความพอใจ (ฉันทะ) ราคะกล้า (สาราคะ) ความอาฆาต (อาฆาตะ) ความพยาบาท (พยาปาทะ) ความคิดประทุษร้าย (สัมปะโทโส) ความไม่รู้ (อวิชชา) ความหลงพร้อม (สัมโมโห) ความหลงงมงาย (สัมปะโมโห) อกุศลธรรมนั้น ๆ เป็นอันเขาละได้แล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วนแล้ว ถึงความเป็นอีกไม่ได้ มีความไม่เกิดต่อไปเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น ผู้ถึงพร้อมด้วยความสงบอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอุปสมะ (ความสงบ) อันเป็นธรรม

ควรตั้งไว้ในใจอย่างยิ่งประการนี้ ก็อุปสมะนี้ คือ ความเข้าไปสงบราคะ โทสะ โมหะ เป็นอุปสมะอันประเสริฐอย่างยิ่ง

ภิกษุ ! ข้อที่เรากล่าวดังนี้ว่า ไม่พึงประมาทปัญญา พึงตามรักษาสัจจะ พึงเพิ่มพูนจาคะ พึงศึกษาสันติเท่านั้น นั่นเราอาศัยเนื้อความนี้กล่าวแล้ว.

สิ่งที่ประเสริฐกว่าทาน ๗๙

–บาลี สคาถ. สํ. ๑๕/๓๐/๑๐๑.

ก็การให้ทานด้วยศรัทธา
อันบัณฑิตสรรเสริญแล้วโดยส่วนมาก
ก็แต่บทแห่งธรรม (นิพพาน) นั้นแหละ
ประเสริฐกว่าการให้ทานทั้งหลาย
เพราะว่าสัปบุรุษทั้งหลายผู้มีปัญญา
ในกาลก่อนก็ดี ในกาลก่อนกว่าก็ดี
บรรลุซึ่งนิพพานแล้ว.

ภาคผนวก

เจริญเมตตาจิตมีผลมากกว่าให้ทาน ๘๐

–บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๓๐๘/๖๖๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! ผู้ใดพึงให้ทานประมาณ ๑๐๐ หม้อใหญ่ในเวลาเช้า ผู้ใดพึงให้ทานประมาณ ๑๐๐ หม้อใหญ่ในเวลาเที่ยง ผู้ใดพึงให้ทานประมาณ ๑๐๐ หม้อใหญ่ในเวลาเย็น

ผู้ใดพึงเจริญเมตตาจิตในเวลาเช้า โดยที่สุดแม้เพียงชั่วการหยดน้ำนมแห่งแม่โค หรือผู้ใดพึงเจริญเมตตาจิตในเวลาเที่ยง โดยที่สุดแม้เพียงชั่วการหยดน้ำนมแห่งแม่โค หรือผู้ใดพึงเจริญเมตตาจิตในเวลาเย็น โดยที่สุดแม้เพียงชั่วการหยดน้ำนมแห่งแม่โค **การเจริญเมตตาจิตนี้มีผลมากกว่าทานที่บุคคลให้แล้ว ๓ ครั้งในวันหนึ่งนั้น**

เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเจริญเมตตาเจโตวิมุตติ กระทำให้มาก กระทำให้เป็นดุจยานที่เทียมดีแล้ว กระทำให้เป็นของที่อาศัยได้ กระทำให้มั่นคง ประพฤติสั่งสมเนือง ๆ ปรารภสม่ำเสมอด้วยดี.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล.

ผลของการเจริญเมตตา ๘๑

–บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๓๐๘/๖๖๘–๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! หอกมีใบอันคม ถ้าบุรุษพึงมากล่าวว่า เราจักงอเข้า จักพับ จักม้วนซึ่งหอกมีใบอันคมนี้ด้วยฝ่ามือหรือด้วยกำมือ ดังนี้ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นเป็นผู้สามารถเพื่อจะงอเข้า เพื่อจะพับ เพื่อจะม้วนซึ่งหอกมีใบอันคมโน้น ด้วยฝ่ามือหรือด้วยกำมือได้หรือหนอ.

เป็นไปไม่ได้ พระเจ้าข้า.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะว่าการที่จะงอเข้า จะพับและจะม้วนซึ่งหอกมีใบอันคมด้วยฝ่ามือหรือด้วยกำมือ กระทำไม่ได้ง่าย ก็แหละบุรุษนั้นพึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความเหน็ดเหนื่อยลำบากถ่ายเดียว.

ภิกษุทั้งหลาย ! ฉันใดก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุใดเจริญเมตตาเจโตวิมุตติ กระทำให้มาก กระทำให้เป็นประดุจยาน กระทำให้เป็นที่ตั้งอาศัยให้มั่นคง สั่งสม ปรารภด้วยดี ถ้าอมนุษย์จะพึงกระทำจิตของภิกษุนั้นให้ฟุ้งซ่าน อมนุษย์นั้นพึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความเหน็ดเหนื่อย ลำบากถ่ายเดียว เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเจริญเมตตาเจโตวิมุตติ กระทำให้มาก กระทำให้เป็นดุจยานที่เทียมดีแล้ว กระทำให้เป็นของที่อาศัยได้ กระทำให้มั่นคง ประพฤติสั่งสมเนือง ๆ ปรารภสม่ำเสมอด้วยดี.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล.

วิธีการเจริญเมตตา และการเจริญพรหมวิหาร ๘๒

–บาลี มู. ม. ๑๒/๕๑๔/๔๘๒., –บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๓๐๙/๑๖๐., –บาลี เอกาทสก. อํ. ๒๔/๓๗๐/๒๒๒.

เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า จิตของเราจักตั้งมั่น ดำรงอยู่ด้วยดีในภายใน และธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วจักไม่ครอบงำจิตได้ เมื่อใด จิตของเธอเป็นจิตตั้งมั่น ดำรงอยู่ด้วยดีแล้วในภายใน และธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ครอบงำจิตได้ เมื่อนั้น เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเจริญกระทำให้มากซึ่ง**เมตตาเจโตวิมุตติ กรุณาเจโตวิมุตติ มุทิตาเจโตวิมุตติ อุเบกขาเจโตวิมุตติ** ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ให้มั่นคง สั่งสม ปรารภดีแล้ว.

เมื่อเธอพิจารณาเห็นตนบริสุทธิ์ พ้นแล้วจากบาปอกุศลที่เกิดขึ้น ปราโมทย์ก็เกิด เมื่อเธอเกิดปราโมทย์แล้วปีติก็เกิด เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปีติแล้ว กายก็สงบรำงับ ผู้มีกายสงบรำงับย่อมเสวยสุข จิตของผู้มีสุขย่อมตั้งมั่นเป็นสมาธิ.

เธอ มีจิตประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปสู่ทิศที่หนึ่ง ทิศที่สอง ที่สาม ที่สี่ ก็เหมือนอย่างนั้น ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง และเบื้องขวาง เธอแผ่ไปตลอดโลกทั้งสิ้น ในที่ทั้งปวง แก่สัตว์ทั้งหลายทั่วหน้าเสมอกัน ด้วยจิตอันประกอบด้วยเมตตา เป็นจิตไพบูลย์ ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท แล้วแลอยู่.

มีจิตประกอบด้วยกรุณา แผ่ไปสู่ทิศที่หนึ่ง ทิศที่สอง ที่สาม ที่สี่ ก็เหมือนอย่างนั้น ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง และเบื้องขวาง เธอแผ่ไปตลอดโลกทั้งสิ้น ในที่ทั้งปวง แก่สัตว์ทั้งหลายทั่วหน้าเสมอกัน ด้วยจิตอันประกอบด้วยกรุณา เป็นจิตไพบูลย์ ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท แล้วแลอยู่.

มีจิตประกอบด้วยมุทิตา แผ่ไปสู่ทิศที่หนึ่ง ทิศที่สอง ที่สาม ที่สี่ ก็เหมือนอย่างนั้น ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง และเบื้องขวาง เธอแผ่ไปตลอดโลกทั้งสิ้น ในที่ทั้งปวง แก่สัตว์ทั้งหลายทั่วหน้าเสมอกัน ด้วยจิตอันประกอบด้วยมุทิตา เป็นจิตไพบูลย์ ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท แล้วแลอยู่.

มีจิตประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปสู่ทิศที่หนึ่ง ทิศที่สอง ที่สาม ที่สี่ ก็เหมือนอย่างนั้น ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง และเบื้องขวาง เธอแผ่ไปตลอดโลกทั้งสิ้น ในที่ทั้งปวง แก่สัตว์ทั้งหลายทั่วหน้าเสมอกัน ด้วยจิตอันประกอบด้วยอุเบกขา เป็นจิตไพบูลย์ ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท แล้วแลอยู่.

สระโบกขรณี มีน้ำใสจืด เย็น สะอาด มีท่าอันดี น่ารื่นรมย์ ถ้าบุรุษมาแต่ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศเหนือ ทิศใต้ และจากที่ไหน ๆ อันความร้อนแผดเผา เร่าร้อน ลำบาก ระหาย อยากดื่มน้ำ เขามาถึงสระโบกขรณีนั้นแล้ว ก็บรรเทาความอยากดื่มน้ำ และความกระวนกระวายเพราะความร้อนเสียได้ แม้ฉันใด เธอมาถึงธรรมวินัย ที่ตถาคตประกาศแล้ว เจริญเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาอย่างนั้น ย่อมได้ความสงบจิต ณ ภายใน ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เรากล่าวว่าเป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัติอันดียิ่ง.

เปรียบเหมือนคนเป่าสังข์ผู้มีกำลัง ย่อมเป่าสังข์ให้ได้ยินได้ทั้งสี่ทิศโดยไม่ยาก ฉันใด ในเมตตาเจโตวิมุตติ กรุณาเจโตวิมุตติ... มุทิตาเจโตวิมุตติ... อุเบกขาเจโต–วิมุตติ... ที่เจริญแล้วอย่างนี้ กรรมชนิดที่ทำอย่างมีขีดจำกัด ย่อมไม่มีเหลืออยู่ ไม่ตั้งอยู่ในนั้น ก็ฉันนั้น.

เมื่อใดเธอเจริญสมาธินี้อย่างนี้ เจริญดีแล้ว เมื่อนั้น เธอจักเดินไปทางใด ๆ ก็จักเดินเป็นสุขในทางนั้น ๆ ยืนอยู่ในที่ใด ๆ ก็จักยืนเป็นสุขในที่นั้น ๆ นั่งอยู่ในที่ใด ๆ ก็จักนั่งอยู่เป็นสุขในที่นั้น ๆ นอนอยู่ที่ใด ๆ ก็จักนอนเป็นสุขในที่นั้น ๆ.

เมื่อเมตตาเจโตวิมุตติอันบุคคลเสพมาแต่แรก ให้เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานที่เทียมดีแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้ง ประพฤติสั่งสมเนือง ๆ ปรารภสม่ำเสมอดีแล้ว พึงหวังอานิสงส์ ๑๑ อย่าง คือ

(๑) หลับเป็นสุข (๒) ตื่นเป็นสุข
(๓) ไม่ฝันร้าย (๔) เป็นที่รักของพวกมนุษย์
(๕) เป็นที่รักของพวกอมนุษย์ (๖) เทวดารักษา
(๗) ไฟก็ดี ยาพิษก็ดี ศัสตราก็ดี ไม่ต้องบุคคลนั้น
(๘) จิตตั้งมั่นได้รวดเร็ว (๙) สีหน้าผุดผ่อง
(๑๐) ไม่หลงทำกาละ
(๑๑) เมื่อยังไม่บรรลุคุณวิเศษที่ยิ่งขึ้นไป ย่อมเกิดในพรหมโลก

เมื่อเมตตาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเสพมาแต่แรก ให้เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานที่เทียมดีแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้ง ประพฤติสั่งสมเนือง ๆ ปรารภสม่ำเสมอดีแล้ว พึงหวังอานิสงส์ ๑๑ อย่างนี้แล.

ความสมปรารถนา ไม่ได้เกิดเพราะการอ้อนวอน ๘๓

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๕๑/๔๓.

คหบดี ! ธรรม ๕ ประการเหล่านี้ น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ แต่หาได้ยากในโลก ๕ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) อายุ

(๒) วรรณะ

(๓) สุข

(๔) ยศ

(๕) สวรรค์

คหบดี ! ธรรม ๕ ประการเหล่านี้แล น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ แต่หาได้ยากในโลก

คหบดี ! ธรรม ๕ ประการเหล่านี้ น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ หาได้โดยยากในโลก เรามิได้กล่าวว่าจะพึงได้เพราะเหตุแห่งการอ้อนวอน หรือเพราะเหตุแห่งการปรารถนา ถ้าธรรม ๕ ประการ อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ หาได้โดยยากในโลกเหล่านี้ จักได้เพราะเหตุแห่งการอ้อนวอน หรือเพราะเหตุแห่งการปรารถนาแล้วไซร้ ในโลกนี้ใครจะพึงเสื่อมจากอะไร

คหบดี ! อริยสาวกผู้ต้องการอายุ ไม่ควรอ้อนวอน หรือเพลิดเพลิน หรือแม้เพราะเหตุแห่งอายุ อริยสาวกผู้ต้องการอายุ พึงปฏิบัติข้อปฏิบัติอันเป็นไปเพื่ออายุ เพราะข้อปฏิบัติอันเป็นไปเพื่ออายุที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้อายุ อริยสาวกนั้นย่อมได้อายุทั้งที่เป็นของทิพย์ หรือที่เป็นของมนุษย์

คหบดี ! อริยสาวกผู้ต้องการวรรณะ ไม่ควรอ้อนวอน หรือเพลิดเพลิน หรือแม้เพราะเหตุแห่งวรรณะ อริยสาวกผู้ต้องการวรรณะ พึงปฏิบัติข้อปฏิบัติอันเป็นไปเพื่อวรรณะ เพราะข้อปฏิบัติอันเป็นไปเพื่อวรรณะ ที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้วรรณะ อริยสาวกนั้นย่อมได้วรรณะทั้งที่เป็นของทิพย์ หรือที่เป็นของมนุษย์

คหบดี ! อริยสาวกผู้ต้องการสุข ไม่อ้อนวอนหรือเพลิดเพลิน หรือแม้เพราะเหตุแห่งสุข อริยสาวกผู้ต้องการสุขพึงปฏิบัติข้อปฏิบัติอันเป็นไปเพื่อสุข เพราะข้อปฏิบัติอันเป็นไปเพื่อสุขที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้สุข อริยสาวกนั้นย่อมได้สุขทั้งที่เป็นของทิพย์ หรือที่เป็นของมนุษย์

คหบดี ! อริยสาวกผู้ต้องการยศ ไม่ควรอ้อนวอน หรือเพลิดเพลิน หรือแม้เพราะเหตุแห่งยศ อริยสาวกผู้

ต้องการยศ พึงปฏิบัติข้อปฏิบัติอันเป็นไปเพื่อยศ เพราะข้อปฏิบัติอันเป็นไปเพื่อยศที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้ยศอริยสาวกนั้น ย่อมได้ยศทั้งที่เป็นของทิพย์ หรือที่เป็นของมนุษย์

คหบดี ! อริยสาวกผู้ต้องการสวรรค์ ไม่ควรอ้อนวอนหรือเพลิดเพลิน หรือแม้เพราะเหตุแห่งสวรรค์ อริยสาวกผู้ต้องการสวรรค์ พึงปฏิบัติข้อปฏิบัติอันเป็นไปเพื่อสวรรค์ เพราะข้อปฏิบัติอันเป็นไปเพื่อสวรรค์ที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้สวรรค์ อริยสาวกนั้นย่อมได้สวรรค์

(คาถาผนวกท้ายพระสูตร)

ชนผู้ปรารถนาอายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สวรรค์ ความเกิดในตระกูลสูง และความเพลินใจ พึงทำความไม่ประมาทให้มากยิ่งขึ้น บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมสรรเสริญความไม่ประมาทในการทำบุญ บัณฑิตผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายะ ผู้มีปัญญา ท่านเรียกว่าบัณฑิต เพราะบรรลุถึงประโยชน์ทั้งสองนั้น

การเกี่ยวข้องกับเงินทองของภิกษุ ๘๔

–บาลี มหาวิ. วิ. ๒/๕๔/๗๐., –บาลี มหาวิ. วิ. ๒/๙๐,๙๔,๙๙/๑๐๕,๑๑๐,๑๑๓., –บาลี มหา. วิ. ๕/๑๒๐/๘๕., –บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๔๐๑/๖๒๕.

วินัยบัญญัติ ที่มาในสิกขาบทปาติโมกข์

อนึ่ง ภิกษุใด รับก็ดี ให้รับก็ดี ซึ่งทองเงิน หรือยินดีทองเงินอันเขาเก็บไว้ให้ก็ดี เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์

อนึ่ง ภิกษุใด ถึงความแลกเปลี่ยนด้วยรูปิยะมีประการต่าง ๆ เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์

อนึ่ง ภิกษุใด ถึงการซื้อและการขายมีประการต่าง ๆ เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์

อนึ่ง พระราชาก็ดี ราชอำมาตย์ก็ดี พราหมณ์ก็ดี คหบดีก็ดี ส่งทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรไปด้วยทูตเฉพาะภิกษุว่า เจ้าจงจ่ายจีวรด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจ่ายจีวรนี้แล้วยังภิกษุชื่อนี้ให้ครองจีวร

ถ้าทูตนั้นเข้าไปหาภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรนี้นำมาเฉพาะท่าน ขอท่านจงรับทรัพย์สำหรับจ่ายจีวร

ภิกษุนั้นพึงกล่าวต่อทูตนั้นอย่างนี้ว่า พวกเราหาได้รับทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรไม่ พวกเรารับแต่จีวรอันเป็นของควรโดยกาล

ถ้าทูตนั้นกล่าวต่อภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า ก็ใคร ๆ ผู้เป็นไวยาวัจกรของท่านมีหรือ

ภิกษุผู้ต้องการจีวรพึงแสดงชนผู้ทำการในอาราม หรืออุบาสกให้เป็นไวยาวัจกร ด้วยคำว่า คนนั้นแลเป็นไวยาวัจกรของภิกษุทั้งหลาย

ถ้าทูตนั้นสั่งไวยาวัจกรนั้นให้เข้าใจแล้ว เข้าไปหาภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า คนที่ท่านแสดงเป็นไวยาวัจกรนั้น ข้าพเจ้าสั่งให้เข้าใจแล้ว ท่านจงเข้าไปหา เขาจักให้ท่านครองจีวรตามกาล

ภิกษุผู้ต้องการจีวรเข้าไปหาไวยาวัจกรแล้ว พึงทวงพึงเตือนสองสามครั้งว่า รูปต้องการจีวร ภิกษุทวงอยู่ เตือนอยู่สองสามครั้ง ยังไวยาวัจกรนั้น ให้จัดจีวรสำเร็จได้ การให้สำเร็จได้ด้วยอย่างนี้ นั่นเป็นการดี

ถ้าให้สำเร็จไม่ได้ พึงยืนนิ่งต่อหน้า ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง ๖ ครั้ง เป็นอย่างมาก เธอยืนนิ่งต่อหน้า ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง ๖ ครั้ง เป็นอย่างมาก ยังไวยาวัจกรนั้นให้จัดจีวรสำเร็จได้ การให้สำเร็จได้ด้วยอย่างนี้ นั่นเป็นการดี

ถ้าให้สำเร็จไม่ได้ ถ้าเธอพยายามให้ยิ่งกว่านั้น ยังจีวรนั้นให้สำเร็จ เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์

ถ้าให้สำเร็จไม่ได้พึงไปเองก็ได้ ส่งทูตไปก็ได้ในสำนักที่ส่งทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรมาเพื่อเธอ บอกว่า ท่านส่งทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรไปเฉพาะภิกษุใด ทรัพย์นั้นหาสำเร็จประโยชน์น้อยหนึ่งแก่ภิกษุนั้นไม่ ท่านจงทวงเอาทรัพย์ของท่านคืน ทรัพย์ของท่านอย่าได้ฉิบหายเสียเลย นี้เป็นสามีจิกรรมในเรื่องนั้น.

ธรรมะแวดล้อม ที่มาในสูตรอื่น ๆ

... เมณฑกะคหบดีผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า "มีอยู่ พระพุทธเจ้าข้า หนทางกันดารอัตคัดน้ำ อัตคัดอาหาร ภิกษุไม่มีเสบียง จะเดินทางไปทำไม่ได้ง่าย ขอประทานพระวโรกาส ขอพระองค์โปรดทรงอนุญาตเสบียงเดินทางแก่ภิกษุทั้งหลายด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า" พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งแก่ภิกษุทั้งหลายว่า

ภิกษุทั้งหลาย ! เราอนุญาตโครส ๕ คือ นมสด นมส้ม เปรียง เนยข้น เนยใส.

ภิกษุทั้งหลาย ! หนทางกันดาร อัตคัดน้ำ อัตคัดอาหาร ภิกษุไม่มีเสบียงจะเดินทางไปทำไม่ได้ง่าย เราจึงอนุญาตให้แสวงหาเสบียงได้ คือ ภิกษุต้องการข้าวสารพึงแสวงหาข้าวสาร ต้องการถั่วเขียวพึงแสวงหาถั่วเขียว ต้องการถั่วราชมาสพึงแสวงหาถั่วราชมาส ต้องการเกลือพึงแสวงหาเกลือ ต้องการน้ำอ้อยพึงแสวงหาน้ำอ้อย ต้องการน้ำมันพึงแสวงหาน้ำมัน ต้องการเนยใสพึงแสวงหาเนยใส.

ภิกษุทั้งหลาย ! ชาวบ้านที่มีศรัทธาเลื่อมใส เขามอบเงินทองไว้ในมือกัปปิยการก สั่งว่า "สิ่งใดควรแก่พระผู้เป็นเจ้า ขอท่านจงถวายสิ่งนั้นด้วยกัปปิยภัณฑ์นี้".

ภิกษุทั้งหลาย ! เราอนุญาตให้ยินดีของอันเป็นกัปปิยะจากกัปปิยภัณฑ์นั้นได้ แต่เรามิได้กล่าวว่า พึงยินดีพึงแสวงหาทองและเงินโดยปริยายไร ๆ เลย.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! เมื่อราชบริษัทนั่งประชุมกันในพระราชวัง สังสนทนากันว่า ทองและเงินย่อมควรแก่สมณศากยบุตร สมณศากยบุตรย่อมยินดีทองและเงิน เมื่อราชบริษัทกล่าวอย่างนี้ ข้าพระองค์ได้กล่าวกะบริษัทนั้นว่า ท่านผู้เจริญอย่าได้กล่าวอย่างนี้ ทองและเงินย่อมไม่ควรแก่สมณศากยบุตร สมณศากยบุตรย่อมไม่ยินดีทองและเงิน ย่อมไม่รับทองและเงิน สมณศากยบุตรห้ามแก้วมณีและทอง ปราศจากทองและเงิน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้าพระองค์ไม่อาจให้บริษัทนั้นยินยอมได้ เมื่อข้าพระองค์พยากรณ์อย่างนี้ เป็นอันกล่าวตามคำที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ไม่กล่าวตู่พระผู้มีพระภาคด้วยคำไม่จริง เป็นการพยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม และสหธรรมิกบางคนที่กล่าวตาม ก็จะไม่พลอยกลายเป็นผู้ที่ถูกตำหนิไปด้วยหรือ พระเจ้าข้า.”

ดีละ คามณิ ! เมื่อท่านพยากรณ์อย่างนี้ เป็นอันกล่าวตามคำที่เรากล่าวแล้ว ไม่กล่าวตู่เราด้วยคำไม่จริง เป็นการพยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม และสหธรรมิกบางคนที่กล่าวตาม ก็จะไม่พลอยกลายเป็นผู้ถูกตำหนิไปด้วย เพราะว่าทองและเงินไม่ควรแก่สมณศากยบุตร สมณศากยบุตรย่อมไม่ยินดีทองและเงิน สมณศากยบุตรห้ามแก้วมณีและทอง ปราศจากทองและเงิน คามณิ ! ทองและเงินควรแก่ผู้ใด เบญจกามคุณก็ควรแก่ผู้นั้น เบญจกามคุณควรแก่ผู้ใด ทองและเงินก็ควรแก่ผู้นั้น คามณิ ! ท่านพึงทรงความที่ควรแก่เบญจกามคุณนั้นโดยส่วนเดียวว่า ไม่ใช่ธรรมของสมณะ ไม่ใช่ธรรมของศากยบุตร อนึ่ง เรากล่าวอย่างนี้ว่า ผู้ต้องการหญ้าพึงแสวงหาหญ้า ผู้ต้องการไม้พึงแสวงหาไม้ ผู้ต้องการเกวียนพึงแสวงหาเกวียน ผู้ต้องการบุรุษพึงแสวงหาบุรุษ เรามิได้กล่าวว่า สมณศากยบุตรพึงยินดีพึงแสวงหาทองและเงินโดยปริยายไร ๆ เลย.

ข้อปฏิบัติในการอนุโมทนาของภิกษุ | ๘๕

–บาลี จุลฺล. วิ. ๗/๒๒๓/๔๒๐–๔๒๓.

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่อนุโมทนาในที่ฉัน คนทั้งหลายจึงเพ่งโทษติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้ไม่อนุโมทนาในที่ฉัน ภิกษุทั้งหลายได้ยินคนพวกนั้นเพ่งโทษ ติเตียนโพนทะนาอยู่จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้นในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

ภิกษุทั้งหลาย ! เราอนุญาตให้อนุโมทนาในที่ฉัน เราอนุญาตให้ภิกษุผู้เถระอนุโมทนาในที่ฉัน ... เราอนุญาตให้ภิกษุเถระ อนุเถระ ๔–๕ รูป รอ (เป็นเพื่อน) อยู่ในที่ฉัน ... ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อมีกิจที่จะพึงทำ เราอนุญาตให้บอกลาภิกษุผู้นั่งอยู่ในลำดับ (ใกล้ ๆ) แล้วไปได้.

ข้อปฏิบัติในการขอสิ่งของต่อผู้ปวารณาของภิกขุ ๘๖

–บาลี มหา. วิ. ๒/๓๗๑/๕๕๖.

ภิกษุมิใช่ผู้อาพาธ พึงยินดีปวารณาด้วยปัจจัยเพียง ๔ เดือน เว้นไว้แต่ปวารณาอีก เว้นไว้แต่ปวารณาเป็นนิตย์ ถ้าเธอยินดียิ่งกว่านั้น เป็นปาจิตตีย์.

เหตุให้ค้าขายได้กำไร หรือ ขาดทุน ๘๗

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๐๕/๗๙.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! อะไรหนอเป็นเหตุปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายขาดทุน อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ทำการค้าขายไม่ได้กำไรตามที่ประสงค์ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายได้กำไรตามที่ประสงค์ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายได้กำไรยิ่งกว่าที่ประสงค์.

(๑) สารีบุตร ! บุคคลบางคนในโลกนี้ เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้ว ย่อมปวารณาว่า "ขอท่านจงบอกปัจจัยที่ท่านประสงค์" เขากลับไม่ถวายปัจจัยที่เขาปวารณา ถ้าเขาเคลื่อนจากอัตภาพนั้นมาสู่ความเป็นอย่างนี้ เขาทำการค้าขายอย่างใด ๆ เขาย่อมขาดทุน.

(๒) สารีบุตร ! บุคคลบางคนในโลกนี้ เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้ว ย่อมปวารณาว่า "ขอท่านจงบอกปัจจัยที่ท่านประสงค์" แต่เขาถวายปัจจัยที่ปวารณาไว้ไม่เป็นไปตามประสงค์ ถ้าเขาเคลื่อนจากอัตภาพนั้นมาสู่ความเป็นอย่างนี้ เขาทำการค้าขายอย่างใด ๆ เขาย่อมไม่ได้กำไรตามที่ประสงค์.

(๓) สารีบุตร ! บุคคลบางคนในโลกนี้ เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้ว ย่อมปวารณาว่า “ขอท่านจงบอกปัจจัยที่ต้องประสงค์” เขาถวายปัจจัยที่ปวารณาไว้ตามที่ประสงค์ ถ้าเขาเคลื่อนจากอัตภาพนั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้ เขาทำการค้าขายอย่างใด ๆ เขาย่อมได้กำไรตามที่ประสงค์.

(๔) สารีบุตร ! บุคคลบางคนในโลกนี้ เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้ว ย่อมปวารณาว่า “ขอท่านจงบอกปัจจัยที่ต้องประสงค์” เขาถวายปัจจัยที่ปวารณาไว้ยิ่งกว่าที่ประสงค์ ถ้าเขาเคลื่อนจากอัตภาพนั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้ เขาทำการค้าขายอย่างใด ๆ เขาย่อมได้กำไรยิ่งกว่าที่ประสงค์.

สารีบุตร ! นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ทำการค้าขายขาดทุน นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ทำการค้าขายไม่ได้กำไรตามที่ประสงค์ นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ทำการค้าขายได้กำไรตามที่ประสงค์ นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ทำการค้าขายได้กำไรยิ่งกว่าที่ประสงค์.

เหตุแห่งความเจริญขึ้น และความถูกทำลายแห่งสกุล ๘๘

–บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๔๐๐/๖๒๒.

คามณิ ! ตลอดเวลาล่วงมา ๙๑ กัปป์ นับแต่กัปนี้ เราระลึกไม่ได้ว่าเราเคยเข้าไปทำลายตระกูลใด ๆ เพราะการรับเอาข้าวสุกมา โดยที่แท้นั้นตระกูลใด ๆ ที่เป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก สกุลทั้งปวงนั้น เจริญขึ้นเพราะการให้ทาน เพราะสัจจะและสัญญมะ (การบีบบังคับใจ).

คามณิ ! เหตุปัจจัย ๘ อย่างเพื่อการทำลายแห่งสกุล คือ

(๑) สกุลทั้งหลายถึงการถูกทำลาย เพราะพระราชา
(๒) สกุลทั้งหลายถึงความถูกทำลาย เพราะโจร
(๓) สกุลทั้งหลายถึงความถูกทำลาย เพราะไฟ
(๔) สกุลทั้งหลายถึงความถูกทำลาย เพราะน้ำ
(๕) สกุลทั้งหลายถึงความถูกทำลาย เพราะทรัพย์ที่ฝังไว้เคลื่อนจากที่
(๖) สกุลทั้งหลายถึงความถูกทำลาย เพราะการงานที่ประกอบไม่ดี

(๗) คนในสกุลใช้จ่ายโภคทรัพย์เหล่านั้นฟุ่มเฟือย ให้พินาศสูญหายไป

(๘) ความไม่เที่ยงเป็นที่ ๘

คามณิ ! เหล่านี้แลคือเหตุปัจจัย ๘ อย่าง เพื่อการทำลายแห่งสกุลทั้งหลาย เมื่อเหตุปัจจัย ๘ อย่างเหล่านี้มีอยู่ ผู้ใดพึงกล่าวหาเราอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคปฏิบัติเพื่อให้สกุลขาดสูญ เพื่อให้สกุลเสื่อม เพื่อให้สกุลคับแค้น ดังนี้ ผู้นั้นยังไม่ละวาจานั้น ยังไม่ละความคิดนั้น ยังไม่สละทิฏฐินั้น ต้องดิ่งลงในนรกแน่แท้.

ขอนอบน้อมแด่

ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ

พระองค์นั้นด้วยเศียรเกล้า

ตถาคตสาวโก

(สาวกตถาคต)

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง

(กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจน-หมวดธรรม)

หากมีความประสงค์รับสื่อ พุทธวจน เพื่อนำไปศึกษา
หรือนำไปแจกเป็นธรรมทาน สามารถแจ้งความจำนงและขอรับ

ได้ที่ **พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล**

วัดนาป่าพง WATNAPAPONG

เลขที่ 29 หมู่ที่ 7 ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12150

โทรศัพท์ 09 2526 1236, 09 9087 8986

29 Moo 7, Bueng Thong Lang, Lam Luk Ka, Pathumthani 12150, Thailand

- **สนับสนุนการเผยแผ่พุทธวจน ได้ที่**

  ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขา คลอง 10 (ธัญบุรี)

  ชื่อบัญชี วัดนาป่าพง

  เลขที่บัญชี 318-2-46175-6

  หรือ

  PromptPay

  e-Donation วัดนาป่าพง

  1. เปิดแอปฯ Mobile Banking
  2. เลือกสแกน QR
  3. ระบุจำนวนเงิน
  4. กดยืนยันบริจาค

- **กรณีโอนเงินจากต่างประเทศ ได้ที่**

  ธนาคารไทยพาณิชย์ (Siam Commercial Bank)

  Account name : WATNAPAPONG

  Account Number : **318-2-46175-6**

  SWIFT CODE : SICOTHBK

  Bank Code : 0014

  Branch Code : 0318

- **ติดตามข่าวสารและข่าวประชาสัมพันธ์ พร้อมสื่อธรรมพุทธวจน**

  พุทธวจนเรียล
  Buddhawajana Real

  ติดต่อสอบถามได้ที่ พี่ตา ตัวแทนคณะศิษย์ 092-526-1236

ขอกราบขอบพระคุณแด่

พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล และคณะสงฆ์วัดนาป่าพง

ที่กรุณาให้คำปรึกษาในการจัดทำหนังสือเล่มนี้

ติดตามการเผยแผ่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน

โดย พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ได้ที่

พุทธวจนเรียล
Buddhawajana Real

เว็บไซต์

- http://www.watnapp.com : หนังสือ และสื่อธรรมะ บนอินเทอร์เน็ต
- http://media.watnapahpong.org : ศูนย์บริการมัลติมีเดียวัดนาป่าพง
- http://www.buddha-net.com : เครือข่ายพุทธวจน
- http://etipitaka.com : โปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน
- http://www.watnapahpong.com : เว็บไซต์วัดนาป่าพง
- http://www.buddhakos.org : มูลนิธิพุทธโฆษณ์

ดาวน์โหลดโปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน (E-Tipitaka)

สำหรับคอมพิวเตอร์

- ระบบปฏิบัติการ Windows, Macintosh, Linux
  http://etipitaka.com/download

สำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
  ดาวน์โหลดได้ที่ Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
  ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka

ดาวน์โหลดโปรแกรมพุทธวจน (Buddhawajana)

เฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
  ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
  ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana

ดาวน์โหลดโปรแกรมวิทยุวัดนาป่าพง (Watnapahpong Radio)

เฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
  ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ วิทยุวัดนาป่าพง
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
  ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ วิทยุวัดนาป่าพง

วิทยุ

- คลื่น ส.ว.พ. FM ๙๑.๐ MHz ช่วงบ่าย

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง

ร่วมสนับสนุนการจัดทำโดย

พุทธวจนภิกขุคึกฤทธิ์มูลนิธิ

คณะศิษย์วัดนาป่าพงผู้สนับสนุนจากทั่วประเทศและทั่วโลก

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง (กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจน-หมวดธรรม)

พุทธวจนสถาบันภาคกลาง

พุทธวจนสถาบันภาคเหนือ

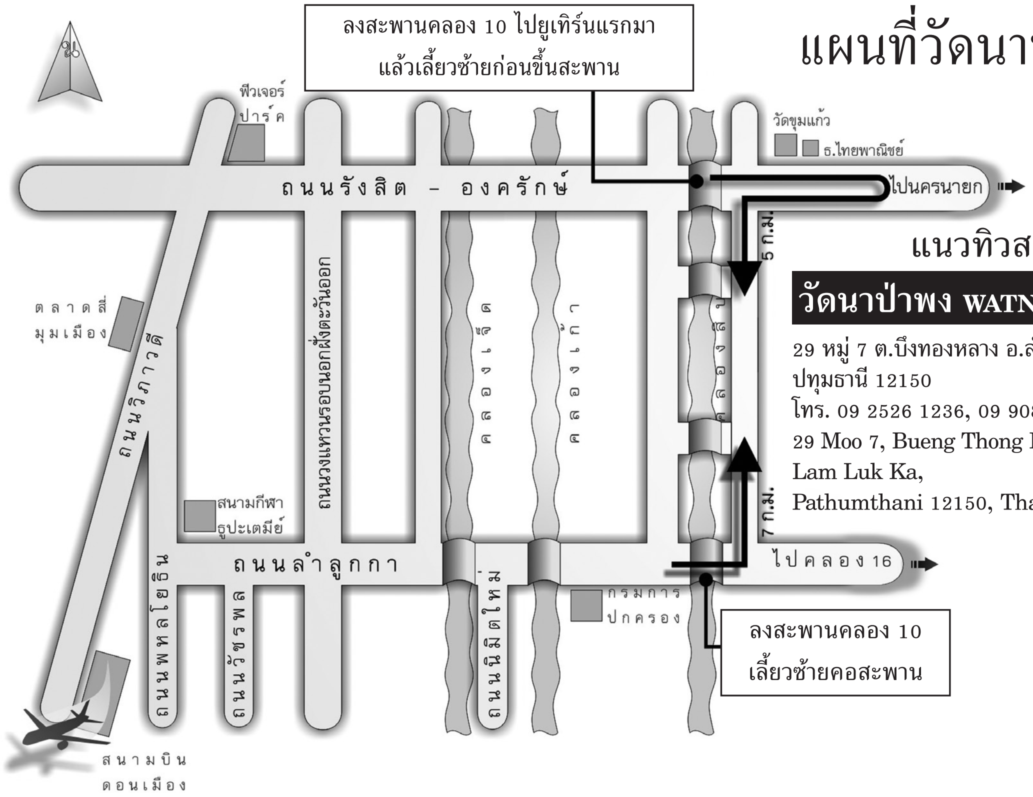
พุทธวจนสถาบันภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พุทธวจนสถาบันภาคตะวันออก

พุทธวจนสถาบันภาคใต้

พุทธวจนสถาบันภาคตะวันตก

แผนที่วัดนาป่าพง

แนวทิวสน

วัดนาป่าพง WATNAPAPONG

29 หมู่ 7 ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา
ปทุมธานี 12150
โทร. 09 2526 1236, 09 9087 8986
29 Moo 7, Bueng Thong Lang,
Lam Luk Ka,
Pathumthani 12150, Thailand.

๑๐ พระสูตรของความสำคัญ ที่ชาวพุทธต้องศึกษา แต่คำสอนจากพระพุทธเจ้า เท่านั้น

ผ่านมา ๒,๕๐๐ กว่าปี
คำสอนทางพระพุทธศาสนาเกิดความหลากหลายมากขึ้น
มีสำนักต่างๆ มากมาย ซึ่งแต่ละหมู่คณะก็มีความเห็นของตน
หามาตรฐานไม่ได้ แม้จะกล่าวในเรื่องเดียวกัน
ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้าไม่สมบูรณ์
แล้วเราควรเชื่อและปฏิบัติตามใคร ?
ลองพิจารณาหาคำตอบง่ายๆ ได้จาก ๑๐ พระสูตร
ซึ่งพระตถาคตทรงเตือนเอาไว้
แล้วตรัสบอกวิธีป้องกันและแก้ไขเหตุเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้.
ขอเชิญมาตอบตัวเองกันเถอะว่า ถึงเวลาแล้วหรือยัง ?
ที่พุทธบริษัทจะมีมาตรฐานเพียงหนึ่งเดียว คือ “พุทธวจน” ธรรมวินัย
จากองค์พระสังฆบิดาอันวิญญูชนพึงปฏิบัติและรู้ตามได้เฉพาะตน ดังนี้.

๑.พระองค์ทรงสามารถกำหนดสมาธิ เมื่อจะพูด ทุกถ้อยคำจึงไม่ผิดพลาด

-บาลี มู. ม. ๑๒/๔๕๘/๔๓๐.

อัคคิเวสนะ! เรานั้นหรือ จำเดิมแต่เริ่มแสดง กระทั่งคำสุดท้ายแห่งการกล่าวเรื่องนั้นๆ ย่อม**ตั้งไว้ซึ่งจิตในสมาธินิมิตอันเป็นภายในโดยแท้ ให้จิตดำรงอยู่ ให้จิตตั้งมั่นอยู่ กระทำให้มีจิตเป็นเอก** ดังเช่นที่คนทั้งหลายเคยได้ยินว่าเรากระทำอยู่เป็นประจำ ดังนี้.

๒.แต่ละคำพูดเป็นอกาลิโก คือ ถูกต้องตรงจริงไม่จำกัดกาลเวลา

-บาลี มู. ม. ๑๒/๔๘๕/๔๕๑.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกเธอทั้งหลายเป็นผู้ที่เรานำไปแล้วด้วยธรรมนี้ อันเป็น**ธรรมที่บุคคลจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง** (สนฺทิฏฺฐิโก) **เป็นธรรมให้ผลไม่จำกัดกาล** (อกาลิโก) **เป็นธรรมที่ควรเรียกกันมาดู** (เอหิปสฺสิโก) **ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว** (โอปนยิโก) **อันวิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน** (ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ).

๓.คำพูดที่พูดมาทั้งหมดนับแต่วันตรัสรู้นั้น สอดรับไม่ขัดแย้งกัน

-บาลี อิติวุ. ขุ. ๒๕/๓๒๑/๒๙๓.

ภิกษุทั้งหลาย! นับตั้งแต่ราตรี ที่ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมา-สัมโพธิญาณ จนกระทั่งถึงราตรีที่ตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ตลอดเวลาระหว่างนั้น ตถาคตได้กล่าวสอน พร่ำสอน แสดงออก ซึ่งถ้อยคำใด **ถ้อยคำเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเข้ากันได้โดยประการเดียวทั้งสิ้น** ไม่แย้งกันเป็นประการอื่นเลย.

๔.ทรงบอกเหตุแห่งความอันตรธานของคำสอนเปรียบด้วยกลองศึก

-บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๓๑๑/๖๗๒-๓.

ภิกษุทั้งหลาย! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว กลองศึกของกษัตริย์พวกทสารหะ เรียกว่า อานกะ มีอยู่ เมื่อกลองอานกะนี้ มีแผลแตกหรือลิ พวกกษัตริย์ทสารหะได้หาเนื้อไม้อื่นทำเป็นลิ่ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทุกคราวไป). ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อเชื่อมปะเข้าหลายครั้งหลายคราวเช่นนั้น นานเข้าก็ถึงสมัยหนึ่ง ซึ่งเนื้อไม้เดิมของตัวกลองหมดสิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม้ที่ทำเสริมเข้าใหม่เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย! ฉันใดก็ฉันนั้น ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย สุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี่ยหูฟัง จักไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วนสุตตันตะเหล่าใดที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่เหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักฟังด้วยดี จักเงี่ยหูฟัง จักตั้งจิต เพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียนไป.

ภิกษุทั้งหลาย! ความอันตรธานของสุตตันตะเหล่านั้น ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา จักมีได้ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

๕.ทรงกำชับให้ศึกษาปฏิบัติเฉพาะจากคำของพระองค์เท่านั้น อย่าฟังคนอื่น

-บาลี ทุก. อํ. ๒๐/๙๑-๙๒/๒๙๒.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกภิกษุบริษัทในกรณีนี้ สุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ **ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา** เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน จึงพากันเล่าเรียน ไต่ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า “ข้อนี้เป็นอย่างไร มีความหมายกี่นัย” ดังนี้ ด้วยการทำดังนี้ เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้ ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้ ความสงสัยในธรรมหลายประการที่น่าสงสัย เธอก็บรรเทาลงได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! **บริษัทชื่อ อุกกาจิตวินีตา ปริสา โน ปฏิปุจฉาวินีตา** เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนี้คือ ภิกษุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุตตันตะทั้งหลาย อันเป็นตถาคตภาษิต (ตถาคตภาสิตา) อันลึกซึ้ง (คมฺภีรา) มีอรรถอันลึกซึ้ง (คมฺภีรตฺถา) เป็นโลกุตตระ (โลกุตฺตรา) ประกอบด้วยเรื่องสุญญตา (สุญฺญตปฏิสํยุตฺตา) อันบุคคลนำมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านี้มากล่าวอยู่

พวกเธอย่อมฟังด้วยดี เงี่ยหูฟัง ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และสำคัญไปว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน พวกเธอเล่าเรียนธรรมอันกวีแต่งใหม่นั้นแล้ว ก็ไม่สอบถามซึ่งกันและกัน ไม่ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมาว่า ข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้น เปิดเผยสิ่งที่ยังไม่เปิดเผยไม่ได้ ไม่หงายของที่คว่ำอยู่ให้หงายขึ้นได้ ไม่บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า **อุกกาจิตวินีตา ปริสา โน ปฏิปุจฉาวินีตา.**

ภิกษุทั้งหลาย! **บริษัทชื่อ ปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา** เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิกษุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุตตันตะทั้งหลาย ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวกอันบุคคลนำมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วน **สุตตันตะเหล่าใด อันเป็นตถาคตภาษิต อันลึกซึ้ง มีอรรถอันลึกซึ้ง เป็นโลกุตตระประกอบด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านี้ มากล่าวอยู่ พวกเธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมเข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ควรศึกษาเล่าเรียน** พวกเธอเล่าเรียนธรรมที่เป็นตถาคตภาษิตนั้นแล้ว ก็สอบถามซึ่งกันและกัน ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมาว่า ข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถะเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้น

เปิดเผยสิ่งที่ยังไม่เปิดเผยได้ หงายของที่คว่ำอยู่ให้หงายขึ้นได้ บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า **ปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกฺกาจิตวินีตา.**

ภิกษุทั้งหลาย! เหล่านี้แลบริษัท ๒ จำพวกนั้น. ภิกษุทั้งหลาย! **บริษัทที่เลิศในบรรดาบริษัททั้งสองพวกนั้น คือ บริษัทปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกฺกาจิตวินีตา** (บริษัทที่อาศัยการสอบสวนทบทวนกันเอาเองเป็นเครื่องนำไป ไม่อาศัยความเชื่อจากบุคคลภายนอกเป็นเครื่องนำไป) แล.

๖.ทรงห้ามบัญญัติเพิ่มหรือตัดทอนสิ่งที่บัญญัติไว้

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๙๐/๗๐.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักสมาทานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้วอย่างเคร่งครัด** อยู่เพียงใด ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

๗.สำนึกเสมอว่าตนเองเป็นเพียงผู้เดินตามพระองค์เท่านั้น ถึงแม้จะเป็นอรหันต์ผู้เลิศทางปัญญาก็ตาม

-บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๘๒/๑๒๖.

ภิกษุทั้งหลาย! **ตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ ได้ทำมรรคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น** ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครรู้ให้มีคนรู้ ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครกล่าวให้เป็นมรรคที่กล่าวกันแล้ว **ตถาคตเป็นผู้รู้มรรค** (มคฺคญฺญู) **เป็นผู้รู้แจ้งมรรค** (มคฺควิทู) **เป็นผู้ฉลาดในมรรค** (มคฺคโกวิโท). ภิกษุทั้งหลาย! **ส่วนสาวกทั้งหลายในกาลนี้ เป็นผู้เดินตามมรรค** (มคฺคานุคา) **เป็นผู้ตามมาในภายหลัง.**

ภิกษุทั้งหลาย! นี้แล เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน ระหว่างตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ กับภิกษุผู้ปัญญาวิมุตติ.

๘.ตรัสไว้ว่าให้ทรงจำบทพยัญชนะและคำอธิบายอย่างถูกต้อง พร้อมขยันถ่ายทอดบอกสอนกันต่อไป

-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๙๗/๑๖๐.

ภิกษุทั้งหลาย! **พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนสูตรอันถือกันมาถูก ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันถูก ความหมายแห่งบทพยัญชนะที่ใช้กันก็ถูก ย่อมมีนัยอันถูกต้องเช่นนั้น.** ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น มูลกรณีที่หนึ่ง ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหุสูต คล่องแคล่ว ในหลักพระพุทธวจน ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท) **พวกภิกษุเหล่านั้น เอาใจใส่ บอกสอน เนื้อความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่นๆ** เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับไป สูตรทั้งหลาย ก็ไม่ขาดผู้เป็นมูลราก (อาจารย์) มีที่อาศัยสืบกันไป. ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น **มูลกรณีที่สาม** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

*** ในที่นี้ยกมา ๒ นัย จาก ๔ นัย ของมูลเหตุสี่ประการ ที่ทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป

๙. ทรงบอกวิธีแก้ไขความผิดเพี้ยนในคำสอน

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๔๔/๑๑๓-๖.

๑. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุ! ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า "นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...

๒. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีสงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเถระ พร้อมด้วยปาโมกข์ ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า "นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...

๓. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมาก เป็นพหุสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า "นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...

๔. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่ง เป็นพหุสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า "นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...

เธอทั้งหลายยังไม่พึงชื่นชม ยังไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงสอบสวนลงในพระสูตร เทียบเคียงดูในวินัย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ไม่ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ไม่ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า "นี้มิใช่พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิด" **เธอทั้งหลาย พึงทิ้งคำนั้นเสีย**

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า "นี้เป็นพระดำรัส ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนั้นรับมาด้วยดี" เธอทั้งหลาย พึงจำมหาปเทส... นี้ไว้.

๑๐. ทรงตรัสแก่พระอานนท์ ให้ใช้ธรรมวินัยที่ตรัสไว้เป็นศาสดาแทนต่อไป

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๗๘/๑๔๑.

-บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๑๗/๗๔๐

อานนท์! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า 'ธรรมวินัยของพวกเรามีพระศาสดาล่วงลับไปเสียแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา' ดังนี้. อานนท์! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น. อานนท์! **ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกเธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.**

อานนท์! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี ใครก็ตาม จักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่. **อานนท์! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา ภิกษุพวกนั้น จักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.**

อานนท์! ความขาดสูญแห่งกัลยาณวัตรนี้ มีในยุคแห่งบุรุษใด บุรุษนั้นชื่อว่า เป็นบุรุษคนสุดท้ายแห่งบุรุษทั้งหลาย... เราขอกล่าวย้ำกะเธอว่า... **เธอทั้งหลายอย่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย.**

เธอทั้งหลายอย่าเป็น
บุรุษคนสุดท้าย
ของเราเลย

-บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.

พระไตรปิฎก
ฉบับหลวง
ภาษาไทย **80** เล่ม
พ.ศ. **2500**

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาเถรสมาคม
ภาษาไทย **45** เล่ม
พ.ศ. **2549**

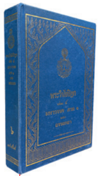
พระไตรปิฎก
ฉบับมหามกุฏ-
ราชวิทยาลัย **91** เล่ม
พ.ศ. **2525**

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย **45** เล่ม
พ.ศ. **2535**

งานแปล พระไตรปิฎก
ชุดจากพระโอษฐ์ **5** เล่ม
โดยพุทธทาสภิกขุ
พ.ศ. **2521**

1

2

3

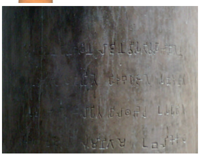

4

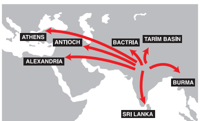

5

ลำดับการสืบทอดพุทธวจน

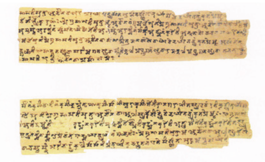

เสาหินอโศก
(อินเดีย)
พ.ศ. **234**

จารึกใบลาน
(อัฟกานิสถาน)
พ.ศ. **1000**

ศิลาจารึก
(ประเทศไทย)
พ.ศ. **1200 - 1400**

พ.ศ. 1

พ.ศ. 234

พ.ศ. 500

พ.ศ. 1000

พ.ศ. 1200

พ.ศ. 1400

พ.ศ. 1500

พุทธวจน-หมวดธรรม

พ.ศ. 2553

พ.ศ. 2555

พุทธวจน-ปิฎก

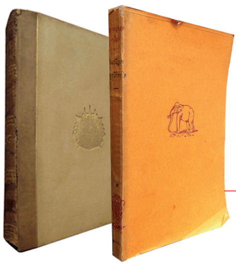
33 เล่ม

4 3 2 1 5

พระไตรปิฎก
ฉบับ ร.ศ.๑๑๒
สมัยรัชกาลที่ ๕
พ.ศ. 2436

+

พระไตรปิฎก
ฉบับสยามรัฐ
ภาษาบาลี
อักขระสยาม
พ.ศ. 2468

พุทธวจน APP

E-TIPITAKA+ APP
E-TIPITAKA APP

คัมภีร์ใบลาน
อักขระขอม
สมัยรัชกาลที่ ๑
พ.ศ. 2331

วิทยุวัดนาป่าพง APP

พ.ศ. 2000

พ.ศ. 2331

พ.ศ. 2436

พ.ศ. 2500

พ.ศ. 2555

พ.ศ. 3000

๑) หลักฐานสมัย **พุทธกาล**

การใช้ **พุทธวจน** ที่มีความหมายถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า มีมาตั้งแต่ในสมัย**พุทธกาล** ดังปรากฏหลักฐาน**ในพระวินัยปิฎก** ว่า**พระศาสดาให้เรียนพุทธวจน** (ภาพที่ ๑.๑ และภาพที่ ๑.๒)

ภิก์ขู อามัน์เตสิ “น ภิก์ขเว พุท์ธวจนํ ฉัน์ทโส อาโรเปตัพ์พํ; โย อาโรเปย์ย, อาปัต์ติ ทุก์กฏัส์ส. อนุชานามิ ภิก์ขเว สกาย นิรุต์ติยา พุท์ธวจนํ ปริยาปุณิตุํ.

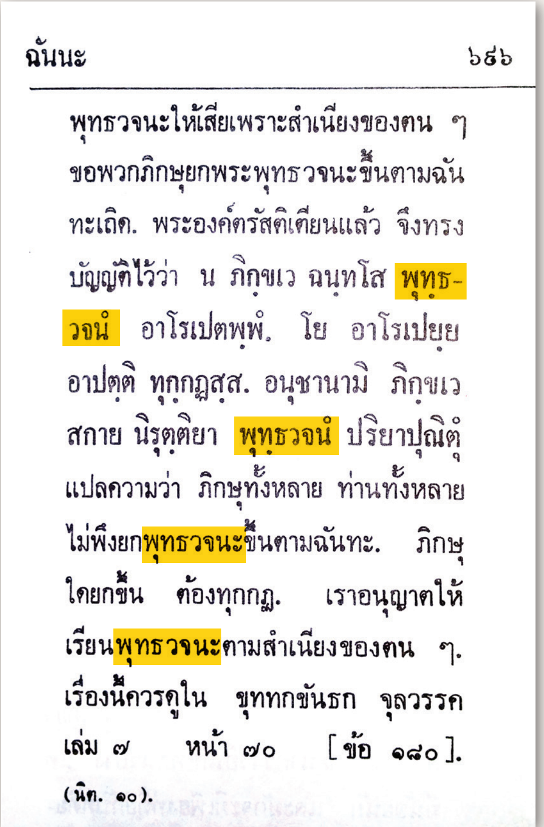
ภาพที่ ๑.๑

***คำอธิบายภาพ**: ข้อความส่วนหนึ่งจากพระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (จปร.อักษรสยาม) หน้า ๖๔ ซึ่งพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พ.ศ. ๒๕๒๕ เล่มที่ ๗ พระวินัยปิฎก จุลวรรค ภาค ๒ หน้า ๔๕ ได้แปลเป็นภาษาไทยไว้ดังนี้*

*[๑๘๐] ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงยก**พุทธวจนะ**ขึ้นโดยภาษาสันสกฤต รูปใดยกขึ้น ต้องอาบัติทุกกฏ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย **เราอนุญาตให้เล่าเรียนพุทธวจนะ**ตามภาษาเดิม.*

ที่มา:
พระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ.๒๔๓๖) พระวินยปิฎก จุล์ลวัค์ค เล่ม ๒ หน้า ๖๔

ฉันนะ ๖๙๖

พุทธวจนะให้เสียเพราะสำเนียงของตน ๆ ขอพวกภิกษุยกพระพุทธวจนะขึ้นตามฉันทะเถิด. พระองค์ตรัสติเตียนแล้ว จึงทรงบัญญัติไว้ว่า น ภิกฺขเว ฉนฺทโส พุทฺธ-วจนํ อาโรเปตพฺพํ. โย อาโรเปยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนุชานามิ ภิกฺขเว สกาย นิรุตฺติยา พุทฺธวจนํ ปริยาปุณิตุํ แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายไม่พึงยกพุทธวจนะขึ้นตามฉันทะ. ภิกษุใดยกขึ้น ต้องทุกกฏ. เราอนุญาตให้เรียนพุทธวจนะตามสำเนียงของตน ๆ. เรื่องนี้ควรดูใน ขุททกขันธก จุลวรรค เล่ม ๗ หน้า ๗๐ [ข้อ ๑๘๐]. (นิต. ๑๐).

ภาพที่ ๑.๒

คำอธิบายภาพ :

คำแปลเป็นภาษาไทยของภาพที่ ๑.๑ จาก หนังสือ สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณ-วโรรส

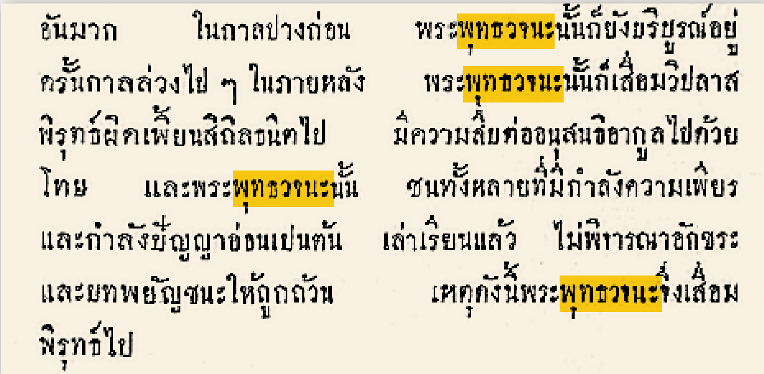

ที่มา :

หนังสือ สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๖๙๖

๒) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๑

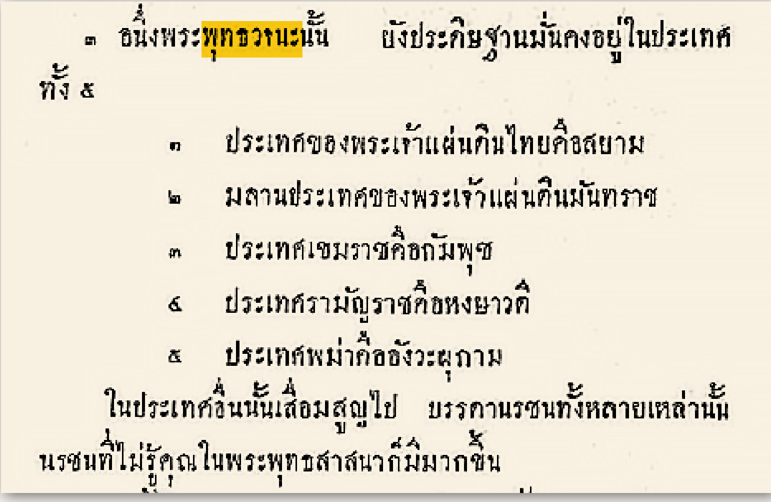
พุทธวจนะ มีปรากฏในหนังสือ**พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล** ซึ่งแต่งเป็นภาษามคธเพื่อเฉลิมพระเกียรติเมื่อสังคายนา**ในรัชกาลที่ ๑** เป็นหนังสือ ๗ ผูก ต้นฉบับมีอยู่ในวัดพระแก้ว กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา แปลเป็นภาษาไทยโดยพระยาพจนสุนทร คำนำของหนังสือเล่มนี้ เป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ภาพที่ ๒.๑ และภาพที่ ๒.๒)

ขันมาก ในกาลปางก่อน พระพุทธวจนะนั้นก็ยังบริบูรณ์อยู่
ครั้นกาลล่วงไป ๆ ในภายหลัง พระพุทธวจนะนั้นก็เสื่อมวิปลาส
พิรุทธ์ผิดเพี้ยนสิถิลธนิตไป มีความสับต่ออนุสนธิอากูลไปด้วย
ไทย และพระพุทธวจนะนั้น ชนทั้งหลายที่มีกำลังความเพียร
และกำลังปัญญาอ่อนเปนต้น เล่าเรียนแล้ว ไม่พิจารณาอักขระ
และบทพยัญชนะให้ถูกถ้วน เหตุดังนี้พระพุทธวจนะจึงเสื่อม
พิรุทธ์ไป

ภาพที่ ๒.๑

คำอธิบายภาพ : *ข้อความส่วนหนึ่งจากหนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล หน้า ๑*

๑ อนึ่งพระพุทธวจนะนั้น ยังประดิษฐานมั่นคงอยู่ในประเทศ ทั้ง ๕

๑ ประเทศของพระเจ้าแผ่นดินไทยคือสยาม

๒ มลานประเทศของพระเจ้าแผ่นดินมันทราช

๓ ประเทศเขมราชคือกัมพุช

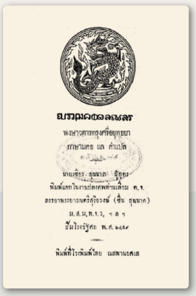
๔ ประเทศรามัญราชคือหงษาวดี

๕ ประเทศพม่าคืออังวะผุกาม

ในประเทศอื่นนั้นเสื่อมสูญไป บรรดานรชนทั้งหลายเหล่านั้น นรชนที่ไม่รู้คุณในพระพุทธสาสนาก็มีมากขึ้น

ภาพที่ ๒.๒

คำอธิบายภาพ : *ข้อความส่วนหนึ่งจากหนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล หน้า ๒*

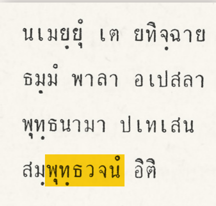

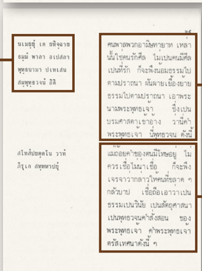
ที่มา :

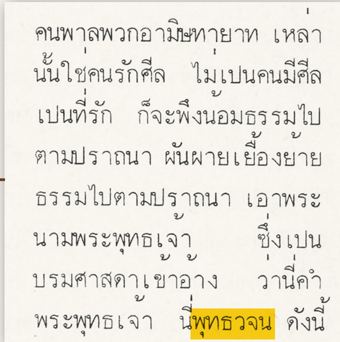
หนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล

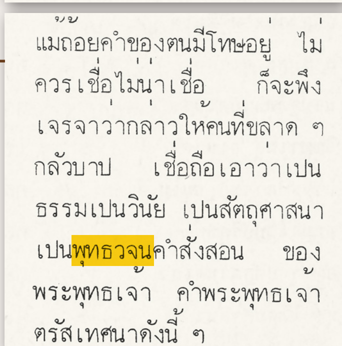
๓) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๔**

พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ **พระคาถาสรรเสริญพระธรรมวินัย** พระราชนิพนธ์**ในรัชกาลที่ ๔** (ภาพที่ ๓.๑) และปรากฏในหนังสือ **ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลีในรัชกาลที่ ๔** ภาค ๒ (ภาพที่ ๓.๒ และภาพที่ ๓.๓)

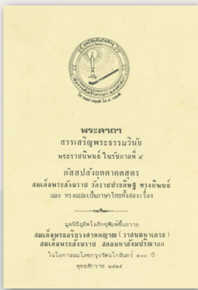

นเมยฺยุํ เต ยทิจฺฉาย
ธมฺมํ พาลา อเปสลา
พุทฺธนามา ปเทเสน
สมฺพุทฺธวจนํ อิติ

คนพาลพวกอามิษทายาท เหล่านั้นใช่คนรักศีล ไม่เปนคนมีศีลเปนที่รัก ก็จะพึงน้อมธรรมไปตามปราถนา ผันผายเยื้องย้ายธรรมไปตามปราถนา เอาพระนามพระพุทธเจ้า ซึ่งเปนบรมศาสดาเข้าอ้าง ว่านี่คำพระพุทธเจ้า นี่พุทธวจน ดังนี้

แม้ถ้อยคำของตนมีโทษอยู่ ไม่ควรเชื่อไม่น่าเชื่อ ก็จะพึงเจรจาว่ากล่าวให้คนที่ขลาด ๆ กลัวบาป เชื่อถือเอาว่าเปนธรรมเปนวินัย เปนสัตถุศาสนา เปนพุทธวจนคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้า คำพระพุทธเจ้าตรัสเทศนาดังนี้ ๆ

ภาพที่ ๓.๑

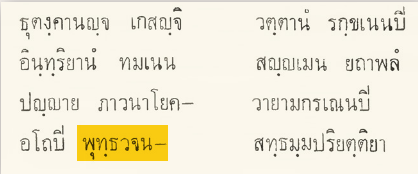

พระคาถา
สรรเสริญพระธรรมวินัย
พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔
กัสสปสังยุตตาคตสูตร
สมเด็จพระสังฆราช วัดราชประดิษฐ ทรงนิพนธ์
และ ทรงแปลเป็นภาษาไทยทั้งสองเรื่อง
มูลนิธิภูมิพโลภิกขุพิมพ์ขึ้นถวาย
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถระ)
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี
พุทธศักราช ๒๕๒๕

ที่มา:

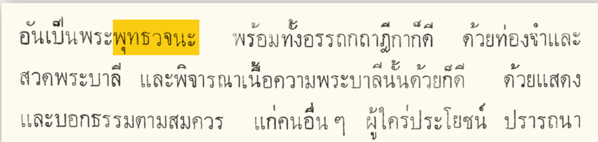
หนังสือ พระคาถาสรรเสริญพระธรรมวินัย พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ ๔ ทรงแปลเป็นภาษาไทยโดย สมเด็จพระสังฆราช วัดราชประดิษฐฯ หน้า ๒๕

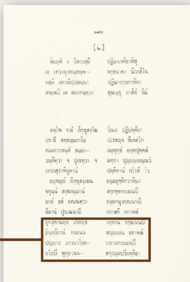
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๔

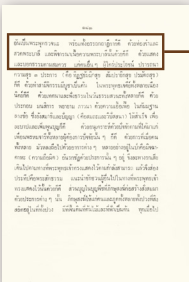
ธุตงฺคานญฺจ เกสญฺจิ วตฺตานํ รกฺขเณนปิ
อินฺทฺริยานํ ทมเนน สญฺญเมน ยถาพลํ
ปญฺญาย ภาวนาโยค– วายามกรเณนปิ
อโถปิ **พุทฺธวจน–** สทฺธมฺมปริยตฺติยา

อันเป็นพระ**พุทธวจนะ** พร้อมทั้งอรรถกถาฎีกาก็ดี ด้วยท่องจำและ
สวดพระบาลี และพิจารณาเนื้อความพระบาลีนั้นด้วยก็ดี ด้วยแสดง
และบอกธรรมตามสมควร แก่คนอื่น ๆ ผู้ใคร่ประโยชน์ ปรารถนา

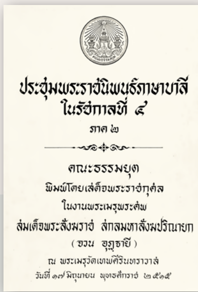

ภาพที่ ๓.๒

ภาพที่ ๓.๓

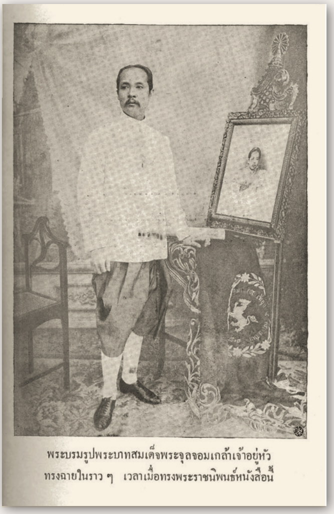
ที่มา:
หนังสือ ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี ในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒
หน้า ๑๘๐ และหน้า ๑๘๓

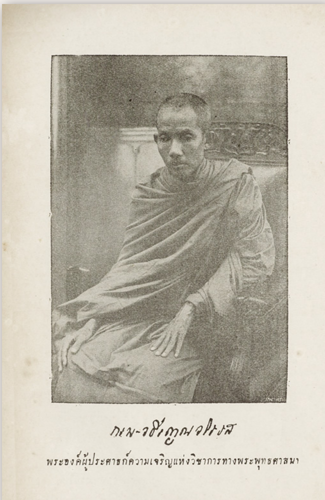
ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี
ในรัชกาลที่ ๔
ภาค ๒
คณะธรรมยุต
พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล
ในงานพระเมรุพระศพ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
(จวน อุฏฺฐายี)
ณ พระเมรุวัดเทพศิรินทราวาส
วันที่ ๑๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๕

๔) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๕**

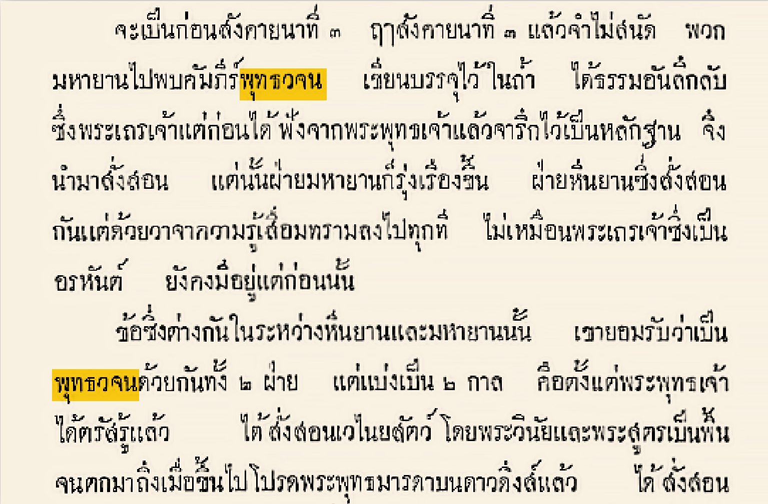
พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ **พระราชวิจารณ์ เทียบลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์** (ภาพที่ ๔.๑), ปรากฏในหนังสือ **พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** ทรงมีไปมากับ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (ภาพที่ ๔.๒ และภาพที่ ๔.๓) และปรากฏในหนังสือ **พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓) จัดทำโดย มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา (ภาพที่ ๔.๔)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕

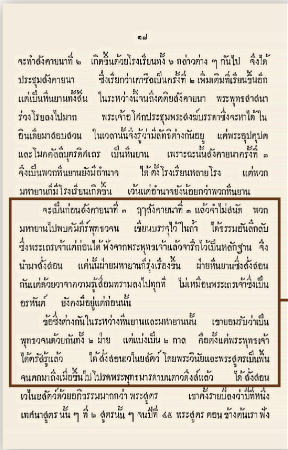

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

จะเป็นก่อนสังคายนาที่ ๓ ฤๅสังคายนาที่ ๓ แล้วจำไม่สนัด พวกมหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันลึกลับซึ่งพระเถรเจ้าแต่ก่อนได้ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึงนำมาสั่งสอน แต่นั้นฝ่ายมหายานก็รุ่งเรืองขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งสั่งสอนกันแต่ด้วยวาจาความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที่ ไม่เหมือนพระเถรเจ้าซึ่งเป็นอรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ข้อซึ่งต่างกันในระหว่างหินยานและมหายานนั้น เขายอมรับว่าเป็นพุทธวจนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่แบ่งเป็น ๒ กาล คือตั้งแต่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ได้สั่งสอนเวไนยสัตว์โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้น จนตกมาถึงเมื่อขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์แล้ว ได้สั่งสอน

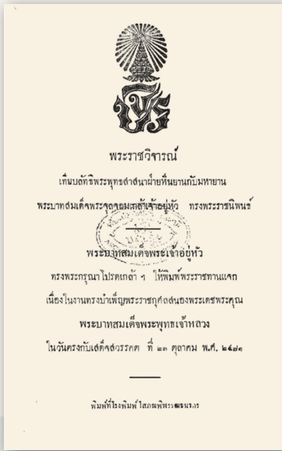
๑๗

จะทำสังคายนาที่ ๒ เกิดขึ้นด้วยโรงเรียนทั้ง ๖ กล่าวต่าง ๆ กันไป จึงได้ประชุมสังคายนา ซึ่งเรียกว่าเคาซิลเป็นครั้งที่ ๒ เพิ่มเติมที่เรียนขึ้นอีกแต่เป็นหินยานทั้งสิ้น ในระหว่างนี้จนถึงตติยสังคายนา พระพุทธสาสนาร่วงโรยลงไปมาก พระเจ้าอโศกประชุมพระสงฆ์บรรดาซึ่งจะหาได้ในอินเดียมาสอบสวน ในเวลานั้นจึงรู้ว่ามีลัทธิต่างกันอยู่ แต่พระอุปคุปตและโมคคัลลีบุตรติสเถร เป็นหินยาน เพราะฉะนั้นสังคายนาครั้งที่ ๓ จึงเป็นพวกหินยานยังมีอำนาจ ได้ตั้งโรงเรียนหลายโรง แต่พวกมหายานก็มีโรงเรียนเกิดขึ้น เว้นแต่อำนาจยังน้อยกว่าพวกหินยาน

จะเป็นก่อนสังคายนาที่ ๓ ฤๅสังคายนาที่ ๓ แล้วจำไม่สนัด พวกมหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันลึกลับซึ่งพระเถรเจ้าแต่ก่อนได้ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึงนำมาสั่งสอน แต่นั้นฝ่ายมหายานก็รุ่งเรืองขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งสั่งสอนกันแต่ด้วยวาจาความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที่ ไม่เหมือนพระเถรเจ้าซึ่งเป็นอรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ข้อซึ่งต่างกันในระหว่างหินยานและมหายานนั้น เขายอมรับว่าเป็นพุทธวจนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่แบ่งเป็น ๒ กาล คือตั้งแต่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ได้สั่งสอนเวไนยสัตว์โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้น จนตกมาถึงเมื่อขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์แล้ว ได้สั่งสอน
เวไนยสัตว์ด้วยอภิธรรมมากกว่าพระสูตร เขาตั้งรายบัญชีว่าบทที่หนึ่งเทศนาสูตรนั้น ๆ ที่ ๒ สูตรนั้น ๆ จนบทที่ ๔๕ พระสูตร ตอนข้างต้นเรา ฟัง

ภาพที่ ๔.๑

พระราชวิจารณ์

เทียบลัทธิพระพุทธสาสนาฝ่ายหินยานกับมหายาน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พิมพ์พระราชทานแจก

เนื่องในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระเดชพระคุณ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง

ในวันตรงกับเสด็จสวรรคต ที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๑

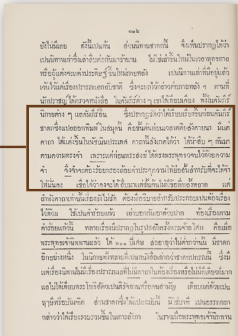
พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ที่มา:

หนังสือ พระราชวิจารณ์ เทียบลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ หน้า ๑๘

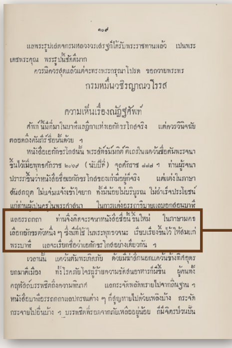
นิกายต่าง ๆ แลคัมภีร์อื่น ซึ่งปรากฏชัดว่าได้เรียบเรียงขึ้นก่อนคัมภีร์
ชาดกซึ่งแปลออกพิมพ์ในสมุดนี้ คือชั้นต้นก่อนเวลาตติยสังคายนา มีแต่
คาถา ได้แต่งขึ้นในมัชฌิมประเทศ คาถานี้สังเกตได้ว่า ได้นำสืบ ๆ กันมา
ตามความทรงจำ เพราะแต่ก่อนพระสงฆ์ได้ทรงพระพุทธวจนไว้ด้วยความ
จำ จึ่งจำจะต้องร้อยกรองถ้อยคำประจุความให้ย่อสั้นสำหรับที่จะได้จำ
ให้มั่นคง เชื่อได้ว่าคงจะได้สืบมาแต่ชั้นต้นไม่มีข้อที่พลั้งพลาด แต่

แลอรรถกถา ท่านจึ่งคิดจะรจนาหนังสือชื่อนี้ขึ้นใหม่ ในภาษามคธ
เลือกอักขรตัวหนึ่ง ๆ ซึ่งมีที่ใช้ในพระพุทธวจนะ เรียบเรียงขึ้นไว้ให้สมแก่
พระบาฬี แลจะเรียกชื่อว่าเอกักขรโกสอย่างเดียวกัน ๆ

๑๐๒

ยังไม่มีเลย ดังนี้เปนต้น ส่วนนิทานชาดกนี้ จึ่งเห็นปรากฏได้ว่า
เปนนิทานเก่าซึ่งเล่าสืบต่อกันมาช้านาน ไม่ใช่เล่าขึ้นใหม่ในเวลาพุทธกาล
หรือผู้แต่งจะแต่งประดิษฐ์ขึ้นใหม่ภายหลัง เปนนิทานเก่าที่มีอยู่แล้ว
เว้นไว้แต่เรื่องปรารภแลกลับชาติ ซึ่งจะยกไว้กล่าวต่อภายหลัง ๆ ตามที่
นักปราชญ์ได้ตรวจหนังสือ ในคัมภีร์ต่าง ๆ เขาได้เทียบเคียง ทั้งในคัมภีร์
นิกายต่าง ๆ แลคัมภีร์อื่น ซึ่งปรากฏชัดว่าได้เรียบเรียงขึ้นก่อนคัมภีร์
ชาดกซึ่งแปลออกพิมพ์ในสมุดนี้ คือชั้นต้นก่อนเวลาตติยสังคายนา มีแต่
คาถา ได้แต่งขึ้นในมัชฌิมประเทศ คาถานี้สังเกตได้ว่า ได้นำสืบ ๆ กันมา
ตามความทรงจำ เพราะแต่ก่อนพระสงฆ์ได้ทรงพระพุทธวจนไว้ด้วยความ
จำ จึ่งจำจะต้องร้อยกรองถ้อยคำประจุความให้ย่อสั้นสำหรับที่จะได้จำ
ให้มั่นคง เชื่อได้ว่าคงจะได้สืบมาแต่ชั้นต้นไม่มีข้อที่พลั้งพลาด แต่
ลำพังคาถาเท่านั้นเรื่องยังไม่ชัด ต้องมีอธิบายสำหรับประกอบเปนท้องเรื่อง
ไว้ด้วย ใช้เปนคำร้อยแก้ว เล่าบอกกันเอาด้วยปาก ท้องเรื่องตาม
คำร้อยแก้วนี้ หลายเรื่องมีปรากฏในรูปสลักครั้งพระเจ้าอโศก คือเมื่อ
พระพุทธเจ้านิพพานแล้ว ได้ ๒๐๐ ปีเศษ ล่วงอายุว่าไม่ต่ำกว่านั้น มีชาดก
อีกอย่างหนึ่ง ในนิกายทั้งหลายที่เปนหนังสือเก่ากว่าชาดกปกรณ์นี้ ซึ่งมี
แต่เรื่องนิทานไม่มีเรื่องปรารภแลที่ไม่มีคาถาในท้องเรื่องหรือไม่มีทีเดียวก็มาก
แลไม่ได้เทียบพระโพธิสัตวเปนดิรัจฉานหรือคนสามัญ เทียบแต่ด้วยเปน
ฤาษีหรือบัณฑิต ส่วนชาดกซึ่งได้แปลฉบับนี้ มิใช่บาฬี เปนอรรถกถา
กล่าวว่าได้เรียงรวบรวมขึ้นในเกาะลังกา ในราวเมื่อพระพุทธเจ้านิพพาน

ภาพที่ ๔.๒

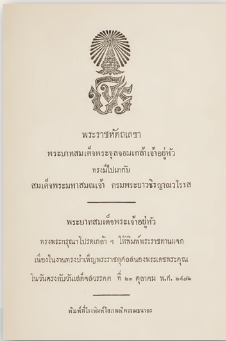

๑๐๙

แลพระรูปเสดจกรมหลวงวรเสรฐก็ได้รับพระราชทานแล้ว เปนพระ
เดชพระคุณ พระรูปนั้นชัดดีมาก
ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรด ขอถวายพระพร
กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส

ความเห็นเรื่องณัฏฐศัพท์

ศัพท์นี้มีที่มาในบาฬีแลฎีกาแห่งเอกักขรโกสจริง แต่ควรวินิจฉัย
ตลอดถึงคัมภีร์ชื่อนั้นด้วย ฯ
หนังสือเอกักขรโกสนั้น พระสัทธัมมกิตติเถรในแคว้นชื่อคัมพะรจนา
ขึ้นไว้เมื่อพุทธศักราช ๒๐๖๙ (นับปีที่) จุลศักราช ๘๘๗ ฯ ท่านผู้รจนา
ปรารภขึ้นว่าหนังสือชื่อเอกักขรโกสของเก่ามีอยู่ก็จริง แต่แต่งในภาษา
สันสกฤต ไม่แจ่มแจ้งเข้าใจยาก ทั้งมีน้อยไม่บริบูรณ ไม่สำเร็จประโยชน์
แก่ท่านผู้เปนครูในพระศาสนา ในการแต่งอรรถาธิบายแลบอกสอนบาฬี
แลอรรถกถา ท่านจึ่งคิดจะรจนาหนังสือชื่อนี้ขึ้นใหม่ ในภาษามคธ
เลือกอักขรตัวหนึ่ง ๆ ซึ่งมีที่ใช้ในพระพุทธวจนะ เรียบเรียงขึ้นไว้ให้สมแก่
พระบาฬี แลจะเรียกชื่อว่าเอกักขรโกสอย่างเดียวกัน ๆ
เวลานั้น แคว้นคัมพะเกิดภัย ด้วยมีข้าศึกนอกแคว้นข้างทิศอุดร
ยกมาตีเมือง ทั้งโรคภัยโจรผู้ร้ายความขัดสนอาหารก็มีขึ้น ผู้คนทั้ง
คฤหัสถ์บรรพชิตถึงความพินาศ แลกระจัดพลัดพรายไปจากถิ่นฐาน ฯ
หนังสือบาฬีอรรถกถาแลปกรณต่าง ๆ ก็สูญหายไปด้วยเพลิงบ้าง กระจัด
กระจายไปอื่นบ้าง ๆ บรรพชิตที่รอดจากภัยเหลืออยู่น้อย ก็มีจิตรป่วนปั่น

ภาพที่ ๔.๓

พระราชหัตถเลขา
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงมีไปมากับ
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พิมพ์พระราชทานแจก
เนื่องในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระเดชพระคุณ
ในวันตรงกับวันเสด็จสวรรคต ที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ที่มา:

หนังสือ พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมากับ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๑๐๒ และ ๑๐๙

ในเวลาเมื่อข้าพเจ้าได้ไปในประเทศทั้งหลาย ก็ได้มีเหตุอันสมควรซึ่งจะนำมาแสดงให้พระเถรานุเถรทั้งปวง ผู้ประกอบด้วยความอุสาหะช่วยชำระพระไตรปิฎกลงพิมพ์เปนเล่มสมุดไปแล้วนั้น เปนที่ยินดีว่าเมื่อข้าพเจ้าไปถึงประเทศใด ซึ่งได้รับพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์นั้น รักษาไว้ในหอสมุดใหญ่ต่างๆ ย่อมมากล่าวสรรเสริญการซึ่งเราได้ทำ แลได้ตั้งสมุดไว้ ในที่อันงดงามมั่นคงทั่วทุกแห่ง มีนักปราชญ์ทั้งหลายได้อุสาหะเรียนรู้พระพุทธวะจะนะมาก กิติศัพท์ความสรรเสริญธรรมของพระพุทธเจ้าย่อมปรากฎฟุ้งไปในประเทศที่ไกลทั้งหลายมากขึ้นโดยลำดับ ข้าพเจ้าไม่ยืนยันว่าชนทั้งหลายที่ถือสาสนาอื่นจะละสาสนาตนกลับมาถือพระพุทธสาสนา ดังชนบางพวกได้กล่าวเหมือนจะให้เห็นว่าน่าที่จะเปนเช่นนั้นได้บ้าง แต่ข้าพเจ้าสามารถที่จะกล่าวได้ว่าเมื่อพระพุทธวะจะนะแพร่หลายมีผู้รู้ธรรมะที่แท้จริงย่อมสรรเสริญยกย่องว่าพระพุทธสาสนาเปนคำสั่งสอนอันดีมีธรรมะที่แท้จริง มิใช่สาสนาที่เลวทราม แลบางพวกแสดงความปราถนายินดีที่จะได้เห็นคัมภีร์พระอรรถกถา ซึ่งจะเปนเครื่องอุดหนุนความรู้ให้แจ่มแจ้งขึ้นอีก เพราะฉนั้นการที่เราทำไม่เปนการมีคุณแต่ในกรุงสยามประเทศเดียวเท่านี้ ย่อมทำให้ผู้ที่ไม่ได้ถือพระพุทธสาสนา ทราบพระพุทธวะจะนะแพร่หลายออกไปด้วย ควรจะเปนที่ยินดีได้ประการหนึ่ง

๕๑

พระราชดำรัสตอบพระสงฆ์ทั่วไป
ที่วัดพระศรีรัตนสาสดาราม

เมื่อวันที่ ๑ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐)

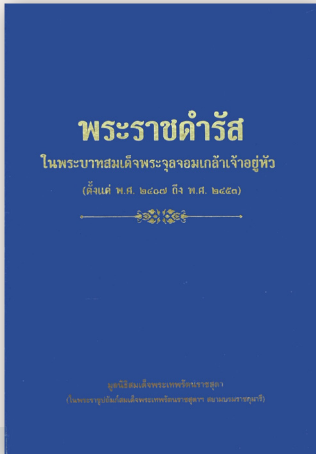
ข้าพเจ้ามีความชื่นชมยินดี ที่ได้สดับฉันทบรรยายโดยมคธภาษาอันพระมหาเถระได้รับฉันทานุมัติแห่งพระสงฆ์ทั้งปวง ผูกประพันธ์ขึ้นเปนถ้อยคำต้อนรับอันไพเราะ ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชมหาประธานาธิบดีสงฆ์ได้แสดงแล้ว ณ กาลบัดนี้ ข้าพเจ้าขอรับคำอำนวยพรแห่งพระคุณทั้งหลายด้วยความเคารพอย่างยิ่ง แลขอกล่าวสืบไปว่าความปรารถนา ซึ่งข้าพเจ้าได้พยายามที่จะออกไปในนานาประเทศครั้งนี้ย่อมปรากฎว่า ออกไปด้วยกิจการแห่งพระราชอาณาจักร ก็แต่ความจริงพระราชอาณาจักรอันนี้ เปนที่ประดิษฐานพระบรมพุทธสาสนา ตัวข้าพเจ้าเปนผู้นับถือพระพุทธสาสนา การอันใดซึ่งจะบังเกิดเปนเครื่องเจริญดีงามแก่พระราชอาณาจักร ก็ย่อมเปนเหตุให้ความเจริญแลตั้งมั่นของพระพุทธสาสนาทวียิ่งขึ้น ข้าพเจ้าย่อมรู้สึกว่าเปนน่าที่ของข้าพเจ้าซึ่งจะต้องทำนุบำรุงพระพุทธสาสนา ซึ่งเปนสิ่งคู่กันกับพระราชอาณาจักรให้ดำเนินไปในทางวัฒนาถาวรพร้อมกันทั้งสองฝ่าย

ในเวลาเมื่อข้าพเจ้าได้ไปในประเทศทั้งหลาย ก็ได้มีเหตุอันสมควรซึ่งจะนำมาแสดงให้พระเถรานุเถรทั้งปวง ผู้ประกอบด้วยความอุสาหะช่วยชำระพระไตรปิฎกลงพิมพ์เปนเล่มสมุดไปแล้วนั้น เปนที่ยินดีว่าเมื่อข้าพเจ้าไปถึงประเทศใด ซึ่งได้รับพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์นั้น รักษาไว้ในหอสมุดใหญ่ต่างๆ ย่อมมากล่าวสรรเสริญการซึ่งเราได้ทำ แลได้ตั้งสมุดไว้ ในที่อันงดงามมั่นคงทั่วทุกแห่ง มีนักปราชญ์ทั้งหลายได้อุสาหะเรียนรู้พระพุทธวะจะนะมาก กิติศัพท์ความสรรเสริญธรรมของพระพุทธเจ้าย่อมปรากฎฟุ้งไปในประเทศที่ไกลทั้งหลายมากขึ้นโดยลำดับ ข้าพเจ้าไม่ยืนยันว่าชนทั้งหลายที่ถือสาสนาอื่นจะละสาสนาตนกลับมาถือพระพุทธสาสนา ดังชนบางพวกได้กล่าวเหมือนจะให้เห็นว่าน่าที่จะเปนเช่นนั้นได้บ้าง แต่ข้าพเจ้าสามารถที่จะกล่าวได้ว่าเมื่อพระพุทธวะจะนะแพร่หลายมีผู้รู้ธรรมะที่แท้จริงย่อมสรรเสริญยกย่องว่าพระพุทธสาสนาเปนคำสั่งสอนอันดีมีธรรมะที่แท้จริง มิใช่สาสนาที่เลวทราม แลบางพวกแสดงความปราถนายินดีที่จะได้เห็นคัมภีร์พระอรรถกถา ซึ่งจะเปนเครื่องอุดหนุนความรู้ให้แจ่มแจ้งขึ้นอีก เพราะฉนั้นการที่เราทำไม่เปนการมีคุณแต่ในกรุงสยามประเทศเดียวเท่านี้ ย่อมทำให้ผู้ที่ไม่ได้ถือพระพุทธสาสนา ทราบพระพุทธวะจะนะแพร่หลายออกไปด้วย ควรจะเปนที่ยินดีได้ประการหนึ่ง

อนึ่งข้าพเจ้าได้ไปเห็นประเทศอื่น ซึ่งมีสาสนาต่างๆ กัน คุณความดีแห่งสาสนาทั้งหลายนั้น ก็ย่อมรวมลงในความประพฤติสุจริตด้วยอาการทั้งปวงมากบ้างน้อยบ้าง ใช่ว่าจะเปนสาสนาซึ่งไม่มีธรรมะอันดีนั้นก็มิได้ แต่ย่อมเปนไปด้วยความประพฤติของสาสดาผู้สอนต่างกันบ้าง ด้วยความประพฤติของคนที่ถือสาสนานั้น ยิ่งบ้างหย่อนบ้าง ถึงพระพุทธสาสนาอย่างเดียวกันนี้ที่มีอยู่ในที่อื่น ความประพฤติก็ย่อมหย่อนไปบ้างด้วยอาไศรยเหตุที่ขาดผู้ทำนุบำรุงรักษา แต่ตลอดเวลาที่ข้าพเจ้าไปในประเทศทั้งปวงนั้น ข้าพเจ้ามิได้มีใจน้อมไปในสาสนาอื่น คงความเห็นยั่งยืนอยู่ในพระพุทธสาสนา ด้วยความเห็นว่าเปนนิยานิกธรรมแท้ แต่ความดีอย่างหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าพอใจในความอุสาหะ ของผู้ซึ่งรักษาสาสนาอื่นๆ ย่อมเอื้อเฟื้อสั่งสอนสาสนาของเขา แลสั่งสอนวิชาการมีหนังสือ

๑๐๐

ภาพที่ ๔.๔

ที่มา:

หนังสือ พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓) จัดทำโดย มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา พิมพ์ครั้งที่ ๔ พุทธศักราช ๒๕๕๐ หน้า ๑๐๐

๕) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๗

พุทธวจนะ มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐ เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก โดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ (ภาพที่ ๕)

เล่ม ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐

ถ้าได้จัดตั้งทุนพระไตรปิฎกโดยประการที่กราบบังคมทูลพระกรุณานี้ ประเทศสยามจักเปนคลังพระธรรมของโลกรักษาไว้ซึ่งพระพุทธวจนะสิ้นกาลหาที่สุดมิได้

ตามที่กราบบังคมทูลพระกรุณามานี้ ถ้าชอบด้วยกระแสพระราชดำริ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต นำรายงานนี้พิมพ์ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา

ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า กิติยากร ขอเดชะ

ภาพที่ ๕

ที่มา:

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐
เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก

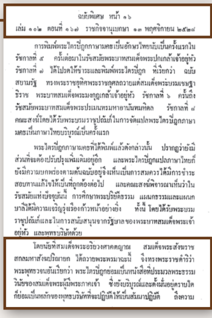
๖) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๙

พุทธวจน มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ เรื่อง ประกาศสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก (ภาพที่ ๗)

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖

เล่ม ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

โดยนัยที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ถวายพระพรมาฉะนี้ จึงทรงพระราชดำริว่า พระ**พุทธวจน**อันเรียกว่า พระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความ

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖

เล่ม ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

การพิมพ์พระไตรปิฎกภาษามคธเป็นอักษรไทยนับเป็นครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ ครั้นต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้โปรดให้ชำระและพิมพ์พระไตรปิฎก ที่เรียกว่า ฉบับสยามรัฐ ทรงพระราชอุทิศพระราชกุศลถวายแด่สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ คณะสงฆ์โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์ในการจัดแปลพระไตรปิฎกภาษามคธเป็นภาษาไทยบริบูรณ์เป็นครั้งแรก

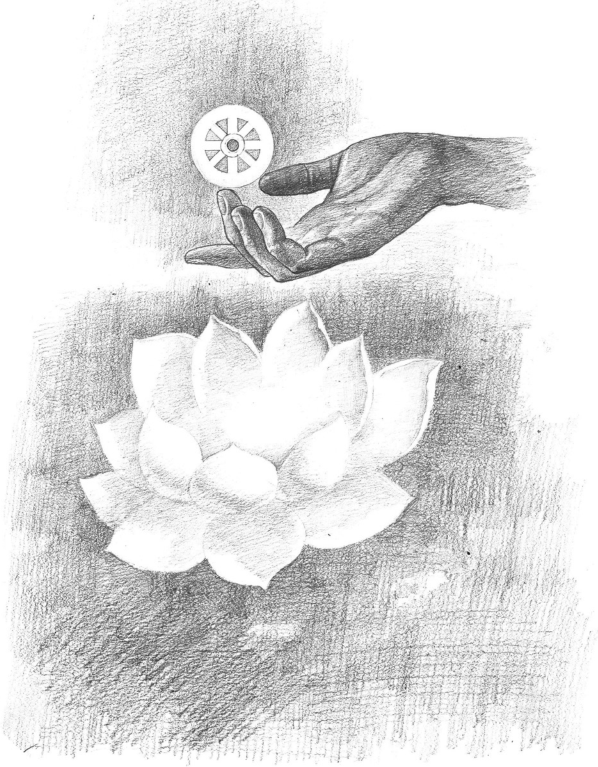
พระไตรปิฎกภาษามคธที่ได้พิมพ์แล้วดังกล่าวนั้น ปรากฏว่ายังมีส่วนที่จะต้องปรับปรุงเพิ่มเติมอยู่อีก และพระไตรปิฎกแปลภาษาไทยก็ยังมีความบกพร่องตามต้นฉบับอยู่จึงเห็นเป็นการสมควรได้มีการชำระสอบทานแก้ไขให้เป็นที่ถูกต้องต่อไป และคณะสงฆ์พิจารณาเห็นว่าในรัชสมัยแห่งปัจจุบันนี้ การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลีได้มีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าอย่างยิ่ง ทั้งนี้ โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์และในการสนับสนุนจากรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพุทธบริษัทด้วย

โดยนัยที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ถวายพระพรมาฉะนี้ จึงทรงพระราชดำริว่า พระพุทธวจนอันเรียกว่า พระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความ

ภาพที่ ๖

ที่มา:

ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖ เล่มที่ ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ เรื่อง ประกาศสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก

บุคคลให้อาหารชื่อว่าให้กำลัง
ให้ผ้าชื่อว่าให้วรรณะ
ให้ยานพาหนะชื่อว่าให้ความสุข
ให้ประทีปโคมไฟชื่อว่าให้จักษุ
และผู้ที่ให้ที่พักพาอาศัย
ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง
ส่วนผู้ที่พร่ำสอนธรรมชื่อว่าให้อมตะ.

–บาลี สคาถ. สํ. ๑๕/๔๔/๑๓๘.

ช่างไม้ทั้งหลาย ! อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) **ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า**

(๒) ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว**ในพระธรรม**

(๓) ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว**ในพระสงฆ์**

(๔) มีใจปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีการบริจาคอันปล่อยอยู่เป็นประจำ มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ เป็นผู้ควรแก่การขอ ยินดีในการให้และการแบ่งปัน.

**ช่างไม้ทั้งหลาย ! อริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล
ย่อมเป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยงแท้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.**

–บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๔๔๐/๑๔๕๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! การอนุเคราะห์ ๒ อย่างเหล่านี้มีอยู่ คือ

◎ การอนุเคราะห์ด้วยอามิส

◎ การอนุเคราะห์ด้วยธรรม

ภิกษุทั้งหลาย ! บรรดาการอนุเคราะห์ ๒ อย่างเหล่านี้
การอนุเคราะห์ด้วยธรรม เป็นเลิศ

ภิกษุทั้งหลาย ! ทาน ๒ อย่างเหล่านี้มีอยู่ คือ

◎ อามิสทาน

◎ ธรรมทาน

ภิกษุทั้งหลาย ! บรรดาทาน ๒ อย่างเหล่านี้
ธรรมทาน เป็นเลิศ

ภิกษุทั้งหลาย !
ธรรมทาน เลิศกว่าทานทั้งหลาย

-บาลี นวก. อํ. ๒๓/๔๓๙/๒๐๙.

-บาลี ขุ. ขุ. ๒๕/๓๐๕/๒๗๘.